

Què entén l'alumnat d'educació secundària per participació?

***Anàlisi de les representacions socials sobre el
concepte de participació de l'alumnat de 4ESO
de l'Institut Joaquina Pla i Farreras***

Autora: M. Dolors Bosch Mestres

Directors: Neus González-Monfort i Joan Pagès Blanch

Programa de Doctorat en Didàctica de les Ciències Socials

Universitat Autònoma de Barcelona

Setembre, 2012

“L’investigador normalment forma part del fenomen social que s’investiga i com que hi participa amb els seus valors, idees, creences, fa que no pugui ser totalment independent i neutral, cosa que implica “renunciar” a una certa objectivitat” (González-Monfort, 2006).

Agraïments

Vull agrair la paciència infinita i les llàgrimes compartides de la Neus González, l'esperança continuada en aquesta recerca de la Montserrat Casas, i les correccions sempre oportunes d'en Joan Pagès.

Voldria ser exemple per als meus fills. Estimar-se la feina, implica aprendre al llarg de tota la vida i tenir voluntat de voler millorar continuament.

Als nois i noies del 4ESO del curs 2010-2011 de l'Institut Joaquina Pla i Farreras, perquè va ser un curs màgic que no oblidaré. I als meus companys, especialment a la Gemma, per fer possible projectes engrescadors.

I al Carles.

ÍNDEX

Introducció	11
 Capítol 1. Justificació de la recerca	
1.1. Orígens de la recerca	13
1.2. El problema a investigar: objectius, supòsits, preguntes	15
 Capítol 2. La participació en el currículum i en la pràctica	
2.1. La presència de la participació al currículum.....	19
2.2. L'ensenyament i l'aprenentatge de la participació als centres educatius	25
 Capítol 3. Marc teòric	
3.1. El concepte de participació. Definicions i propostes des de l'Educació per la ciutadania.....	29
3.2. Les representacions socials.....	33
 Capítol 4. Marc metodològic	
4.1. Plantejament metodològic de la recerca	37
4.2. Context i mostra.....	39
4.2.1. El context: l'Institut Joaquina Pla i Farreras	39
4.2.2. La mostra: el 1r batxillerat 2011-12, (4t d'ESO 2010-11)	42
4.3. Disseny multi instrumental de la recerca.....	42

4.3.1. L'enquesta: El qüestionari i l'entrevista grupal	43
4.3.2. Anàlisi d'activitats de l'Institut Joaquina Pla i Farreras: L'observació participant i les notes de camp.....	48

Capítol 5. Resultats i interpretació de les dades obtingudes

5.1. Anàlisi d'activitats de l'institut.....	51
5.1.1. Àmbit classe	53
5.1.2. Àmbit animació	57
5.1.3. Àmbit convivència.....	64
5.1.4. Àmbit gestió.....	67
5.1.5. Projecció a l'entorn	71
5.1.6. Consideracions finals de l'anàlisi de les activitats del centre....	75
5.2. Qüestionari	78
5.2.1. Anàlisi de la pregunta 1	78
5.2.2. Anàlisi de la pregunta 2	80
5.2.3. Anàlisi de la pregunta 3	81
5.2.4. Anàlisi de la pregunta 4	82
5.2.5. Anàlisi de la pregunta 5	85
5.2.6. Anàlisi de la pregunta 6	88
5.2.7. Anàlisi de la pregunta 7	93
5.2.8. Anàlisi de la pregunta 8	94
5.2.9. Consideracions finals de l'anàlisi del qüestionari	95
5.3. Entrevistes grupals	96
5.3.1. Anàlisi de l'entrevista al grup 1	96
5.3.2. Anàlisi de l'entrevista al grup 2	98
5.3.3. Anàlisi de l'entrevista al grup 3	99
5.3.4. Consideracions finals de l'anàlisi de l'entrevista	100
5.4. Consideracions finals.....	103

Capítol 6. Conclusions i propostes de futur

6.1. Consideracions al voltant la finalitat	107
6.2. Conclusions respecte de les preguntes.....	108
6.3. Conclusions respecte dels objectius	112
6.4. Conclusions respecte dels supòsits	114
6.5. Conclusions respecte de la metodologia.....	116
6.5.1. Respecte a l'anàlisi de les activitats de l'institut Joaquina Pla i Farreras.....	117
6.5.2. Respecte al qüestionari	117
6.5.3. Respecte a les entrevistes grupals	118
6.6. Propostes per a futures recerques	119
Bibliografia referenciada	121

Annexos (veure CD adjunt)

Introducció

Aquesta recerca està organitzada en sis capítol.

El primer capítol presenta els orígens que em van portar a indagar sobre el concepte de participació que han construït els alumnes de 4ESO de l'Institut Joaquina Pla i Farreras. I seguidament es presenta el disseny de la recerca amb els objectius, els supòsits i preguntes que han guiat el desenvolupament de la investigació.

El segon capítol analitza la presència del concepte de participació en el currículum de la Generalitat de Catalunya i els àmbits d'ensenyament i aprenentatge que els centres educatius podrien considerar en el moment de dissenyar la inclusió de la participació en el seu projecte educatiu.

El marc teòric es presenta en el tercer capítol, organitzat en dos apartats. El primer recull el concepte de participació proposat per diferents autors que s'ubiquen en l'àmbit educatiu. I el segon apartat sintetitza què s'entén per representacions socials, ja que és l'àmbit d'estudi d'aquesta recerca.

El quart capítol descriu el marc metodològic, per la qual cosa, es descriu el context i la mostra de la recerca, així com els instruments de la recerca (qüestionari, entrevista grupal i notes de camp).

El penúltim capítol presenta els resultats obtinguts i els analitza i interpreta tenint en compte el marc teòric construït prèviament.

El sisè i darrer capítol estructura les conclusions tenint en compte els elements del disseny de la recerca, és a dir, preguntes, objectius, supòsits i metodologia. Finalment, s'acaba amb unes breus propostes per a futures recerques.

El darrer punt és la bibliografia referenciada.

Aquesta recerca va acompanya d'un CD on es poden trobar els materials recollits (qüestionaris i gravacions de les entrevistes).

Capítol 1

Justificació de la recerca

La recerca s'ha estructurat en dos apartats. El primer fa referència als orígens de per què m'he plantejat indagar sobre el concepte de 'participació'. I el segon presento els objectius, supòsits i preguntes que guiaran la investigació.

1.1. Orígens de la recerca

Si em pregunto quina és la raó de la meva feina com a mestra i professora, la resposta gira entorn a una gran finalitat: la de proporcionar als joves coneixements, eines i estratègies per a què puguin viure com adults lliures i responsables, i que puguin intervenir en la societat per a millorar-la. Intervenir decidint què volen mantenir del que se'ls ha llegat, i què volen canviar, perquè sabent que formen part de la societat, podran mirar-la críticament i sabran actuar.

L'escola és aquella comunitat que ha de permetre als nens i joves un creixement global cap a la ciutadania, la ciutadania democràtica. Crec fermament que a l'escola és on els hem de donar l'oportunitat d'aprendre a participar. L'escola pot oferir un ampli ventall d'oportunitats per aquest aprenentatge: l'organització del treball a l'aula, les assemblees de classe, la dinàmica del centre amb els seus projectes i activitats, les seves festes i celebracions....

Els centres educatius han de voler ser aquest entorn d'aprenentatge per a la participació, fer-ho explícit en el seu projecte educatiu i saber compartir-ho amb el seu alumnat, i evidentment amb el seu professorat.

Es parla de la poca participació dels joves d'avui, però la mirada està focalitzada bàsicament a l'entorn de la participació política, i limitant el terme política a la seva implicació a l'hora de votar. Investigacions al respecte constaten que s'observa en general un gran desconeixement d'altres mecanismes de participació i d'altres formes de participació, així com una gran simplificació del concepte participació, per part dels

alumnes de l'últim curs de la ESO, malgrat valoren la participació com un mecanisme que els permet opinar i exercir el seu dret de ser ciutadans (Sant 2010).

Crec que hem d'orientar la mirada a la participació dels joves d'avui, joves potser desenganyats precisament d'una participació associada a unes eleccions, però, que preocupats per la realitat del món, són capaços de dedicar el seu temps a debatre i a actuar en moviments i associacions de diferents tipologies, buscant els espais que els permeten portar a terme els seus projectes, molts de servei als altres i a l'entorn, on la seva aportació desinteressada és de vital importància per al conjunt de la societat.

Ensenyar a participar demana coherència, si engeguem l'engranatge de l'aprenentatge en la participació, hem d'aprendre a escoltar i a assumir les decisions dels alumnes. Si els preguntem, hem d'incloure les seves respostes a les nostres actuacions, s'han de poder portar a terme les seves propostes, sinó no té sentit demanar el que pensen. Implicar-los en la vida col·lectiva, vol dir sovint renunciar als nostres plans per donar cabuda a les seves propostes, i això ens costa als professors.

Fomentar la participació de l'alumnat vol dir confiar en ells, treballar amb ells (al costat), i aprendre a posar-nos al marge per deixar-los actuar, i per després reflexionar del que calgui conjuntament. Si ho fem així ells seran capaços d'aprendre la llibertat i la responsabilitat que els portarà a la participació. Tot i així, hi ha autors que es plantegen si la llibertat és quelcom que s'aprèn o es practica (Pagès, 2011).

És el sentit que donem a les paraules el que configurarà la nostra cultura. Per això als centres educatius hem de reflexionar sobre el sentit de la paraula participació i arribar a acords. Crec que cal preguntar-nos que entenem per participar, per entre tots poder dibuixar com volem que sigui aquesta participació en els nostres centres. Hem de saber que en pensen els nostres alumnes sobre la participació, com la perceben i com la viuen, per donar sentit al que crec que és una actitud democràtica fonamental.

Aquesta reflexió sorgeix de l'experiència viscuda durant més de vint anys com a mestra de primària i professora de secundària en prop de mitja dotzena de centres. Una de les finalitats que argumentem els docents que regeix la nostra feina és la de formar ciutadans. Per aquest motiu prenem les decisions en la vida diària dels centres. Però un dels problemes és la manca de coherència, ja que –tot i que repetim que la nostra finalitat és l'educació per a la ciutadania- el nostre discurs no sempre s'adiu amb les nostres pràctiques. La majoria de les vegades afirmem que és necessari que l'alumnat participi, però en canvi no els deixem ni l'espai ni la responsabilitat per a fer-ho.

El dia a dia en els centres educatius m'ha fet anar reflexionant sobre la necessitat de trobar aquests espais per afavorir la formació en la participació democràtica. Normalment, la dinàmica dels centres gira al voltant de les assignatures i de les activitats acadèmiques, i per tant tot allò que surt d'aquest àmbit es fa tenint en compte la voluntarietat i l'interès d'alguns dels docents. Per aquest motiu, molts d'aquests projectes acaben esdevenint circumstancials i variables en funció de la composició del claustre.

Considero que un centre que es planteja formar per a la participació, ha de reflexionar sobre sí mateix, tot organitzant-se i estructurant-se per fomentar i consolidar aquells projectes (associacions, concursos, festes, activitats lúdiques, assemblees, comissions, etc.) que afavoreixen l'aprenentatge de la participació democràtica.

1.2. El problema a investigar: objectius, supòsits, preguntes

Aquesta investigació pretén indagar sobre com perceben els alumnes la seva participació a l'institut i què entenen ells que és participar. Pensem que a partir de l'anàlisi de les seves representacions socials (RS) podrem dissenyar estratègies per a ensenyar i aprendre la participació de manera més coherent. Els centres de secundària haurien de generar experiències i espais que permetessin que els alumnes construeixin el concepte de participació que els porti a una ciutadania democràtica.

a) Els objectius de la recerca són:

- Definir i construir el marc conceptual de participació, com un dels conceptes centrals en l'educació democràtica de la ciutadania.
- Indagar sobre les representacions socials dels alumnes en relació amb la participació un cop finalitzada l'ESO.

b) Les preguntes de la recerca plantejades són:

- Què s'entén avui per participació en l'educació?
- Quines són les representacions socials dels adolescents respecte del concepte de participació? Què entenen per participar els alumnes de l'institut Joaquina Pla Farreras?
- Quins àmbits de participació s'ofereix a l'alumnat als centres educatius?
- Els alumnes veuen l'institut com un lloc on poder participar? És l'institut un entorn on s'afavoreix la participació?

- Si a participar s'aprèn participant, l'escola afavoreix l'aprenentatge de la participació?
- Quines decisions cal prendre per afavorir aquest aprenentatge als nostres centres educatius?

c) Els supòsits inicials de la recerca són:

- Quan es parla de la formació dels joves per a una ciutadania democràtica, gairebé sempre es planteja que la participació ja vindrà amb la majoria d'edat. La participació democràtica, gairebé sempre es vincula amb 'participació política' en general, i al 'sufragi' en particular. Per tant, quan s'afirma que els joves no participen, gairebé sempre es vincula amb la manca d'interès per votar, o participar en qüestions 'polítiques' (partits, sindicats...).
- Els adolescents se senten participats d'una situació quan poden opinar i defensar les seves raons, i són escoltats i tinguts en compte. Els adolescents consideren que participen quan poden compartir tasques i feines amb el grup de companys i companyes.
- Els alumnes pensen que en el centre la participació queda reduïda a les demandes que els adults proposen tant a nivell acadèmic (treballs, projectes, crèdits de síntesi...) com a nivell més lúdic (festes, 'setmana de', commemoracions, activitats extraescolars...).
- Alguns centres educatius ofereixen molts espais de participació, però gairebé sempre dirigits i dissenyats pels adults, on els alumnes tenen el rol d'executar unes directrius molt concretes.

Les relacions que s'estableixen entre objectius, preguntes i supòsits es resumeix en el següent quadre:

Quadre 1. Relacions entre objectius, preguntes i supòsits de la recerca

Objectius	Preguntes	Supòsits
Definir el concepte de participació, com un dels conceptes centrals en l'educació democràtica de la ciutadania.	*Què s'entén avui per participació en l'educació?	*Quan es parla de la formació dels joves per a una ciutadania democràtica, gairebé sempre es planteja que la participació ja vindrà amb la majoria d'edat. La participació democràtica, gairebé sempre es vincula amb 'participació política' en general, i al 'sufragi' en particular. Per tant, quan s'afirma que els joves no participen, gairebé sempre es vincula amb la manca d'interès per votar, o participar en qüestions 'polítiques' (partits, sindicats...).
Indagar sobre les representacions socials dels alumnes en finalitzar l'ESO en relació a la participació.	<p>*Quines són les representacions socials dels adolescents respecte del concepte de participació? Què entenen per participar els alumnes de l'institut Joaquina Pla Farreras?</p> <p>*Quins àmbits de participació s'ofereix a l'alumnat als centres educatius?</p> <p>*Els alumnes veuen l'institut com un lloc on poder participar? És l'institut un entorn on s'afavoreix la participació?</p>	<p>*Els adolescents se senten partícips d'una situació quan poden opinar i defensar les seves raons, i són escoltats i tinguts en compte. Els adolescents consideren que participen quan poden compartir tasques i feines amb el grup de companys i companyes.</p> <p>*Els alumnes pensen que en el centre la participació queda reduïda a les demandes que els adults proposen tant a nivell acadèmic (treballs, projectes, crèdits de síntesi...) com a nivell més lúdic (festes, 'setmana de', commemoracions, activitats extraescolars...).</p>
Analitzar el cas d'un institut de secundària que té com a una de les seves prioritats la formació en la participació dels seus alumnes	<p>*Si a participar s'aprèn participant, l'escola afavoreix l'aprenentatge de la participació?</p> <p>*Quines decisions cal prendre per afavorir aquest aprenentatge als nostres centres educatius?</p>	*Alguns centres educatius ofereixen molts espais de participació, però gairebé sempre dirigits i dissenyats pels adults, on els alumnes tenen el rol d'executar unes directrius molt concretes.

Capítol 2

La participació en el currículum i en la pràctica

Aquest capítol està organitzat en dos apartats. En el primer s'explicita la presència de l'ensenyament i l'aprenentatge de la participació en el currículum de la Generalitat de Catalunya en l'educació secundària (Decret 143/2007, de 26 de juny). I el apartat centra la mirada en l'escola i en el seu paper en l'ensenyament-aprenentatge de la participació des dels cinc àmbits que configuren l'organització d'un centre: treball, convivència, animació, gestió i projecció a l'entorn.

2.1. La presència de la participació al currículum

L'anàlisi del currículum de la Generalitat mostra com l'ensenyament de la participació és una idea recurrent i present en tots els àmbits. Per tant sembla possible afirmar que ensenyar i aprendre a participar és una de les finalitats de les administracions educatives.

A continuació, es presenta tots aquells moments en que apareix el concepte participació en el Decret 143/2007, de 26 de juny, de manera que es pot fer una lectura que mostra els diversos sentits que s'atorga a la participació

Segons el Decret 143/2007, de 26 de juny, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments d'educació secundària *aquesta etapa educativa és el marc idoni per consolidar les competències bàsiques, realitzar nous aprenentatges i posar les bases per a una formació personal basada en l'autonomia personal que permeti l'aprenentatge al llarg de tota la vida, en la responsabilitat, en la solidaritat, en la participació i en la capacitat d'adquirir compromisos individuals i col·lectius, per aprendre a participar activament en una societat democràtica.* (Currículum pàg. 1)

Respecte al català com a llengua vehicular de l'aprenentatge el currículum l'argumenta: *És evident que així s'afavorirà la participació de l'alumnat en la vida escolar, acadèmica, afectiva i relacional, la transferència de coneixements entre*

llengües i les actituds obertes i de respecte envers la diversitat lingüística pròxima i llunyana, entesa com un dels patrimonis de la humanitat. (Currículum pàg.35)

En el desplegament del currículum, trobem referències a l'educació per a la democràcia i a l'assoliment de la participació en els **objectius generals d'etapa**: *L'educació secundària obligatòria contribuirà a desenvolupar les habilitats i les competències que permetin als nois i a les noies: a)- Assumir amb responsabilitat els seus deures i exercir els seus drets respecte als altres, entendre el valor del diàleg, de la cooperació, de la solidaritat, del respecte als drets humans com a valors bàsics per a una ciutadania democràtica. e)- Desenvolupar l'esperit emprenedor i la confiança en si mateix, la participació, el sentit crític, la iniciativa personal i la capacitat per aprendre a aprendre, planificar, prendre decisions i assumir responsabilitats. (currículum pàg. 17)*

En el capítol dedicat a les **competències bàsiques** trobem explícitament i implícita la participació en els següents paràgrafs: *La finalitat de l'educació és aconseguir que els nois i les noies adquireixin les eines necessàries per entendre el món en què estan creixent i que els guiïn en el seu actuar; posar les bases perquè esdevinguin persones capaces d'intervenir activament i crítica en la societat plural, diversa i en canvi continu que els ha tocat viure. A més de desenvolupar els coneixements, capacitats, habilitats i actituds necessaris (el saber, saber fer, saber ser i saber estar), els nois i les noies han d'aprendre a mobilitzar tots aquests recursos personals (saber actuar) per assolir la realització personal i esdevenir així persones responsables, autònomes i integrades socialment, per exercir la ciutadania activa, incorporar-se a la vida adulta de manera satisfactòria i ser capaços d'adaptar-se a noves situacions i de desenvolupar un aprenentatge permanent al llarg de la vida.*

Continua dient que *és clau l'organització del centre i de les aules: l'articulació dels diferents àmbits d'organització del professorat com els cicles i cursos; la participació de l'alumnat en la dinàmica del centre i en el procés d'aprenentatge propi; la complementació del treball individual i del treball cooperatiu; l'ús de determinades metodologies i recursos didàctics, com la concepció, organització i funcionament de la biblioteca escolar; l'acció tutorial amb atenció especial a les relacions amb les famílies, i finalment la planificació de les activitats complementàries i extraescolars (currículum pàg. 18).*

Referint-se a la competència matemàtica, diu que *l'assoliment d'aquesta competència s'aconsegueix en la mesura que els coneixements, les habilitats i actituds matemàtics s'apliquen de manera espontània a una àmplia varietat de situacions, provinents*

d'altres camps de coneixement i de la vida quotidiana, la qual cosa augmenta la possibilitat real de seguir aprenent al llarg de la vida, tant en l'àmbit escolar o acadèmic com fora d'aquest, i afavoreix la participació efectiva en la vida social (currículum, pàg. 26).

A la presentació de les **competències específiques centrades en convidaure i habitar el món** ens diu: els coneixements escolars han de permetre al nen i a la nena comprendre i interpretar el món en què viu i facilitar-li la participació en la construcció d'una societat més humana. L'educació escolar ha de preveure les situacions problemàtiques que tot ciutadà i ciutadana ha d'aprendre a administrar i solucionar en els camps concrets de l'educació científica i tecnològica i l'educació per a la salut, per al medi ambient i per al desenvolupament sostenible; l'educació social i per a la ciutadania. Si volem una més gran cohesió social i una actitud responsable i participativa de les noies i els nois envers la comunitat escolar i l'àmbit local cal, entre d'altres, la conscienciació de la pertinença social i comunitària, el coneixement dels valors en que es fonamenta la societat democràtica i el dels drets humans, el respecte per la diversitat, el desenvolupament d'habilitats socials, el funcionament participatiu de la institució escolar, el treball en equip, l'ús del diàleg en la resolució de conflictes, el plantejament crític dels hàbits de consum dels estils de vida i el desenvolupament de projectes en comú. (Currículum, pàg. 29-30)

És en el desenvolupament de la **competència bàsica social i ciutadana** quan afirma que aquesta competència fa possible comprendre la realitat social en què es viu, cooperar, convidaure i exercir la ciutadania democràtica en una societat plural, així com comprometre's a contribuir en la seva millora. Sí bé aquesta competència manté vincles més estrets amb les matèries de ciències socials i d'educació per a la ciutadania, mobilitza recursos d'altres matèries del currículum.

La vessant ciutadana d'aquesta competència implica l'exercici de la ciutadania activa i integradora que exigeix el coneixement i la comprensió dels valors en què s'assenten els estats i societats democràtics, dels seus fonaments, maneres d'organització i funcionament. Permet reflexionar críticament sobre els conceptes de democràcia, llibertat, solidaritat, corresponsabilitat, participació i ciutadania, amb atenció particular als drets i deures reconeguts en les declaracions internacionals, en la Constitució espanyola i en l'Estatut d'autonomia de Catalunya, així com la seva aplicació per part de diverses institucions, i mostrar un comportament coherent amb els valors democràtics, que a la vegada comporta disposar d'habilitats com la presa de consciència dels propis pensaments, valors, sentiments i accions, i el control i autoregulació.

L'exercici de la ciutadania implica disposar d'habilitats per participar activament i plena en la vida cívica; significa construir, acceptar i practicar normes de convivència d'acord amb els valors democràtics; exercir els drets, llibertats, responsabilitats i deures cívics, i defensar també els drets d'altri. (Currículum, pàg.31-32)

En un destacat requadre en aquesta mateixa plana trobem: S'han d'assolir habilitats per participar activament en la vida cívica i construir i practicar normes de convivència d'acord amb els valors democràtics

Quan arribem als continguts el terme participació apareix sovint i a totes les **matèries** ja que la participació és entesa com un procediment, així trobem participació en activitats, participació en debats i fòrums, participació activa i crítica en converses, participació activa en el treball en col·laboració, participació en activitats, jocs i esports, participació en la planificació i organització de campionats esportius, en activitats i experiències musicals, etc.

La matèria de **ciències socials, geografia i història** dona a democràcia i participació ciutadana caràcter de concepte i de valor així trobem *Identificació dels principis i institucions dels règims democràtics i valoració de la participació ciutadana en les institucions públiques. Distinció entre sistemes democràtics i autoritaris.* (Currículum pàg. 125)

Conèixer els mecanismes de gestió urbana de l'entorn local i les formes de participació ciutadana en la planificació urbanística. Proposar iniciatives de millora que tinguin en compte la sostenibilitat mediambiental i la cohesió i convivència social i, en especial, les que són potencialment aplicables a Catalunya. (Currículum pàg. 126)

L'educació per a la ciutadania va més enllà; *Promou igualment la participació democràtica en el centre escolar usant el diàleg i la mediació per abordar els conflictes i identificant i rebutjant els comportaments i actituds discriminatòries envers persones i col·lectius.*

Aprendre a ser ciutadans i ciutadanes en un món global pretén no només el coneixement sinó també la reflexió sobre els drets i deures cívics com a referències ètiques de conducta, així com la seva assumpció i defensa. Implica també el conreu d'habilitats que permetin participar activament en la vida cívica, assumint els valors democràtics i coneixent els fonaments i l'organització de l'estat democràtic i les formes de participació ciutadana. Suposa, en definitiva, analitzar les transformacions i desequilibris existents en el món actual, valorant críticament les causes que provoquen les desigualtats i adquirint el compromís individual i col·lectiu per fer un món més just i equitatiu

Proposa continguts com: Identificació i ús dels mecanismes de participació en el funcionament de l'aula i de l'escola i dels valors cívics que hi estan implicats. Valoració de les estratègies del treball en grup com a potenciador d'aquests valors.

Pràctica de normes cíviques per mitjà de la participació en activitats socials de l'entorn proper, assumint responsabilitats i treballant de forma cooperativa. (Currículum pàg. 142-149)

Entre els continguts de **l'educació èticocívica** ens proposen:

Interpretació de la democràcia com a conquesta eticopolítica de la comunitat i anàlisi del significat ètic, jurídic i polític. Valoració de la necessitat de preservar la memòria històrica de la lluita per la democràcia. Reflexió sobre la participació ciutadana en les democràcies actuals. Valoració de la responsabilitat pública de l'Estat i dels seus dirigents envers la ciutadania.

Reconeixement de diverses formes de participació ciutadana, com el voluntariat, l'associacionisme i altres moviments compromesos en la defensa dels drets humans, i dels valors que aporten a la societat. Pràctica de normes cíviques per mitjà de la participació en activitats socials de l'entorn proper, assumint responsabilitats i treballant de forma cooperativa.

Conèixer i expressar de forma argumentada la noció de sistema democràtic, comprendre el seu significat històric i analitzar la situació de la democràcia en el món actual, valorant la participació ciutadana i la responsabilitat dels poders públics envers la ciutadania. Aplicar aquests principis al marc polític vigent.

Assumir responsabilitats personals i compromisos per fer un món més just i equitatiu dins les pròpies possibilitats, per mitjà de la participació individual i en grup en activitats socials a dins i fora del centre. (Currículum pàg. 152-153)

La matèria de música planteja la participació com una actitud, *la pràctica musical en grup permet involucrar-se en projectes comuns, desenvolupar habilitats socials i de relació personal, assumir responsabilitats i potenciar actituds de participació i respecte.* (currículum 203) i com a contingut; Realització d'audicions o concerts i participació activa en les seves fases de planificació, assaig, execució, direcció i avaluació. (Currículum pàg. 210)

La participació s'ensenya, s'aprèn i s'avalua. **L'avaluació** ha de fomentar la participació de l'alumnat, que ha d'implicar-se essent conscient i reflexionant sobre què aprèn, està aprenent o ja ha après, i intervenint en la recerca de solucions a les seves dificultats d'aprenentatge. Ha de tenir en compte tant la participació individual com

col·lectiva i preveure la valoració independent d'aquests dos tipus de participació en les activitats de grup. (Currículum pàg. 248)

En les activitats d'aprenentatge i d'avaluació cal aplicar estratègies basades en la participació i la interacció de l'alumnat; tasques educatives en què l'alumnat pugui aplicar allò que sap, en contextos diferents i en relació amb qüestions diverses, preferentment significatives i funcionals, i a més demanant-li reflexió sobre el que fa i discerniment a l'hora de triar els recursos més adients al cas, tenint en compte també la dimensió social de les accions. (Currículum 252)

El concepte de participació està present en el Currículum actual adoptant diferents formes, el trobem com a la declaració d'intencions, com a objectiu general d'etapa, com aprenentatge competencial, com contingut, en els tres aspectes procediment, concepte o valor, en els plans individuals i, com a criteri d'avaluació.

L'educació en els valors democràtics i de la ciutadania han d'estar presents en el projecte educatiu de les escoles, preveient afrontar-la des de diferents fronts, Canals (2005) proposa quatre àmbits on l'ensenyament-aprenentatge de la participació pot tenir cabuda

-El Pla d'acció tutorial: a partir de continguts relacionats amb el coneixement i l'exercici dels drets i deures, de la participació, la gestió de queixes suggeriments, a les hores de tutoria, a partir d'activitats, dinàmiques i de la pròpia assemblea de classe.

-El bloc de continguts integrant conceptes, procediments i actituds, valors i normes de les programacions de totes les àrees curriculars, vinculats al coneixement i exercici de la ciutadania responsable.

-L'àrea de ciències socials: continguts de formació política i continguts per comprendre la formació i característiques de les societats humanes en l'espai i en el temps organitzats a partir de problemes rellevants de la humanitat. Una selecció de continguts acurada i el treball de conflictes socials rellevants.

-Les metodologies d'ensenyament fonamentades en el diàleg, la participació, la discussió, el consens, la tolerància, el respecte, el desenvolupament de les competències lingüístiques, especialment l'argumentació, són eines que afavoreix la formació democràtica dels joves facilitant la reconstrucció del coneixement de forma compartida, pensar sobre el món en què vivim, conèixer diferents punts de vista, argumentar i plantejar propostes d'actuació partint del respecte pels drets humans i els drets i deures de la ciutadania des d'un discurs compartit i des de la cooperació.

2.2. L'ensenyament i l'aprenentatge de la participació als centres educatius

L'escola, tant en els seus diferents àmbits com en la seva totalitat, ha de fomentar i facilitar la participació dels alumnes, a participar s'aprèn participant.

L'escola esdevé instrument per a la formació per a una ciutadania democràtica, però sovint la seva estructura massa compartimentada en matèries, amb pocs espais per a la reflexió col·lectiva (una petita part de la sessió setmanal de tutoria) i les relacions de poder que s'estableixen, no deixa espai per a la participació lliure i responsable de l'alumnat.

Els diccionaris defineixen el concepte participar com a comprometre's o prendre part i nosaltres no diem res de nou, tots sabem que quan els alumnes senten que formen part del centre es comprometen i s'impliquen canviant radicalment unes dinàmiques passives per altres actives.

Cal anar més enllà, segons Albacete-Cárdenas-Delgado (2000) cal emprendre en els centres educatius les accions necessàries per subministrar als futurs ciutadans els elements democràtics per participar de forma conscient i de forma constructiva en la solució del problemes presents. Com afirma Canals (2005) Educar per a la ciutadania o en els valors democràtics forma part dels objectius generals de l'educació obligatòria i és, sens dubte, un dels pilars fonamentals per construir el món sobre unes bases més justes. Aquesta tasca és responsabilitat de la família i també a l'escola.

L'escola ha de facilitar que els alumnes siguin protagonistes de la seva formació, i que ho siguin prenent part, participant. El clima de l'escola ha de facilitar què prenguin part activa i significativa en la vida del centre, que vagin adquirint autonomia i responsabilitat i així puguin anar incrementant l'amplitud de participació en tots aquells aspectes que sigui possible deixar a les seves mans, per això cal plantejar una estructura de centre que afavoreixi la participació i la corresponsabilitat.

Aquesta estructura s'organitza al voltant de cinc àmbits:

a) Participació en el treball d'aula

Si organitzem l'aprenentatge facilitant l'adquisició de les eines per aprendre, si els procediments no els demanem només per avaluar-los sinó que els fem objecte d'aprenentatge ens portarà a un aprenentatge actiu, adquirint aquelles eines i estratègies que els permetran continuar aprenent, construir la interpretació de la realitat. Com diu Noguerol (2007) es proposa l'atenció pedagògica no només als

sistemes conceptuals, sinó al conjunt dels sabers i d'informacions que, com a membre d'un col·lectiu concret, cal dominar per participar-hi activament.

Si a l'aula es crea un clima obert es facilita l'adquisició de comportaments cívics. S'ha demostrat que els informes dels estudiants sobre les classes de clima obert es relacionen positivament amb els seus coneixements cívics i la seva intenció de votar quan siguin adults (Torney-Purta i Richardson, 2002).

b) Participació per la convivència en el centre

A l'institut, com en tota comunitat, s'ha creat i es crea contínuament un sistema de relacions entre les persones (professorat, alumnat i personal no docent), entre les persones i els espais i materials. El tipus de relacions que es generen han de crear un clima de convivència i es tasca de tots participar activament per aconseguir-lo.

Moltes propostes educatives tenen en compte la participació, el centre ha de facilitar que es portin a terme i procurar mantenir-les de manera que es pugui anar dibuixant el teixit que definirà el centre com a participatiu.

Des del reglament de regim intern fins a l'equip de mediadors, passant pels projectes del centre d'aula oberta o de col·laboració en l'entorn ha de ser voluntat del centre mantenir-los i potenciar-los any rere any i alhora incorporar-ne de nous.

c) En l'animació

A les escoles i als instituts el calendari té aquells moments assenyalats on tot el centre s'aplega al voltant d'una celebració. Jornades festives que suposen la participació de tots, però que cal fomentar i fer créixer de manera proporcional a l'edat.

Per què a mida que es fan grans tendeixen a reduir-se els nivells de participació en aquestes celebracions? Pot ser perquè els adults continuem acaparant a les nostres mans totes les decisions malgrat els fem pensar que ells tenen molt a dir? Pot ser perquè en fa por que prenguin decisions?

d) En la gestió

Una part del temps de la tutoria està destinat a l'assemblea de classe, temps que tenen tutor i grup per estar junts i temps que el grup té per fer l'assemblea de classe.

L'assemblea de classe ja té una figura que la coordini i la representi, son els delegats i delegades de classe però les seves funcions sovint estan buides, cal sortir de l'aula i anar més enllà per trobar-hi sentit, cal que els delegats i delegades de classe es reuneixin amb els altres representants, debatin i proposin, que constitueixin la veu dels alumnes en el centre. Per això és fonamental afavorir la constitució d'una l'assemblea

de delegats i proporcionar-li l'espai i el temps per a que puguin tirar endavant, per això els centres han de contemplar una hora (pot ser mensual) per a la reunió de l'assemblea de delegats.

L'òrgan representatiu per excel·lència és el Consell escolar, els representants d'alumnes han de trobar en el model d'organització escolar espais que permetin la participació.

Aquests espais de participació han de permetre desenvolupar la motivació pel treball col·lectiu i els projectes de centre. Promoure valors que impliquin llibertat, autonomia, desenvolupament de l'esperit crític, de la iniciativa i de la responsabilitat, que fomentin la cooperació, la solidaritat, l'esperit de grup, i la tolerància i afavoreixin el diàleg i l'autorregulació.

Els centres han de facilitar els canals per poder recollir la veu dels membres de la comunitat educativa. Tenim els elements per participar (delegats de classe, assemblea de delegats, consell escolar...) cal donar-los sentit.

e) En la projecció a l'entorn

La participació en l'entorn es dona quan els centres educatius miren enfora, surten del seu espai, s'impliquen en el entorn participant dels anomenats Pla d'entorn del municipi, fent propostes de participació a l'entorn i fent actuacions d'aprenentatge-servei fora del centre.

Un centre que es defineixi com a participatiu ha d'incloure en el seu projecte estratègies per implicar als alumnes en la vida escolar mitjançant la paraula i l'acció cooperativa.

Si participar és dialogar i reflexionar, per comprendre, trobar maneres d'intervenir i portar a terme projectes, als centres educatius els adults han de fer el guiatge i l'acompanyament per a que de mica en mica vagi augmentant l'autonomia de l'alumnat fins a esdevenir una participació autònoma.

La participació en els centres pot tenir moltes variants. Al llarg de l'escolaritat, calen intervencions diferents, per això, segons la seva pròpia naturalesa i segons les possibilitats, el centre ha de procurar, mantenir una estructura prou flexible, per deixar espai per a la participació autònoma de l'alumnat, alhora que els dona estratègies i oportunitats.

Un model de centre participatiu seria aquell on els alumnes aprenen a organitzar-se i a fer-se responsables d'espais cada vegada més amplis.

Capítol 3

Marc teòric

El marc teòric s'ha estructurat en dos apartats. El primer reconstrueix el concepte de participació a partir de les definicions i propostes que el vinculen a l'educació per a la ciutadania. I el segon i últim, indaga sobre les representacions socials i les seves aportacions a l'ensenyament-aprenentatge.

3.1. El concepte de participació. Definicions i propostes des de l'Educació per la ciutadania

Comparteixo la finalitat que l'educació ha de garantir que l'alumnat es converteixi en ciutadà actiu i responsable capaç de contribuir al desenvolupament i benestar de la societat en què viu (Santisteban-Pagès.2007) on el pensament crític i la participació activa en són peces fonamentals (Eurydice 2005).

Per Audigier (1999) la ciutadania exigeix una educació per a la responsabilitat i per a la participació. Segons Ker (1999, 2002) l'EpC ha de preparar als joves per a exercir com a ciutadans responsables, i entre altres coses això implica participar en la vida social i política del seu entorn.

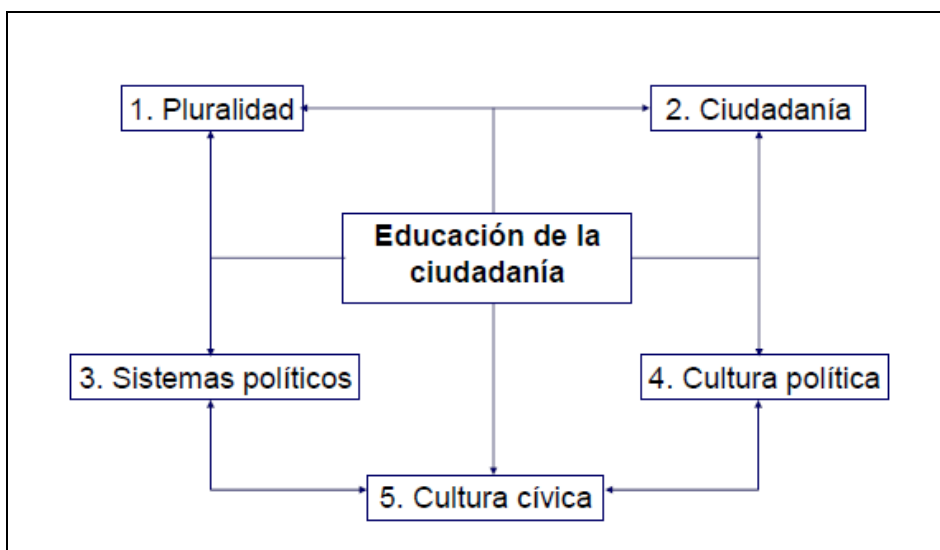
La necessitat de definir el concepte de participació s'està articulant avui des de l'Educació per la ciutadania (EpC), ja que tal com reclamen Pagès-Santisteban (2007) és necessari clarificar quins són els conceptes que formen part de l'ensenyament per a la democràcia i un cop clarificats quins són, anar més enllà per poder-los conceptualitzar.

No pretenc definir ciutadania, parteixo de les definicions que molts autors ja han fet (Pagès, Santisteban, Audigier, Ker, Cortina, Le Gal, Puig), per destacar que tots ells inclouen en la definició de ciutadania el concepte de participació, un element que consideren implícit en la definició mateixa.

A partir del model conceptual proposat per Pagès-Santisteban (2007) podem veure com el concepte de participació està vinculat als cinc àmbits proposats per a la presa

de decisions entorn als continguts d'EpC, i situant el concepte de participació en el punt de mira.

Esquema 1. Proposta conceptual per a l'EpC.

Font: Pagès-Santisteban, 2007:6.

Tal i com es pot observar en l'esquema 2, en la definició de ciutadania trobem vinculat el concepte de participació al de llibertat, una llibertat que pot ser entesa com a dret i com un deure (Pagès-Santisteban, 2007), i com a acció per intervenir en la societat i millorar-la (Camps 1993; Cortina, 1997).

Esquema 2. Proposta conceptual entorn al concepte de ciutadania

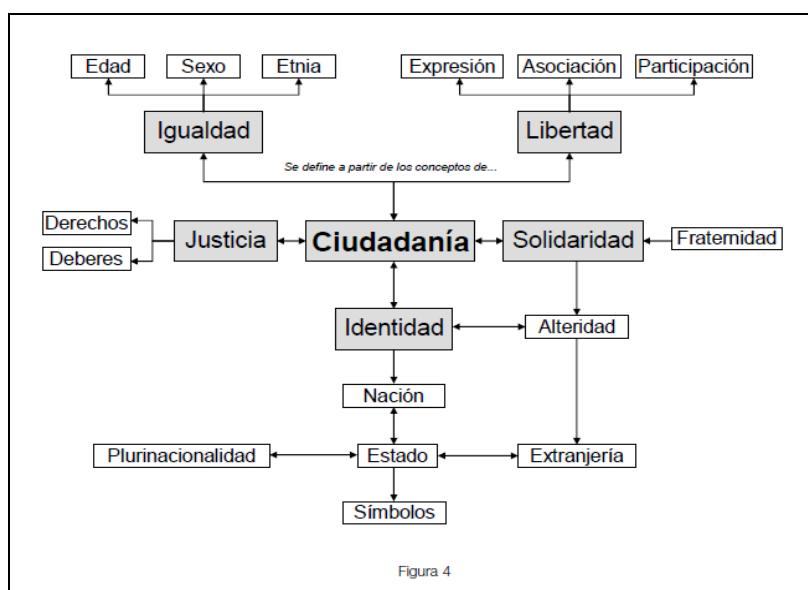

Figura 4

Font: Pagès-Santisteban, 2007:7.

La ciutadania és justícia, és a dir, suposa uns drets i uns deures que donen sentit a la nostra participació en la societat i en la política (Pagès-Santisteban, 2007). Així la participació esdevé dret, el dret a participar (Le Gal, 2002), i és deure ciutadà, perquè suposa unes obligacions, sense les quals el dret no podria ser respectat. (Cortina 1997). Com afirma Sant (2010), hi ha associació semàntica entre els conceptes democràcia i participació, entre eleccions i democràcia i entre participació i eleccions.

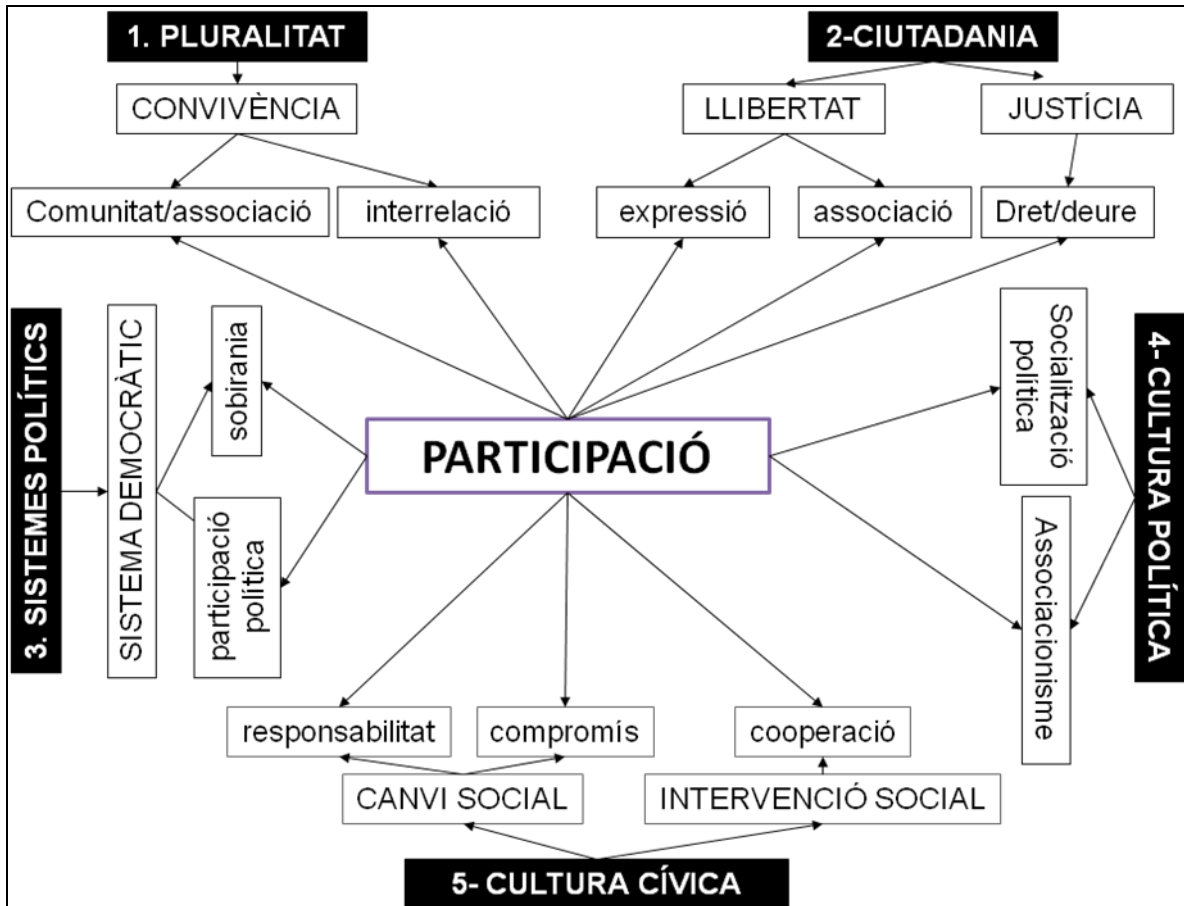
En la proposta de Deakin-Taylor-Tew-Samuel-Durant-Ritchie (2005, citat a Pagès-Santisteban, 2007). la participació en la comunitat és un dels tres àmbits d'estudi en l'EpC. Així la participació forma part de la pròpia definició de ciutadà. Segons Cortina (1997) l'autèntic ciutadà és aquell que participa, que forma part del grup i que se'n sent part.

Es defineix participació com acció, actuació de l'individu en un entorn i en un temps, dins una dimensió col·lectiva. Aquesta actuació, l'entenc com una acció voluntària que està moguda per unes creences bàsiques (Cortina, 1997) que porta a prendre part activa i significativa en un entorn, desenvolupant una acció col·lectiva, i per tant organitzada, en interès de tercers, orientada al bé comú i a les necessitats socials.

La participació democràtica comporta preocupació pels assumptes públics o comuns. La participació és acció social (Albacete- Cárdenas, 2000). És la capacitat d'involucrar-se en la vida pública i treballar-hi (Cortina, 1997). Suposa compartir decisions i es mostra amb la implicació, ja sigui amb la paraula i/o amb l'acció (Puig, 1997). Implicació amb la paraula, quan entenem el diàleg i el debat com eines de compromís, perquè afavoreixen la responsabilitat davant els altres, la coherència amb un mateix, la recerca d'arguments, d'alternatives i de solucions, i predisposa a l'acció. La implicació amb l'acció, suposa realització, fer allò que s'ha acordat, portar a terme les decisions preses. Interactuar en un marc grupal, preocupar-se per allò que és col·lectiu i treballar implicant-se amb l'entorn, assumint responsabilitats.

Tenint en compte les aportacions fetes pels autors citats prèviament, considero que la participació forma part de tots i cadascun dels àmbits proposats en l'EpC plantejats per Pagès-Santisteban (2007). Així, la participació és un dels motors que permeten desenvolupar-los tal i com es pot observar en la reinterpretació següent:

Esquema 3. Presència del concepte participació en la proposta conceptual d'EpC de Pagès-Santisteban (2007)

Font: elaboració pròpia a partir dels 5 àmbits proposats per Pagès-Santisteban per a la presa de decisions dels continguts d'EpC

L'individu al participar mobilitza valors de cooperació, solidaritat i compromís i desenvolupa capacitats com l'autonomia, l'autorregulació, la responsabilitat i la coherència. Segons Casas-Botella (2003) participar significa sortir dels interessos i projectes personals, per assumir-ne de col·lectius

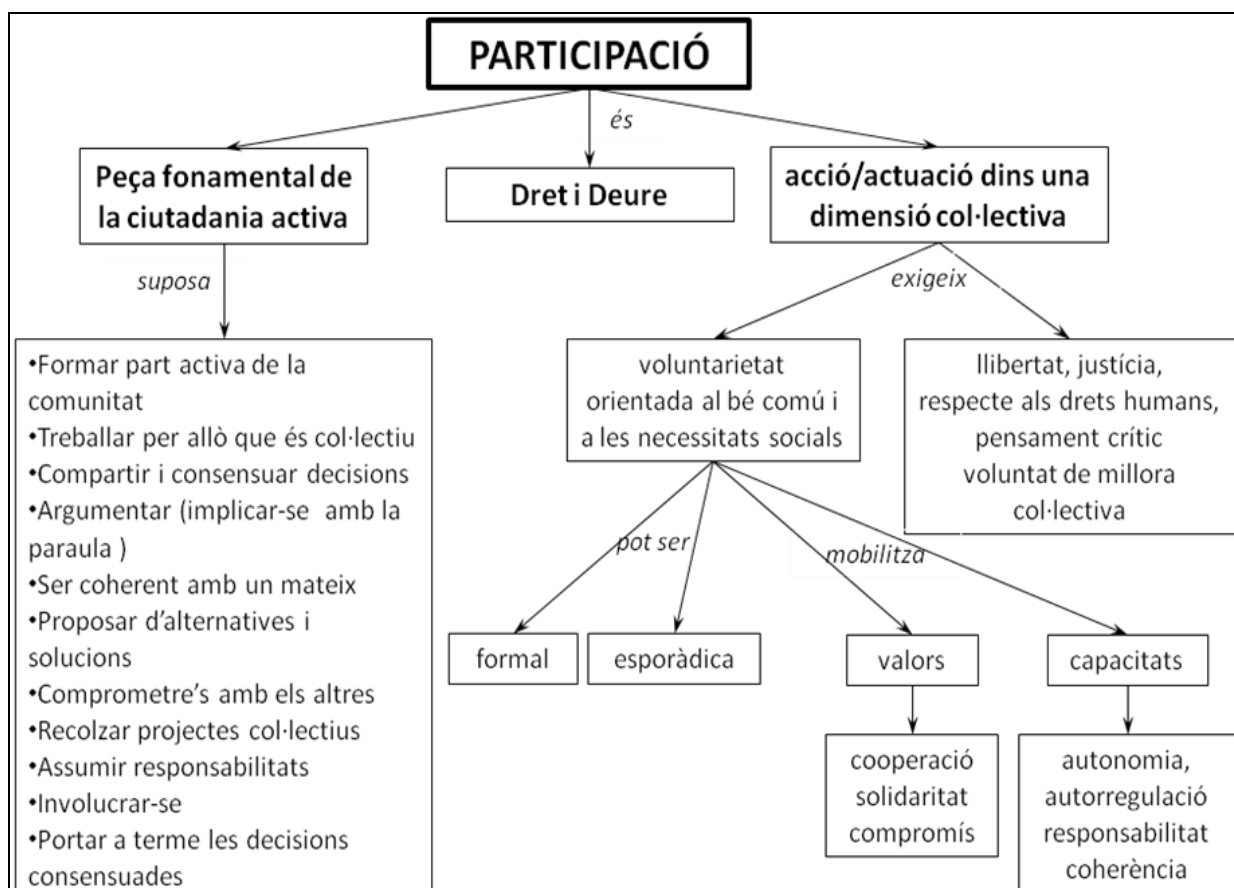
Pagès-Santisteban (2007) parlen de participació, en la societat i en la política mentre que altres autors (González Balletbó, 2007) diferencien participació política de participació ciutadana. S'entén per participació política, aquelles accions que els individus duen a terme amb una certa voluntat d'incidència en la configuració de la vida col·lectiva, ja sigui per conservar-la o per transformar-la (González Balletbó, 2007). I per participació ciutadana, aquella participació social o associativa, on les accions individuals que es fan dins d'un grup més o menys formalitzat encarades a

l'acompliment d'uns objectius coincidents. La participació associativa, en les seves diferents formes i orientacions, afavoreix la creació de teixit social enriquint a la comunitat i millorant el capital social.

Per tant vinculo el concepte participació a democràcia, no només com a sistema, sinó com a valor en tant que exigeix llibertat, justícia, respecte als drets humans, pensament crític i voluntat de millora col·lectiva.

Així doncs, la proposta conceptual de "participació" es concretaria de la següent manera:

Esquema 4. Marc conceptual de la 'participació'

Font: Elaboració pròpia

3.2. Les representacions socials

Entenem per representacions socials (RS) el conjunt de conceptes, declaracions i explicacions originades en la vida quotidiana en el transcurs de les comunicacions interpersonals (Moscovici, 1993) ja que el nostre coneixement és produït de forma

inherent amb els objectes socials que coneixem (caràcter productor i no re-productor del coneixement). I aquest coneixement es genera a partir de la comunicació i la interacció entre individus, grups i institucions. Per tant, són fonamentals el llenguatge i la comunicació com a mecanismes en els que es transmet i crea realitat i com a marc on la realitat adquireix sentit.

Així, entenem que les RS, com a formes de pensar i de crear realitat social, estan construïdes per elements de caràcter simbòlic. És a dir, les RS no són tan sols formes d'adquisició de coneixement, sinó que tenen la capacitat de donar sentit a la realitat social. Aquest procés no és una reproducció automàtica de l'objecte, sinó una representació simbòlica. Les RS transformen quelcom desconegut en familiar. Són construccions simbòliques que plasmen aspectes socials, culturals i històrics. Per tant, la RS és una reconstrucció de la realitat que dóna un sentit a l'objecte, l'objecte es reelabora en la RS i arrela en les relacions intergrupals (Jodelet, 1986).

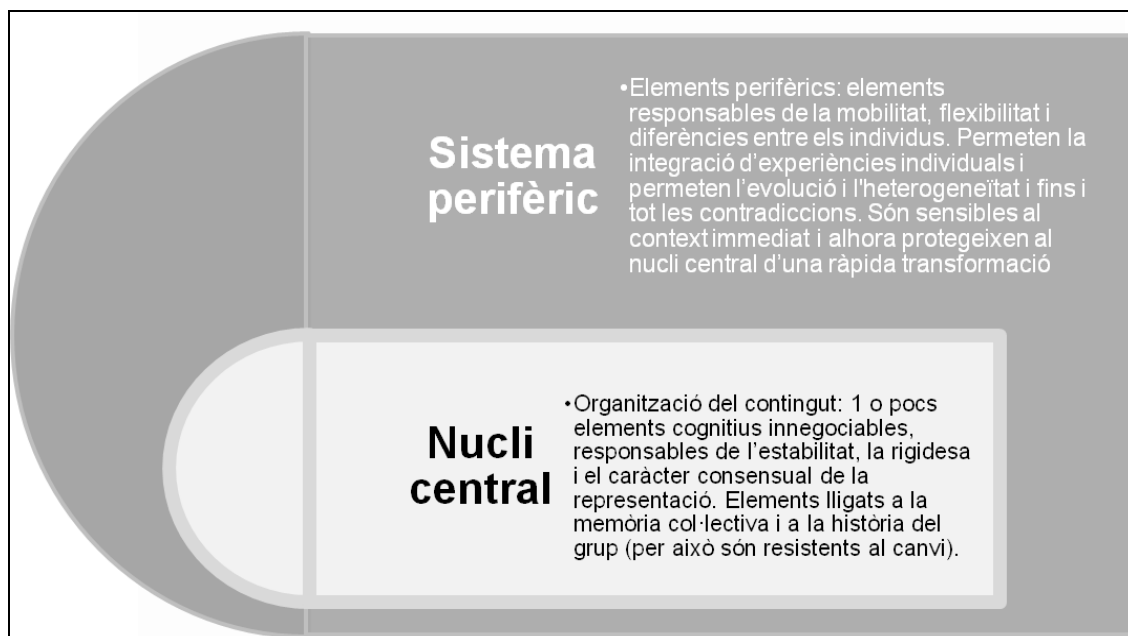
Hi ha dos moviments per transformar l'objecte en representació:

1. El primer és l'objectivació, que segons Moscovici (1993) és el veritable nucli de la representació social, i segons Jodelet (1984), és l'operació formadora i estructurant de la imatge, Aquest moviment compren tres passes:
 - a. Construcció selectiva: quan fem nostres les informacions que circulen (procés de retenció i rebuig), separant-les del camp científic al que pertanyen i del camp d'experts que les han concebut.
 - b. Esquematització estructurant: quan organitzem els diferents elements informatius (incorporats selectivament) per conformar una imatge de l'objecte.
 - c. Naturalització: quan el model figuratiu de l'etapa prèvia adquireix (en la construcció que fa el subjecte) un status d'evidència.
2. El segon és l'anclatge, que segons Jodelet (1984) consisteix en què els elements s'integren en els nostres esquemes de pensament, és a dir, l'objecte passa a formar part d'una xarxa de significacions culturals, ideològiques i valoratives. I es tradueix en una orientació de les pràctiques socials

Així doncs, les RS tenen a veure amb aspectes de la realitat o amb qüestions socialment significatives; no són homogènies, varien segons les diferències socials i les condicions estructurals. Per això, no hi ha una única RS d'un objecte; ja que es construeixen a partir de processos d'interacció i comunicació social i cristal·litzen en pràctiques socials.

A més, cal tenir en compte que les RS estan organitzades per dos elements (Abric, 1976, citat per Petracci-Kornblit, 2007): el nucli central i el sistema perifèric tal i com es reproduïx en el següent esquema.

Esquema 5. Elements de les representacions socials

Font Elaboració pròpia a partir d'Abric, 1976

L'estudi de les RS es pot orientar des del pluralisme metodològic, tant a partir de l'anàlisi del procés de construcció (l'objectivació i l'anclatge), com de la indagació de la RS com a producte (Jodelet, 1991, citat per Petracci-Kornblit, 2007).

Abordant el contingut com un camp estructurat, es tracta de descriure els elements que constitueixen la RS (informacions, creences, valors, opinions...), identificant el principi de coherència que estructura els canvis de representació (organitzacions socioculturals, actituds, esquemes cognitius), abordant el contingut com a camp semàntic, i identificant els elements cognitius del nucli central i els elements del sistema perifèric.

Actualment es considera que interrogar-se sobre les representacions socials és imprescindible per a l'ensenyament, ja que es considera que aprendre consisteix en modificar aquestes representacions. (Pagès-Oller, 2007).

Com diu Dalongeville (2003) els alumnes no són pàgines en blanc, tenen les seves representacions. Aquestes representacions són les que volem investigar, i analitzant-les podrem afavorir la construcció de nou coneixement.

Primer es realitzarà una recollida d'informació a partir de qüestionaris, després s'analitzarà la representació construïda, utilitzant l'associació semàntica per organitzar els elements de la RS i finalment es faran les entrevistes per fer explícites les relacions entre els elements centrals i els perifèrics.

Capítol 4

Marc metodològic

Aquest capítol s'ha estructurat en tres apartats. El primer presenta el plantejament metodològic de la recerca en el marc d'una recerca qualitativa, interpretativa, ubicada en el paradigma sociocrític i centrada en la indagació de les representacions socials. El segon capítol presenta el context i la mostra d'estudi, concretament l'alumnat que cursa primer de batxillerat a l'institut Joaquina Pla i Farreras de Sant Cugat i ha realitzat els estudis d'educació secundària obligatòria en aquest mateix centre. Finalment el tercer apartat presenta els instruments de la recerca que configuren el disseny metodològic per a la recollida i anàlisi de la informació. L'anàlisi de les activitats i projectes de l'institut que es vinculen amb la participació de l'alumnat, a partir de l'observació participant i les notes de camp. L'enquesta, amb un qüestionari passat a 67 alumnes. I tres entrevistes grupals.

4.1. Plantejament metodològic de la recerca

Aquesta és una recerca qualitativa, interpretativa, ubicada en el paradigma socio crític i centrada en la indagació de les representacions socials

El disseny metodològic ens ha de permetre saber com pensa l'alumnat i com ho pot utilitzar el professorat. Com diu Barton (2006) la investigació ha de servir per comprendre millor com pensen i com aprenen els alumnes, quines són les seves preocupacions, quines són les seves inquietuds i en quins contextos s'han desenvolupat les seves idees i actituds, per entendre com l'entorn influeix en el currículum escolar.

La investigació ha d'afavorir la presa de decisions educatives i ens ha de permetre generar coneixements que ens suposin millorar la nostra feina, anar una mica més enllà del sentit comú ajudant-nos a entendre millor les possibilitats de la docència i de l'aprenentatge.

La investigació ens ha de permetre generar coneixements. En la investigació lligada al propi context, com és el cas, les implicacions de la investigació depenen en gran part dels nostres propis valors i supòsits educatius. Aquesta, com totes, reflecteix les

preocupacions de l'investigador en un moment i en un entorn concrets amb la intenció de procurar aportacions que beneficiïn a tota la comunitat educativa.

Aquesta recerca utilitza el pluralisme metodològic per intentar assolir els objectius establerts

A partir de preguntar-nos què entenen els joves per participació, es va prenent decisions i es van definint les relacions que s'establiran entre els diversos agents per poder arribar als objectius plantejats.

Ubicada en el paradigma crític, aquesta recerca pretén indagar sobre com perceben els alumnes la seva participació a l'institut i que entenen ells que és participar. Pensem que a partir de l'anàlisi de les seves representacions socials (RS) podrem dissenyar estratègies per a ensenyar i aprendre la participació de manera més coherent.

És una investigació qualitativa, utilitza la metodologia interpretativa amb un tractament de les dades bàsicament qualitatiu, la seva pretensió no és buscar generalitzacions ni lleis, només pretén comprendre la realitat que s'observa: En aquest cas les representacions socials entorn al concepte de participació dels nois i noies d'un institut Sant Cugat del Vallès en finalitzar la seva escolaritat obligatòria. Per tant la recerca es basa en l'exploració intensiva d'un cas, (Angulo Vázquez, 2003), que no pretén ser una mostra on els resultats siguin generalitzables

Cal tenir en compte que l'investigador, immers en l'observació i en l'acció pot filtrar les dades segons el propi criteri i els resultats podrien ser subjectius, per això utilitzem la triangulació d'instruments (qüestionari, entrevista grupal i anàlisi d'activitats) com una estratègia per a reduir el grau de subjectivitat.

La credibilitat d'una investigació qualitativa dependrà de la veracitat de les dades, la qualitat de l'anàlisi de les dades i de la profunditat de les conclusions (Cardona, 2002) demostrant que la investigació s'ha realitzat de manera pertinent.

La credibilitat es pot obtenir mitjançant dos criteris: la fiabilitat i la validesa. (Cardona, 2002) La fiabilitat fa referència al fet que un procediment de recollida de dades porti sempre a l'obtenció de la mateixa informació, independentment de qui, o en quin moment reculli les dades. Per validesa s'entén el fet de recollir i com realment es recull allò que es pretén.

En una investigació qualitativa cal determinar l'exactitud de les conclusions fent triangulacions amb diverses fonts de dades. El control creuat entre diferents fonts de dades, instruments o documents, permet fugir d'una acceptació fàcil de la validesa de

les impressions inicials. Amb la triangulació es dona cabuda a la complexitat, i alhora riquesa, del comportament humà, a l'analitzar-lo des de punts de vista diferents.

4.2. Context i mostra

4.2.1. El context: l'Institut Joaquina Pla i Farreras

El curs 2011-12 l'institut Joaquina Pla i Farreras de Sant Cugat del Vallès té 4 línies de 1r d'ESO, 4 línies de 2n, 3 línies de 3r d'ESO, i 4 línies de 4t d'ESO. A més hi ha 3 línies de 1r de Batxillerat i 2 línies de 2n de Batxillerat.

L'alumnat del centre prové de Sant Cugat del Vallès, majoritàriament dels barris de Sant Francesc i de Coll Favà, de tres escoles adscrites. De la resta dels alumnes, una minoria prové de canvi de residència i alguns provenen de col·legis concertats o privats. Molts dels nostres alumnes es coneixen del barri i el seu pas a l'institut es produeix de forma natural per la proximitat física del centre.

Després de revisar estadístiques sobre dades de matrícula que referencien el nivell social, cultural, sector d'ocupació i idioma familiar, podem afirmar que l'alumnat del nostre centre és d'un nivell soci-econòmic mitjà, amb un percentatge d'alumnat amb necessitats educatives superior a la mitjana de la nostra comarca.

En els darrers anys hi ha hagut un augment d'alumnes de països hispanoamericans. També tenim alumnes procedents d'altres països, alguns d'ells amb poc temps en el Sistema Educatiu català, com és el cas d'alumnes enguany arribats del Pakistan.

El projecte educatiu de l'Institut Joaquina Pla i Farreras es basa en tres camps, la gestió del currículum, la millora de la convivència i la cohesió social, i les relacions entre la comunitat educativa. Aquests es relacionen amb els tres objectius del Pla Estratègic: millora dels resultats educatius, millora de la cohesió social i millora de la imatge del centre.

Respecte a la gestió del currículum, l'objectiu és que els alumnes arribin a assimilar les competències bàsiques necessàries mitjançant l'atenció a la diversitat i l'ús de les noves tecnologies de la informació i de l'aprenentatge. Es realitza una atenció a la diversitat amb els recursos que tenim: l'equip de psicopedagogs. L'espai USEE, unitat de suport d'educació especial, la prioritat d'aquest model és potenciar al màxim la participació d'aquests alumnes a l'aula ordinària. I l'aula d'acollida per ajudar els alumnes nous en l'aprenentatge de la llengua vehicular del centre fins a la seva completa integració.

Respecte la millora de la convivència i la cohesió social, el centre du a terme diferents projectes, com la comissió de convivència que gestiona els conflictes generats en la vida diària del centre. L'equip de mediació que ajuda a resoldre conflictes interpersonals d'aquells membres de la comunitat educativa que voluntàriament el sol·licitin. I l'assemblea de delegats

Respecte a les relacions entre la comunitat educativa, i entre la comunitat educativa i l'entorn s'incideix en aspectes diversos com la potenciació de la comunicació telemàtica i la difusió de les activitats del centre mitjançant la pàgina web i la revista de l'institut, que confeccionen alumnes de l'institut.

També amb projectes i activitats que surten del centre com el Projecte de recerca en equip, assignatura setmanal de 4ESO, el projecte 2x2 estudi solidari, activitat de voluntariat dels alumnes de quart amb l'escola veïna i en horari extraescolar. El projecte d'aprenentatge i servei, Dóna'm joc, un recurs de formació i aprenentatge, en un entorn de participació i exercitació d'habilitats, en horari acadèmic al centre i a l'escola veïna. I, l'Associació esportiva, que ofereix als alumnes de l'institut que volen practicar esport en horari extraescolar utilitzar les instal·lacions del centre, monitoritzats per alumnes de 4t d'ESO i batxillerat.

El nostre barri està inclòs en el Pla d'Entorn del Departament d'Educació de la Generalitat gestionat per l'Ajuntament de Sant Cugat del Vallès. Dins d'aquest Pla el centre ofereix el recurs d'estudi assistit, un reforç escolar per a alumnes amb risc d'exclusió social i/o pocs recursos econòmics. Una part del reforç ho ofereixen alumnes de batxillerat del propi centre.

Aquestes activitats i projectes es poden organitzar en els cinc àmbits de participació:

Quadre 2. Àmbits de participació; projectes i activitats del centre.

Àmbits de participació al centre	Descripció	Activitats i projectes desenvolupats al centre.
Àmbit de classe	Comprèn aquelles activitats i projectes que formen part de currículum: Les diferents assignatures, on cada vegada hi tenen més cabuda el diàleg a l'aula i el treball en equip, per aprendre amb i dels altres, (s'escolten, discuteixen, proposen, pacten, s'organitzen, planifiquen les tasques i es responsabilitzen del que acorda el grup). Dins la planificació setmanal també hi ha la mitja hora del projecte	Assignatures del curs Setmana de la ciència Concurs de fotografia matemàtica

Àmbits de participació al centre	Descripció	Activitats i projectes desenvolupats al centre.
	<p>temps de llegir.</p> <p>Aquest àmbit també inclou aquells moments del curs que trenquen l'organització de classe i que permeten la iniciativa i la participació realitzant treballs que no es fan per <i>la nota</i> com pot ser la setmana de la ciència o el concurs de fotografia matemàtica.</p>	<p>Temps de llegir</p> <p>Projecte de recerca de quart</p> <p>Crèdit de síntesi</p>
Àmbit convivència	<p>Comprèn d'espais setmanals, com l'hora de tutoria en què, entre altres activitats té lloc l'assemblea de classe. Entenent que vetllar per al compliment del reglament de règim intern és cosa de tots, i que tots hem de conèixer les normes que regulen la convivència, al centre parlem de drets de l'alumnat i també de deures i a les tutories setmanals, aquest, és un tema recurrent. Es fomenta la implicació de l'alumnat en la convivència, així els nois i noies que ho desitgen formen part de l'equip de mediadors (formant-se per prendre part activa en el que ha de ser la resolució de conflictes). I els delegats i sot delegats, que formen part de la Comissió de convivència.</p>	<p>Equip de mediació</p> <p>Comissió de convivència.</p> <p>Tutoria.</p>
Àmbit de l'animació	<p>Comprèn les activitats més lúdiques i festives que es fan al llarg del curs i, en el cas dels nois i noies de quart d'ESO, participar en la seva organització, prenent decisions i portant-les a terme per tal de que la festa en qüestió sigui tot un èxit.</p> <p>Amb un caire més esportiu tenim l'Associació esportiva que ofereix activitats en horari extraescolar i els dinamitzadors són nois i noies de 3r, 4t i batxillerat.</p> <p>També podem incloure en aquest àmbit tot el que representa la mobilització del de 4t per organitzar activitats que els ajudin a finançar el viatge de final de curs (la comissió de festes)</p>	<p>Castanyada,</p> <p>Festa de nadal</p> <p>Sant Jordi</p> <p>Festa final de curs</p> <p>Activitats del viatge de 4t (comissió de festes)</p> <p>Associació esportiva</p>
Àmbit de la gestió	<p>Les assemblees de classe i les assemblees de delegats: A les tutories es trien els que seran els seus representants, el delegat i el sotsdelegat</p> <p>Els delegats es reuneixen una vegada al més a l'assemblea de delegats per informar, debatre i proposar. Els delegats troben en l'assemblea eines i models per a dinamitzar l'assemblea de classe,</p> <p>En aquest àmbit tenim també els representants de l'alumnat al Consell escolar.</p>	<p>Assemblea de delegats.</p> <p>Assemblea de classe.</p> <p>Consell escolar.</p>
Àmbit de projecció a l'entorn	<p>Quan l'institut mira enfora, surt del seu espai, aquí trobem dues situacions, la primera ve donada pel Pla d'entorn del municipi i que quan tenim oportunitat ens vinculem a les activitats que proposa.</p>	<p>Activitats del Pla d'entorn municipal.</p> <p>Comissió de sostenibilitat.</p>

Àmbits de participació al centre	Descripció	Activitats i projectes desenvolupats al centre.
	La segona és quan des del centre es fan propostes de participació a l'entorn.	Dóna'm joc. 2x2 estudi solidari.

4.2.2. La mostra: el 1r batxillerat 2011-12, (4t d'ESO 2010-11)

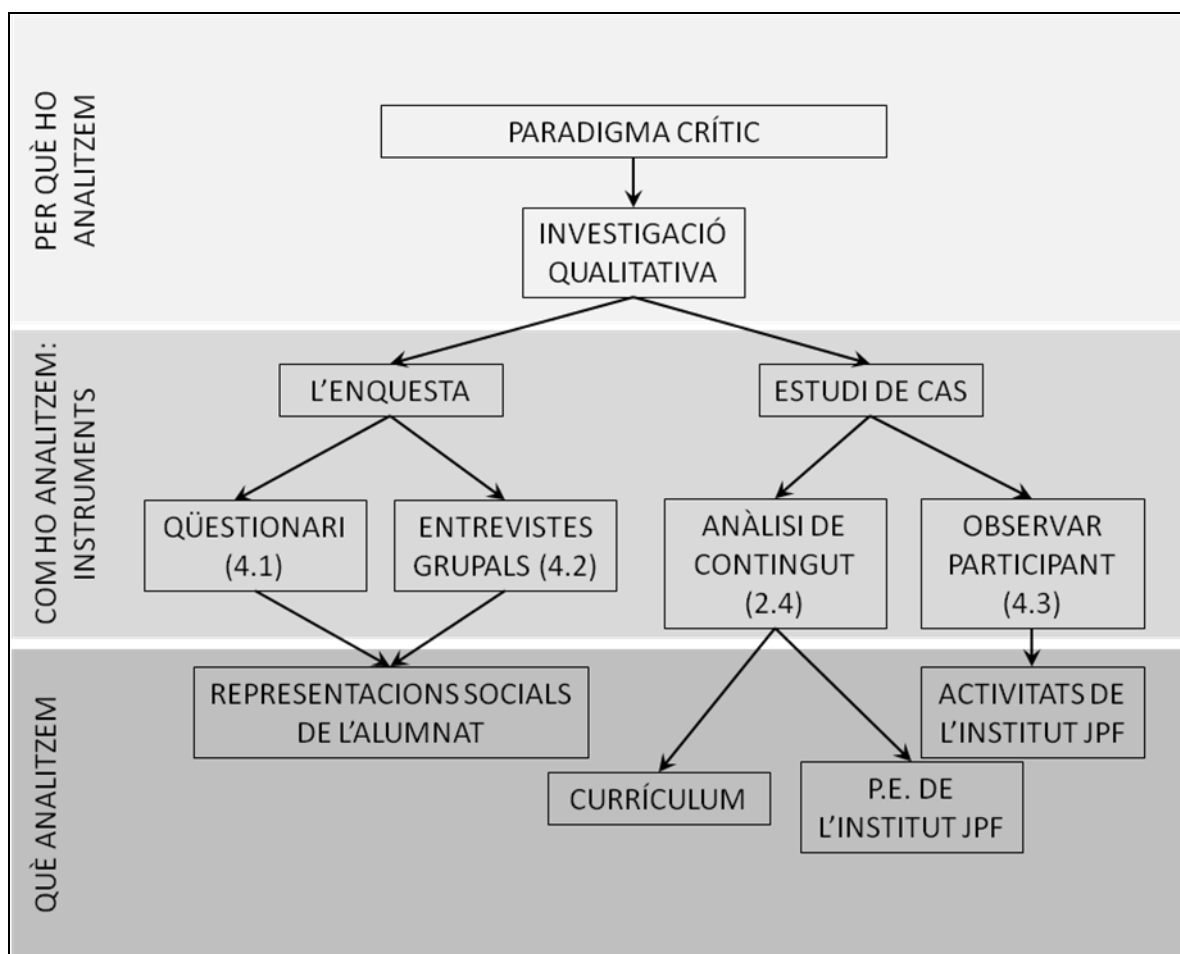
Mostra de 67 alumnes que el 2010-11 van cursar 4t d'ESO al nostre institut, alumnes que han realitzat els seus estudis d'educació secundària obligatòria al Joaquina Pla i Farreras i que estan en disposició de respondre al qüestionari ja que el quart és un curs on es potencia la participació en el centre de manera especial, es responsabilitzen de la dinamització de les festes de l'institut, proposen projectes de participació en l'entorn (PRE), han participat en projectes d'aprenentatge servei com el dóna'm joc a tercer i el 2x2 estudi solidari a quart, formen part de l'equip de dinamitzadors de l'Associació esportiva del centre.

4.3. Disseny multi instrumental de la recerca

El disseny metodològic d'aquesta recerca proposa diversos instruments de recollida d'informació. Així s'ha utilitzat: a) un qüestionari amb preguntes de resposta oberta on l'alumnat, que actualment està cursant primer de batxillerat, ha de definir, escollir una opció, justificar la seva selecció, opinar i explicitar el seu grau de participació. b) tres entrevistes grupals amb alumnes que han contestat el qüestionari; c) l'anàlisi de les activitats que l'institut planteja en el marc del seu projecte educatiu, com a oportunitats per a que els alumnes participin, mitjançant l'observació participant en les activitats i les notes de camp.

Les dades recollides s'han analitzat a partir del marc conceptual construït per aquesta recerca per a comprendre-les i interpretar-les.

Esquema 6 Disseny metodològic de la recerca

Font: elaboració pròpia

4.3.1. L'enquesta: El qüestionari i l'entrevista grupal

Les enquestes proporcionen informació significativa sobre determinats fenòmens educatius, però cal tenir en compte que la informació que faciliten els enquestats no sempre és un indicador fidel dels seus comportaments reals i, per tant, s'ha de corroborar amb l'observació.

Els dos instruments utilitzats han sigut un qüestionari, que ha estat el punt de partida. Per aprofundir i matissar les dades obtingudes, es van realitzar tres entrevistes grupals.

a) El qüestionari . Justificació de la seva utilitat en aquesta recerca

El qüestionari és una tècnica de recollida de dades que permet explorar les idees i creences generals sobre algun aspecte de la realitat i permet una aproximació de

l'investigador a la realitat estudiada. Les preguntes establertes són tancades, sabem que les respostes no ens permetran abordar la realitat en profunditat.

Amb l'objectiu d'obtenir la informació sobre les representacions del concepte participació es va demanar a un grup d'alumnes que han cursat l'ESO a l'institut i actualment estan cursant primer de batxillerat la seva participació per respondre al qüestionari primer, i a les entrevistes després.

S'han dissenyat preguntes de resposta tancada i oberta, tot i que la majoria són obertes per afavorir respostes més riques i amb més matisos, que expressin millor la seva opinió.

L'anàlisi de les respostes proporcionarà elements per a definir que és per als joves la participació, quines vivències al centre han afavorit la construcció d'aquest concepte i com, la seva opinió alhora permetrà recollir expectatives i suggerències.

En el següent quadre s'explicita la finalitat de cada pregunta:

Quadre 3: Finalitat de les preguntes del qüestionari

Preguntes	Finalitat
1 Amb les teves paraules, digues què entens per 'participació'?	Establir en quina categoria tenen el concepte de participació els joves Elaborar una definició a partir de les seves propostes Organitzar el mapa conceptual
2 Tria els 5 conceptes que tu utilitzaries per definir el que entens per 'participar'	Analitzar el concepte de participació que tenen
3 Escribe els conceptes que has triat anteriorment, i digues en quines situacions ho portes a terme.	Relacionar el concepte de participació amb la seva pràctica
4 A continuació, hi ha un llistat d'activitats que porta a terme l' institut. Digues en quines participes. I si ho fas, com	Identificar l'estat de la participació
5 D'entre totes selecciona aquella activitat en la qual la teva participació va ser més intensa i justifica-ho	Analitzar el concepte de participació a partir d'una situació concreta i en l'entorn de l'institut
6 Quina és la teva resposta davant situacions com	Identificar l'experiència que tenen de participació en diferents moments i activitats que els proporciona la vida de l'institut
6.1 Quan un dels teus professors o professores us diu.... "en aquesta assignatura, la participació és molt important, i es tindrà en compte a la	Que entenen per participar a les classes-assignatures

	nota final". A què creus tu que es refereix?	
6.2	Quan el vostre delegat o delegada de classe us diu que.... "s'hauria de participar en la preparació d'una activitat a l'institut (castanyada, fi de curs, jocs florals, setmana de la ciència, concurs de fotografia...)". Quina és la teva actitud? Què fas normalment?	Que entenen per participar en les activitats que organitza el centre
6.3	Els alumnes de l'institut esteu representats al Consell escolar per dos companys o companyes que heu triat en unes eleccions. Quina funció creus que tenen?	Que entenen per participar en els òrgans de decisió del centre
6.4	L'alcalde de Sant Cugat està molt satisfeta de la participació dels alumnes de l'institut en les activitats que organitza el municipi (ajuntament i entitats). A què creus que fa referència?	Que entenen per participar des del centre a l'entorn
7	Si un alumne dels Estats Units d'Amèrica et demanés en què i com participes a l'institut. Què li diries? Escribeu-li un correu electrònic.	Quins espais i quins moments veuen en la vida del centre per a participar i en quins decideixen fer-ho
8	Com t'agradaria participar en l'Institut?	Redefinir el concepte de participació en el centre Recollir les seves propostes (tant espais i moments de participació en el centre com maneres de participar)

A continuació es presenta el qüestionari complet que es va passar a l'alumnat.

Quadre 4: Qüestionari

Qüestionari				
1- Amb les teves paraules, digues què entens per 'participació'?				
2-Tria, d'entre els que hi ha a continuació, i encercla els 5 conceptes que tu utilitzaries per definir el que entens per 'participar'.				
Estar en un lloc	Formar part d'un grup	Comunicar		Buscar solucions
	Assistir a activitats		Prendre part	Portar a terme les decisions preses
Escoltar què diuen els altres		Opinar	Donar a conèixer	

	Treballar amb els altres	Fer saber		Actuar
	Col·laborar	Dialogar		Comprometre't
Ser espectador/a	Fer la feina que em correspon		Ser solidari	Assumir responsabilitats

3- Escriu els conceptes que has triat anteriorment, i digues en quines situacions ho portes a terme.

4- A continuació, hi ha un llistat d'activitats que porta a terme l'Institut Joaquina Pla i Farreras. Digues en quines participes o no. I si ho fas, com (assistint, opinant, proposant o portant a terme les decisions)

5- D'entre totes selecciona aquella activitat en la qual la teva participació va ser més intensa i justifica-ho.

6- Llegeix els diferents supòsits i respon a les preguntes

6.1 Quan un dels teus professors o professores us diu.... "en aquesta assignatura, la participació és molt important, i es tindrà en compte a la nota final". A què creus tu que es refereix?

6.2 Quan el vostre delegat o delegada de classe us diu que.... "s'hauria de participar en la preparació d'una activitat a l'institut (castanyada, fi de curs, jocs florals, setmana de la ciència, concurs de fotografia...)". Quina és la teva actitud? Què fas normalment?

6.3 Els alumnes de l'institut esteu representats al Consell escolar per dos companys o companyes que heu triat en unes eleccions. Quina funció creus que tenen?

6.4 L'alcalde de Sant Cugat està molt satisfeta de la participació dels alumnes de l'Institut Joaquina Pla i Farreras en les activitats que organitza el municipi (ajuntament i entitats). A què creus que fa referència?

7- Si un alumne dels Estats Units d'Amèrica et demanés en què i com participes a l'institut. Què li diries? Escriu-li un correu electrònic.

8- Com t'agradaria participar en l'Institut?

El qüestionari amb el format que es va passar a l'alumnat, juntament amb les seves respostes es poden trobar als annexos.

Cal dir, que el qüestionari és un instrument poc qualitatiu tot i que la combinació de preguntes obertes i tancades permet una certa interpretació qualitativa.

b) Entrevista grupal

L'entrevista grupal és una conversa entre l'investigador i un grup participant o informadors. Amb aquesta es pretén conèixer les explicacions, les raons i les interpretacions dels participants. En aquest cas, les entrevistes ens van permetre aprofundir i matissar les respostes del qüestionari.

Dissenyada com a entrevista semiestructurada, l'entrevistador planifica els àmbits sobre els quals tractaran les qüestions i preguntes, tot i que no hi ha d'haver

necessàriament un ordre en la formulació, es va intentar no perdre de vista l'objectiu de la sessió.

Es van fer tres entrevistes grupals. Els grups estaven formats per quatre nois i noies amb disponibilitat de quedar-se una tarda al centre. Van ser seleccionats en funció de les respostes que havien donat a l'enquesta, de manera que hi hagués diversitat respecte a la RS de participació, seguint els paràmetres que havíem identificat a partir de l'anàlisi de l'enquesta (uns més activa i compromesa, altres més passiva).

Es va procurar de fer grups mixtos també per gènere,. En saber-ho van ser molts els que volien ser entrevistats. Es van organitzar tres grups de quatre alumnes, amb perfils diferents segons les respostes del qüestionari. Preveient que algun alumne no pogués assistir, es va organitzar un grup reserva, que tant podia ser un grup en si mateix, com esdevenir suplent d'algun membre dels altres.

L'anàlisi del qüestionari va donar dibuixar quatre categories de participació ('assisteixo', 'participo només a classe', 'opino', i 'actuo'). Aquestes categories – sorgides de les respostes dels alumnes- van ser utilitzades per formar els grups de les entrevistes grupals. Aquestes categories es descriuen en l'apartat dels qüestionaris, i van detallant-se al llarg de l'anàlisi de les dades obtingudes en la recerca.

L'organització final dels grups entrevistats va ser la següent:

Quadre 5. Entrevistes grupals: Organització del grups

Perfils segons qüestionari	Grup 1	Grup 2	Grup 3	Grup reserva
Assisteixo	EP	JC	VT	AT
Només a classe	RD	AP	CNV	DT
Opino	JO	CN	CHE	LV
Actuo	AS	AMG	XB	LC (*)
		(*)LC		

(*) l'alumne suplent es va incorporar al grup

Les tres entrevistes grupals segueixen el mateix format i estaven organitzades per a una durada de 20 minuts. Les preguntes, organitzades en tres blocs, van ser les següents:

- Al qüestionari dèieu que l'Institut Joaquina Pla i Farreras és un centre que facilita la participació de l'alumnat. Quines característiques té el vostre institut, quines activitats, dinàmiques, espais... hi trobeu per a què pugueu participar?
Aquest bloc està vinculat a la pregunta 8 del qüestionari. (per què?, Com? Propostes de millora?)
- Què us mou a participar? Què voleu dir amb "estar motivat"? Importància de la participació voluntària.
Bloc vinculat a la pregunta 7 del qüestionari i concretada en els supòsits de la pregunta 6. (causes de la participació com motivació, interès personal, voluntariat. Conseqüències com satisfacció personal o benefici col·lectiu)
- Així podeu dir que participar és....
Vinculat a les preguntes 1,2,3 del qüestionari. (què vol dir prendre decisions?, que vol dir actuar? Què vol dir que et tinguin en compte?)

L'enregistrament de les entrevistes es troben als annexos.

4.3.2 Anàlisi d'activitats de l'Institut Joaquina Pla i Farreras: L'observació participant i les notes de camp.

L'observació participant es considera una de les principals tècniques de recollida de dades. L'investigador participa de les situacions i activitats que observa, com a part d'una estratègia que li ha de permetre comprendre-les i interpretar-les.

L'observació pot tenir moltes formes depenent del grau de participació de l'observador. Podem dir que aquesta ha estat una observació interna i completa, ja que l'observador formava part del context d'observació, en ser professora del centre analitzat, al llarg de nou anys, i tutora del grup enquestat quan cursaven 4t d'ESO.

Cal tenir en compte que l'observació té un caràcter subjectiu, ja que depèn molt del punt de vista de l'observador, influenciat per la pròpia experiència i la percepció dels fets.

Per recollir la informació s'ha utilitzat l'instrument del diari, o notes de camp, una mena d'informe personal que recull les dades, objecte d'estudi sobre el terreny, esdevenint la memòria de l'investigador.

El centre en el seu projecte educatiu contempla la participació activa i la corresponsabilitat de l'alumnat en la vida del centre. Les activitats i projectes que s'analitzen són aquells que estaven destinats a l'alumnat de quart de l'ESO i els que

per projecte de centre han estat presents en algun moment o altre de la seva escolaritat.

Presentem aquestes activitats/ projectes agrupades segons els cinc àmbits que organitzen la participació al centre; treball, convivència, gestió, animació i projecció a l'entorn

Per a la descripció i anàlisi de les activitats que s'organitzen al centre educatiu, s'ha utilitzat la següent graella, per sistematitzar la informació més rellevant vinculada amb l'ensenyament-aprenentatge de la participació. Per tant, s'han exclòs aquelles dades que es consideren poc significatives per aquesta recerca, però no per al desenvolupament del projecte/activitat.

L'observació participant i l'elaboració del diari de camp s'han realitzat durant el curs 2010-2011, en el moment que era tutora d'un grup de 4ESO, membre de l'equip docent i membre de la comissió de participació de l'institut (comissió formada per quatre docents). Cadascuna de les activitats va ser observada en funció de la temporització del seu desenvolupament. Per exemple, la festa de la Castanyada durant el mes d'octubre o l'assemblea de delegats un cop cada mes.

Quadre 6. Pauta per a l'anàlisi de les activitats del centre

Àmbit	Àmbit de participació en el centre al qual correspon.
Alumnes	Grup d'alumnes a qui va dirigit
Objectius	Dedicació temporal establerta al llarg del curs
Temporització	Dues hores setmanals al centre i els patis de dos dies
Descripció	Explicitació dels aspectes més rellevants del projecte/activitat vinculats amb l'aprenentatge de la 'participació'.
Rol dels docents	Paper que desenvolupa el professorat del centre
Rol de l'alumnat	Paper que desenvolupa l'alumnat del centre

La graella (quadre 6) recull aquella informació necessària per a comprendre el projecte/activitat i el paper que juguen els agents implicats. Alhora que recull l'anàlisi respecte a la mobilització de la participació de l'alumnat tot vinculant-la amb el mapa conceptual de la participació elaborat en el marc teòric d'aquesta recerca.

Cadascuna de les activitats serà analitzada tenint en compte: (a) el nivell de participació segons el rol de l'alumnat, i (b) conceptes de 'participació' del marc teòric que es pretenen mobilitzar (*SUPOSA*: Formar part activa de la comunitat, Treballar per allò que és col·lectiu, Compartir i consensuar decisions, Argumentar (implicar-se amb la paraula), Ser coherent amb un mateix, Proposar d'alternatives i solucions, Comprometre's amb els altres, Recolzar projectes col·lectius, Assumir responsabilitats, Involucrar-se, i Portar a terme les decisions consensuades; *EXIGEIX*: llibertat, justícia, respecte als drets humans, pensament crític , voluntat de millora col·lectiva; *MOBILITZA VALORS*: cooperació, solidaritat, compromís; *MOBILITZA LES CAPACITATS*: autonomia, autorregulació, responsabilitat i coherència) [Veure Quadre 8].

Capítol 5

Resultats i interpretació de les dades obtingudes

En aquest capítol es presenten els resultats obtinguts de l'anàlisi i la interpretació dels tres instruments aplicats en aquesta recerca: anàlisi de les activitats (apartat 4.1), qüestionari (apartat 4.2), i entrevistes grupals (apartat 4.3). Al final de cada apartat es realitza una primera aproximació de les conclusions obtingudes. I en el darrer i quart apartat (4.4) s'estructuren unes consideracions finals que pretenen triangular les anàlisis parcials realitzades anteriorment.

5.1. Anàlisi d'activitats de l'institut

A l'Institut Joaquina Pla i Ferreras de Sant Cugat del Vallès creiem que la participació de l'alumnat en la vida del centre és clau per al seu desenvolupament i per la seva formació. I per això procurem que els nois i noies visquin en el centre un clima que els faciliti prendre-hi part activa i significativa. Aquesta voluntat demana que plantegem una estructura de centre que afavoreixi la participació i la corresponsabilitat. Aquesta estructura s'organitza al voltant de cinc àmbits: treball, convivència, animació, gestió i projecció a l'entorn.

El primer, que també podríem anomenar de 'classe', se centra en el treball diari des de les diferents àrees i matèries. Cada vegada hi té més cabuda el treball en equip, on estan aprenent amb els altres quan s'escolten, discuteixen, proposen, pacten, s'organitzen, planifiquen les tasques o es responsabilitzen del que s'acorda en el grup. Aquest àmbit també inclou aquells moments del curs que trenquen l'organització horària habitual, i que permeten la iniciativa i la participació realitzant treballs que no es fan per 'la nota', com pot ser a la setmana de la ciència.

El segon àmbit és el de l'animació. Consisteix a participar en les activitats lúdiques i les festivitats que es fan. I en el cas dels nois i noies de quart d'ESO significa participar en la seva organització. Així, en la castanyada, el Nadal o en sant Jordi prenen decisions i les porten a terme per tal que la festa sigui tot un èxit. Amb un caire més esportiu, però també dins aquest àmbit, hi ha l'Associació esportiva que ofereix activitats a l'alumnat del centre en horari extraescolar i els dinamitzadors són nois i

noies de 3r, 4t i batxillerat. També podem incloure-hi les activitats que els de 4t ESO fan perquè els ajudin a finançar el viatge de final de curs.

La convivència seria el tercer àmbit. Com tots els centres educatius tenim un reglament de règim intern que regula -amb un seguit de normes- la convivència. Vetllar per al seu compliment és cosa de tothom, per això les hem de conèixer, parlar dels drets de l'alumet i també dels deures, i aquests temes són recurrents a les assemblees de classe. Els nois i noies que ho desitgen formen part de l'equip de mediadors, s'han format per prendre part activa en la resolució de conflictes. Els mediadors també col·laboren en la jornada de la pau.

El quart àmbit és el de la gestió. A les tutories es trien els que seran els seus representants, el delegat i el sotsdelegat, que aquest curs i per les seves funcions anomenem ecodelegat. Els delegats es reuneixen un cop al mes a l'assemblea de delegats per informar, debatre i proposar. Els delegats troben en l'assemblea eines i models per a dinamitzar l'assemblea de classe. En aquest àmbit tenim també els representants de l'alumnat al Consell escolar.

El cinquè àmbit correspon al de la projecció a l'entorn. És quan l'institut mira enfora, surt del seu espai, i ve donat per la participació amb el pla d'entorn del municipi i quan des del centre es fan propostes de participació a l'entorn, com és el cas del "Projecte de recerca de 4t ESO" –on s'analitzen problemes socials rellevants de l'entorn-, el projecte-servei "Dóna'm joc" –on els alumnes de 3r ESO dinamitzen el pati de l'escola Collserola-, i el "2x2 estudi solidari" –on els de 4t ESO animen i ajuden a alumnes de l'escola de primària del costat i també als companys de 1r i 2n ESO del nostre institut.

Quadre 7. Activitats i projectes dels àmbits de participació del centre

Àmbits de participació al centre	Activitats i projectes desenvolupats en el centre
Classe	Setmana de la ciència. Concurs de fotografia matemàtica. Temps de llegir. Crèdit de síntesi. PRE.
Animació	Festes: Castanyada, Nadal, Sant Jordi i fi de curs. Comissió de festes per al viatge final de curs de 4t. Associació esportiva.
Convivència	Comissió de Convivència. Equip de mediació.
Gestió	Assemblea de delegats.

Ambits de participació al centre	Activitats i projectes desenvolupats en el centre
	Assemblea de classe. Consell escolar.
Projecció a l'entorn	Comissió de sostenibilitat. Activitats del Pla d'entorn de Sant Cugat Dóna'm joc. 2x2 estudi solidari.

A continuació es descriuran cadascuna de les activitats/projectes que tenen la intenció de treballar la participació en el centre. L'objectiu és destacar el rol dels implicats i els conceptes i els nivells de participació que es pretenen mobilitzar.

5.1.1. Àmbit classe

Aquest àmbit se centra en el treball diari des de les diferents àrees i matèries que s'imparteixen en el centre. Sembla que cada vegada hi té més cabuda el treball en equip.

Les activitats descrites/interpretades són. Setmana de la ciència, Concurs de fotografia matemàtica, Temps de llegir, Crèdit de síntesi i PRE (Projecte de Recerca en Equip de 4ESO). No s'han inclòs en l'anàlisi les assignatures del currículum malgrat sabem que des de la selecció dels continguts i les diferents metodologies es podria constatar la rellevància que suposen per a l'aprenentatge de la participació.

Setmana de la ciència

Àmbit	Classe
Alumnes	ESO i Batxillerat
Objectius	Fomentar inquietuds científiques en l'alumnat Portar la ciència fora de l'aula Dinamitzar manifestacions culturals en el centre que promoguin la participació
Temporització	Setmana del primer trimestre
Descripció	La setmana ofereix espais i nivells de participació diversos en concursos, exposicions, visites o conferències
Rol dels docents	Organitzadors
Rol de l'alumnat	Assistir-hi i concursar

- Nivell de participació segons el rol de l'alumnat:
 - Assistència obligatòria

- Concurs voluntari
- Conceptes de 'participació' del marc teòric que es pretenen mobilitzar:
 - *Mobilitza les capacitats de:*
 - autorregulació
 - responsabilitat

Concurs de fotografia matemàtica

Àmbit	Classe
Alumnes	ESO i Batxillerat
Objectius	Potenciar la mirada matemàtica a la quotidianitat. Dinamitzar manifestacions culturals en el centre que promoguin la participació
Temporització	Una vegada cada any
Descripció	Els alumnes i professors ja saben que cada curs hi ha aquest concurs, per això en qualsevol moment de l'any poden trobar aquella imatge matemàtica que després presentaran amb els requisits i comentaris que es demanen.
Rol dels docents	Proposen les bases del concurs. Fan de jurat Atorguen premis
Rol de l'alumnat	Assistir-hi i concursar

- Nivell de participació segons el rol de l'alumnat:
 - Assistència obligatòria
 - Concurs voluntari
- Conceptes de 'participació' del marc teòric que es pretenen mobilitzar:
 - *Mobilitza les capacitats de:*
 - autorregulació
 - responsabilitat

Temps de llegir

Àmbit	Classe
Alumnes	ESO i Batxillerat
Objectius	Mobilitzar tot l'alumnat, professorat i personal no docent en un projecte de centre que pretén millorar la concentració de l'alumnat, donar importància a la lectura, motivar a l'alumnat en la tria de les seves lectures, incentivar les dels companys, facilitar que l'alumne tingui un paper actiu en la tria de les

	lectures i fer de la lectura una experiència compartida i enriquidora
Temporització	Mitja hora setmanal al llarg de tot el curs
Descripció	Projecte de centre que pretén donar espai a la lectura per plaer i fomentar l'hàbit lector de l'alumnat
Rol dels docents	Iniciar a l'aula, segons el calendari, el temps de llegir
Rol de l'alumnat	Triar la lectura que vol llegir Tenir cura de portar el llibre de lectura

- Nivell de participació segons el rol de l'alumnat:
 - Assistència obligatòria
- Conceptes de 'participació' del marc teòric que es pretenen mobilitzar:
 - *Mobilitza les capacitats de:*
 - autonomia
 - autorregulació
 - responsabilitat

Crèdits de síntesi

Àmbit	Classe
Alumnes	1r,2n,3r ESO
Objectius	Organitzar autònomament el seu treball Planificar les tasques del grup Assumir responsabilitats del grup
Temporització	Set dies lectius a final de curs
Descripció	Conjunt d'activitats d'E-A que s'han de fer en equip, concebudes per desenvolupar competències complexes i comprovar fins a quin punt són capaços d'aplicar-les per resoldre qüestions i problemes de la vida pràctica
Rol dels docents	Dissenya i ajusta els materials i les activitats. Acompanya i avalua
Rol de l'alumnat	S'organitza per a resoldre les qüestions plantejades

- Nivell de participació segons el rol de l'alumnat:
 - Assistència obligatòria
 - Treballar en grup
- Conceptes de 'participació' del marc teòric que es pretenen mobilitzar:
 - *Suposa:*
 - Compartir i consensuar decisions
 - Argumentar (implicar-se amb la paraula)
 - Proposar d'alternatives i solucions
 - Comprometre's amb els altres

- Assumir responsabilitats
- Involucrar-se
- Portar a terme les decisions consensuades
- *Exigeix*
 - pensament crític
- *Mobilitza els valors de:*
 - cooperació
 - compromís
- *Mobilitza les capacitats de:*
 - autonomia
 - autorregulació
 - responsabilitat

Projecte de recerca en equip (PRE)

Àmbit	Projecció a l'entorn
Alumnes	4ESO
Objectius	Pretén desenvolupar les capacitats d'anàlisi i síntesi. Desenvolupar la capacitat d'autonomia i iniciativa en la organització del treball. Potenciar la participació en el treball en equip. Ajudar a construir un pensament creatiu reflexiu i crític. Afavorir la participació en l'entorn
Temporització	Dues hores lectives setmanals durant un semestre
Descripció	Projecte de recerca en equip de 4ESO (el PRE) d'activitats de descoberta i recerca realitzades en grup al voltant d'un tema escollit, sota el guiatge del professorat
Rol dels docents	Guiar el procés de recerca
Rol de l'alumnat	En grup plantejar la recerca, treballar per assolir els objectius, planificar la feina, compartir-la amb els companys, l'institut i l'entorn

- **Nivell de participació segons el rol de l'alumnat:**
 - Assistència obligatòria, ja que es tracta d'una assignatura més a realitzar durant el 4ESO
- **Conceptes de 'participació' del marc teòric que es pretenen mobilitzar:**
 - *Suposa:*
 - Compartir i consensuar decisions
 - Argumentar (implicar-se amb la paraula)
 - Proposar d'alternatives i solucions
 - Comprometre's amb els altres
 - Assumir responsabilitats
 - Involucrar-se

- Portar a terme les decisions consensuades
- *Exigeix*
 - pensament crític
- *Mobilitza els valors de:*
 - cooperació
 - compromís
- *Mobilitza les capacitats de:*
 - autonomia
 - autorregulació
 - responsabilitat

5.1.2. Àmbit animació

Consisteix a participar en les activitats lúdiques i les festivitats que es fan. I en el cas dels nois i noies de quart d'ESO significa participar en la seva organització. També podem incloure-hi les activitats que els de 4t ESO fan perquè els ajudin a finançar el viatge de final de curs.

Castanyada

Àmbit	Animació
Alumnes	ESO i 4t en l'organització
Objectius	Dinamitzar manifestacions culturals en el centre que promoguin la participació Participar de l'organització de la festa Fer propostes Assumir responsabilitats Portar a terme les decisions acordades Dinamitzar la participació de l'alumnat d'ESO a la festa al centre
Temporització	Les hores de preparació i tres hores el dia de la festa
Descripció	Implicació en les dinàmiques de participació que es generen a l'institut. Es constitueix una comissió de festes amb representants de les quatre classes de 4ESO Organitzats en comissions els alumnes de 4rt organitzen activitats per als companys de 1r, 2n i 3r (fira del terror, túnel del terror, esmorzar, dinamització dels tallers organitzats pel professorat) i les porten a terme
Rol dels docents	Coordinar l'organització de la festa a nivell de centre Moderar, si convé, el treball de la comissió de festes

	Incorporar les propostes de les comissions
Rol de l'alumnat	Organitzar-se en comissions de treball Fer propostes, consensuar-les i portar-les a terme Dinamitzar la participació de la resta de companys del centre

- **Nivell de participació segons el rol de l'alumnat:**
 - Assistència obligatòria a la festa organitzada en el centre
 - Organització voluntària de les activitats proposades per l'alumnat, que poden col·laborar-hi, opinar-hi, donar idees i responsabilitzar-se.
- **Conceptes de 'participació' del marc teòric que es pretenen mobilitzar:**
 - *Suposa:*
 - Formar part activa de la comunitat
 - Treballar per allò que és col·lectiu
 - Compartir i consensuar decisions
 - Proposar d'alternatives i solucions
 - Comprometre's amb els altres
 - Recolzar projectes col·lectius
 - Assumir responsabilitats
 - Involucrar-se
 - Portar a terme les decisions consensuades
 - *Exigeix*
 - llibertat
 - *Mobilitza els valors de:*
 - cooperació
 - solidaritat
 - compromís
 - *Mobilitza les capacitats de:*
 - autonomia
 - autorregulació
 - responsabilitat

Comissió de festes pel viatge fi de curs

Àmbit	Animació
Alumnes	Els alumnes de 4t que van de viatge i, si volen, els que no hi van
Objectius	Proposar i portar a terme activitats (al centre i fora del centre) per a guanyar diners per al fons comú del viatge d'estudis de 4t
Temporització	A les hores del pati organització i el temps de les activitats que organitzen (pot ser dins l'horari escolar a les festes del centre i la venda de pastissos els divendres o en horari extraescolar com la

	venda de castanyes pel municipi)
Descripció	Al llarg del curs els alumnes organitzen activitats en el centre i fora del centre per aconseguir diners per al pot del viatge. Venda de pastissos, roses de sant Jordi amb missatge (aquest curs flors de primavera amb missatge, mercat de nadal)
Rol dels docents	Els tutors de 4t: Coordinació amb el centre, dinamització del grup de 4t i quan convé coordinació amb els pares delegats
Rol de l'alumnat	Proposar idees i portar-les a terme

- **Nivell de participació segons el rol de l'alumnat:**
 - Organització voluntària de les activitats proposades per l'alumnat, on poden col·laborar-hi, opinar-hi, donar idees i responsabilitzar-se, és a dir, poden donar-se tots els nivells de participació que l'alumnat ha destacat en els qüestionaris i entrevistes.
- **Conceptes de 'participació' del marc teòric que es pretenen mobilitzar:**
 - *Suposa:*
 - Formar part activa de la comunitat
 - Treballar per allò que és col·lectiu
 - Compartir i consensuar decisions
 - Argumentar (implicar-se amb la paraula)
 - Proposar d'alternatives i solucions
 - Comprometre's amb els altres
 - Recolzar projectes col·lectius
 - Assumir responsabilitats
 - Involucrar-se
 - Portar a terme les decisions consensuades
 - *Exigeix*
 - llibertat
 - *Mobilitza els valors de:*
 - cooperació
 - solidaritat
 - compromís
 - *Mobilitza les capacitats de:*
 - autonomia
 - autorregulació
 - responsabilitat

Festa de Nadal

Àmbit	Animació
Alumnes	ESO i Batxillerat

Objectius	Implicació en les dinàmiques de participació que es generen a l'institut Dinamitzar la participació en la festa al centre Participar de l'organització de la festa
Temporització	Preparació i tres hores el dia de la festa
Descripció	L'últim matí del primer trimestre ens reunim tots al gimnàs per veure actuacions, normalment musicals i teatre Al pati hi ha una fira de nadal organitzada per 4t
Rol dels docents	Coordinar l'organització de les activitats proposades pel professorat i les activitats dels alumnes de 4t
Rol de l'alumnat	Els alumnes de 4t organitzen i dinamitzen les seves activitats (preparen, presenten, acompanyen...) Els alumnes de 1r, 2n i 3r d'ESO actuen i gaudeixen

- **Nivell de participació segons el rol de l'alumnat:**
 - Assistència obligatòria a la festa organitzada en el centre
 - Organització voluntària de les activitats proposades per l'alumnat, on poden col·laborar-hi, opinar-hi, donar idees i responsabilitzar-se, és a dir, poden donar-se tots els nivells de participació que l'alumnat ha destacat en els qüestionaris i entrevistes.
- **Conceptes de 'participació' del marc teòric que es pretenen mobilitzar:**
 - *Suposa:*
 - Formar part activa de la comunitat
 - Treballar per allò que és col·lectiu
 - Compartir i consensuar decisions
 - Proposar d'alternatives i solucions
 - Comprometre's amb els altres
 - Recolzar projectes col·lectius
 - Assumir responsabilitats
 - Involucrar-se
 - Portar a terme les decisions consensuades
 - *Mobilitza els valors de:*
 - cooperació
 - solidaritat
 - compromís
 - *Mobilitza les capacitats de:*
 - autonomia
 - autorregulació
 - responsabilitat

Sant Jordi

Àmbit	Animació
Alumnes	ESO i Batxillerat
Objectius	Implicació en les dinàmiques de participació que es generen a l'institut Dinamitzar la participació en la festa al centre Participar de l'organització de la festa
Temporització	Preparació i el matí del dia de sant Jordi
Descripció	Jocs florals organitzats pels professors i parades de llibres, roses, punts de llibre, pastissos...organitzades pels alumnes de 4t
Rol dels docents	Organització de les activitats proposades pel professorat (jocs florals) i coordinar les activitats dels alumnes de 4t
Rol de l'alumnat	Gestionar les activitats que organitzen

- **Nivell de participació segons el rol de l'alumnat:**
 - Assistència obligatòria a la festa organitzada en el centre
 - Concurs voluntari
 - Organització voluntària de les activitats proposades per l'alumnat, on poden col·laborar-hi, opinar-hi, donar idees i responsabilitzar-se, és a dir, poden donar-se tots els nivells de participació que l'alumnat ha destacat en els qüestionaris i entrevistes.
- **Conceptes de 'participació' del marc teòric que es pretenen mobilitzar:**
 - *Suposa:*
 - Formar part activa de la comunitat
 - Treballar per allò que és col·lectiu
 - Compartir i consensuar decisions
 - Proposar d'alternatives i solucions
 - Comprometre's amb els altres
 - Recolzar projectes col·lectius
 - Assumir responsabilitats
 - Involucrar-se
 - Portar a terme les decisions consensuades
 - *Mobilitza els valors de:*
 - cooperació
 - solidaritat
 - compromís
 - *Mobilitza les capacitats de:*
 - autonomia
 - autorregulació

- responsabilitat
- Conceptes de 'participació' del marc teòric que es pretenen mobilitzar:
- *Suposa:*
 - Formar part activa de la comunitat
 - Treballar per allò que és col·lectiu
 - Compartir i consensuar decisions
 - Proposar d'alternatives i solucions
 - Comprometre's amb els altres
 - Recolzar projectes col·lectius
 - Assumir responsabilitats
 - Involucrar-se
 - Portar a terme les decisions consensuades
- *Mobilitza els valors de:*
 - cooperació
 - solidaritat
 - compromís
- *Mobilitza les capacitats de:*
 - autonomia
 - autorregulació
 - responsabilitat

Festa de final de curs

Àmbit	Animació
Alumnes	Tot 4t ESO en l'organització (alguns 1r, 2n ,3r i 4t participen en actuacions)
Objectius	Dinamitzar manifestacions culturals en el centre que promoguin la participació Participar de l'organització de la festa Fer propostes Assumir responsabilitats Portar a terme les decisions acordades Dinamitzar la participació de l'alumnat d'ESO a la festa al centre
Temporització	Les hores de preparació i tres hores el dia de la festa
Descripció	Implicació en les dinàmiques de participació que es generen a l'institut. Es constitueix una comissió de festes amb representants de les quatre classes de 4ESO Organitzats en comissions els alumnes de 4rt organitzen activitats per als companys de 1r, 2n i 3r (esmorzar, dinamització dels tallers organitzats pel professorat) i les porten a terme

Rol dels docents	Coordinar l'organització de la festa a nivell de centre Moderar, si convé, el treball de la comissió de festes Incorporar les propostes de les comissions
Rol de l'alumnat	Organitzar-se en comissions de treball Fer propostes, consensuar-les i portar-les a terme Dinamitzar la participació de la resta de companys del centre

- Nivell de participació segons el rol de l'alumnat:
 - Assistència obligatòria a la festa organitzada en el centre
 - Organització voluntària de les activitats proposades per l'alumnat, que poden col·laborar-hi, opinar-hi, donar idees i responsabilitzar-se.
- Conceptes de 'participació' del marc teòric que es pretenen mobilitzar:
 - *Suposa:*
 - Formar part activa de la comunitat
 - Treballar per allò que és col·lectiu
 - Compartir i consensuar decisions
 - Proposar d'alternatives i solucions
 - Comprometre's amb els altres
 - Recolzar projectes col·lectius
 - Assumir responsabilitats
 - Involucrar-se
 - Portar a terme les decisions consensuades
 - *Exigeix*
 - llibertat
 - *Mobilitza els valors de:*
 - cooperació
 - solidaritat
 - compromís
 - *Mobilitza les capacitats de:*
 - autonomia
 - autorregulació
 - responsabilitat

Associació esportiva

Àmbit	Animació
Alumnes	Dinamitzadors de 4t i batxillerat
Objectius	Dinamitzar l'esport en l'horari de migdia del centre Implicar a l'alumnat de 4ESO i batxillerat en l'organització i

	dinamització
Temporització	Dimecres i divendres al migdia
Descripció	Amb un caire més esportiu, però també dins aquest àmbit tenim l'Associació esportiva que ofereix activitats a l'alumnat del centre en horari extraescolar i els dinamitzadors són nois i noies de 3r, 4t i batxillerat.
Rol dels docents	Hi ha una persona que planifica les activitats del curs i les organitza. Es coordina amb els dinamitzadors
Rol de l'alumnat	Es responsabilitza d'una activitat al llarg del curs i la gestiona. Periòdicament revisa i valora amb la coordinadora

- **Nivell de participació segons el rol de l'alumnat:**
 - Assistència voluntària
 - Organització i dinamització voluntària
- **Conceptes de 'participació' del marc teòric que es pretenen mobilitzar:**
 - *Suposa:*
 - Treballar per allò que és col·lectiu
 - Compartir i consensuar decisions
 - Comprometre's amb els altres
 - Assumir responsabilitats
 - Involucrar-se
 - Portar a terme les decisions consensuades
 - *Exigeix*
 - llibertat
 - *Mobilitza els valors de:*
 - cooperació
 - compromís
 - *Mobilitza les capacitats de:*
 - autonomia
 - autorregulació
 - responsabilitat

5.1.3. Àmbit convivència

Com tots els centres educatius tenim un reglament de règim intern que regula -amb un seguit de normes- la convivència. Vetllar per al seu compliment és cosa de tothom, per això les hem de conèixer, parlar dels drets de l'alumnat i també dels deures i de les responsabilitats.

Comissió de convivència

Àmbit	Convivència
Alumnes	Els delegats de classe alternament
Objectius	<p>Fer partícip a tota la comunitat educativa en el tractament de conflictes i la seva possible resolució</p> <p>Assegurar la participació i implicació de l'alumnat en el tractament i resolució de conflictes, amb la participació activa en aquesta comissió del delegat de curs i dels representants dels alumnes, que seran els encarregats de fer la difusió del seu funcionament a través de les tutories o les diferents reunions dels alumnes.</p> <p>Establir i mantenir vies de comunicació i diàleg amb els alumnes per tal de prevenir situacions de risc.</p> <p>Proporcionar als alumnes eines de reflexió per a solucionar futures situacions conflictives</p>
Hores	2 hores setmanals (divendres)
Descripció	<p>Comissió mixta de professorat, alumnat i pares</p> <p>Actuar col·legiadament en casos d'acumulació de faltes d'assistència o d' incidències o expulsions d'aula. Analitzar i deliberar els casos presentats i decidir les actuacions a emprendre</p>
Rol dels docents	Assistir a les sessions, facilitar la reflexió i proposar sancions
Rol de l'alumnat	Assistir a les sessions i facilitar la reflexió

- **Nivell de participació segons el rol de l'alumnat:**
 - Assistència obligatòria com a delegat de classe, ja que forma part de les seves responsabilitats. El fet de ser delegat és voluntari.
- **Conceptes de 'participació' del marc teòric que es pretenen mobilitzar:**
 - *Suposa:*
 - Formar part activa de la comunitat
 - Treballar per allò que és col·lectiu
 - Compartir i consensuar decisions
 - Argumentar (implicar-se amb la paraula)
 - Ser coherent amb un mateix
 - Proposar d'alternatives i solucions
 - Comprometre's amb els altres
 - Recolzar projectes col·lectius
 - Assumir responsabilitats
 - Involucrar-se
 - *Exigeix*
 - llibertat
 - justícia

- respecte als drets humans
- pensament crític
- voluntat de millora col·lectiva
- *Mobilitza els valors de:*
 - compromís
- *Mobilitza les capacitats de:*
 - autonomia
 - responsabilitat
 - coherència

Equip de mediació (EM)

Àmbit	Convivència
Alumnes implicats	De 3ESO a Batxillerat, aquells que voluntàriament s'han format com a mediadors
Objectius	Proporcionar un marc de diàleg per a la resolució de conflictes. Fomentar la resolució de conflictes en base al respecte. Afavorir la participació dels alumnes a la vida del centre. Potenciar el diàleg entre els alumnes.
Temporització	Les tardes de dimecres
Descripció	En un inici va ser un curs de formació a pares, professorat i alumnat en horari extraescolar, l'EM es va organitzar al llarg del curs sota la revisió d'un coordinador Ara està en format d'optativitat dins el curs de 3ESO. La formació i la coordinació a càrrec del departament de psicopedagogia.
Rol dels docents	Coordinació del grup i planificació de la formació Membres de l'equip que per torns faran mediacions
Rol de l'alumnat	Formar-se com a mediadors Realitzar mediacions segons propostes del coordinador de l'equip

- Nivell de participació segons el rol de l'alumnat:
 - Comprometre's i responsabilitzar-se amb el projecte de mediació del centre
- Conceptes de 'participació' del marc teòric que es pretenen mobilitzar:
 - *Suposa:*
 - Formar part activa de la comunitat
 - Treballar per allò que és col·lectiu
 - Compartir i consensuar decisions
 - Argumentar (implicar-se amb la paraula)
 - Ser coherent amb un mateix
 - Proposar d'alternatives i solucions

- Comprometre's amb els altres
- *Exigeix*
 - llibertat
 - justícia
 - respecte als drets humans
 - pensament crític
 - voluntat de millora col·lectiva
- *Mobilitza els valors de:*
 - cooperació
 - compromís
- *Mobilitza les capacitats de:*
 - autonomia
 - autorregulació
 - responsabilitat
 - coherència

5.1.4. Àmbit gestió

A les tutories es trien els que seran els seus representants, el delegat i el sotsdelegat. Els delegats es reuneixen un cop al mes a l'assemblea de delegats per informar, debatre i proposar.

Assemblea de classe

Àmbit	Gestió
Alumnes	Tots els grups-classe de l'institut
Objectius	Fomentar la participació de l'alumnat en el centre. Dinamitzar el paper dels delegats i les assemblees de classe Entendre el propi projecte educatiu participant-hi Fer propostes per a la millora dels projectes i per a la millora de la participació
Temporització	Un espai reservat dins les la hora setmanal de tutoria
Descripció	Espai per als alumnes dins el temps de tutoria, el delegat/da dinamitza l'assemblea. El curs 2010-11 es van identificar els projectes de centre i activitats per tal de valorar els seus punts forts i punts febles i fer propostes de millora (El projecte temps de llegir, l'associació esportiva i la comissió de sostenibilitat) El delegat de classe participa mensualment a l'assemblea de delegats.

Rol dels docents	El tutor del grup-classe gestiona el temps dedicat a l'assemblea de classe, dona un cop de mà al delegat i facilita l'arribada a acords
Rol de l'alumnat	El delegat de classe porta a l'assemblea els temes a debatre acordats en l'assemblea de delegats, recull els acords de l'assemblea de classe i els porta a l'assemblea de delegats L'assemblea debat, proposa i acorda

- **Nivell de participació segons el rol de l'alumnat:**
 - Assistència obligatòria on els alumnes poden opinar i fer propostes respecte de les temàtiques que es plantegin.
- **Conceptes de 'participació' del marc teòric que es pretenen mobilitzar:**
 - *Suposa:*
 - Compartir i consensuar decisions
 - Argumentar (implicar-se amb la paraula)
 - Proposar d'alternatives i solucions
 - *Mobilitza les capacitats de:*
 - autorregulació

Assemblea de delegats

Àmbit	Gestió
Alumnes	Els delegats i sots delegats de classe d'ESO i Batxillerat
Objectius	Fomentar la participació de l'alumnat en el centre. Dinamitzar el paper dels delegats i les assemblees de classe Entendre el propi projecte educatiu participant-hi Fer propostes per a la millora dels projectes i per a la millora de la participació Organitzar la festa de final de curs del centre
Temporització	Dues o tres vegades al trimestre
Descripció	L'últim divendres de cada mes, un cop acabades les classes els delegats i subdelegats i una professora es troben a l'aula 11 per compartir les aportacions de les seves assemblees de classe, arribar a acords i proposar intervencions que suposin millora per al centre
Rol dels docents	Hi ha un professor que dinamitza l'assemblea, presenta el calendari de reunions i consensua amb l'assemblea el pla de treball anual
Rol de l'alumnat	Representar al seu grup classe Fer propostes Portar-les a terme

- **Nivell de participació segons el rol de l'alumnat:**
 - Assistència voluntària dels delegats.

- Conceptes de 'participació' del marc teòric que es pretenen mobilitzar:
 - *Suposa:*
 - Formar part activa de la comunitat
 - Treballar per allò que és col·lectiu
 - Compartir i consensuar decisions
 - Argumentar (implicar-se amb la paraula)
 - Ser coherent amb un mateix
 - Proposar d'alternatives i solucions
 - Comprometre's amb els altres
 - Recolzar projectes col·lectius
 - Assumir responsabilitats
 - Involucrar-se
 - Portar a terme les decisions consensuades
 - *Exigeix*
 - llibertat
 - justícia
 - respecte als drets humans
 - pensament crític
 - voluntat de millora col·lectiva
 - *Mobilitza els valors de:*
 - cooperació
 - solidaritat
 - compromís
 - *Mobilitza les capacitats de:*
 - autonomia
 - autorregulació
 - responsabilitat
 - coherència

Consell Escolar

Àmbit	Gestió
Alumnes	Que s'han presentat i han estat escollits pels alumnes del centre.
Objectius	<p>Aprovar el projecte educatiu i la programació general anual, i avaluar-ho</p> <p>Aprovar les propostes d'acords de coresponsabilitat, convenis, de col.laboració amb altres centres i amb l'entorn.</p> <p>Aprovar les normes d'organització i funcionament</p> <p>Aprovar la carta de compromís educatiu.</p>

	Aprovar el pressupost del centre i el rendiment de comptes. Intervenir en la resolució dels conflictes i, si escau, revisar les sancions als alumnes. Aprovar les directrius per a la programació d'activitats escolars complementàries i d'activitats extraescolars
Temporització	Reunions trimestrals, de manera ordinària.
Descripció	El consell escolar del centre és l'òrgan col·legiat de participació de la comunitat escolar en el govern del centre. Reunions periòdiques al llarg del curs, per gestionar el centre educatiu, tant a nivell acadèmic com administratiu
Rol dels docents	Representar al professorat del centre
Rol de l'alumnat	Representar a l'alumnat del centre

- Nivell de participació segons el rol de l'alumnat:
 - Assistència obligatòria dels representants, que s'han presentat voluntàriament per ser escollits.
- Conceptes de 'participació' del marc teòric que es pretenen mobilitzar:
 - *Suposa:*
 - Formar part activa de la comunitat
 - Treballar per allò que és col·lectiu
 - Compartir i consensuar decisions
 - Argumentar (implicar-se amb la paraula)
 - Ser coherent amb un mateix
 - Proposar d'alternatives i solucions
 - Comprometre's amb els altres
 - Recolzar projectes col·lectius
 - Assumir responsabilitats
 - Involucrar-se
 - *Exigeix*
 - llibertat
 - justícia
 - respecte als drets humans
 - pensament crític
 - voluntat de millora col·lectiva
 - *Mobilitza els valors de:*
 - compromís
 - *Mobilitza les capacitats de:*
 - autonomia
 - autorregulació
 - responsabilitat

- coherència

5.1.5. Projecció a l'entorn

El cinquè àmbit fa referència als projectes on l'institut mira enfora, surt del seu espai, i ve donat per la participació amb el Pla d'entorn del municipi.

Comissió de sostenibilitat

Àmbit	Gestió
Alumnes	Voluntaris de primer a quart d'ESO
Objectius	Fomentar els hàbits de: el consum responsable, la reducció de residus i l'estalvi energètic. Aconseguir de manera integral al centre una recollida selectiva de les deixalles. Potenciar el valor de la cura del nostre entorn, fent especial èmfasi en la cura del nostre hort i la zona enjardinada Prendre consciència de que tots podem contribuir amb petits gestos a les aules i al centre.
Temporització	Reunions mensuals i dedicació en funció de les accions i projectes
Descripció	Per assolir els objectius proposats es proposen i dissenyen diverses actuacions fent la divulgació necessària (plafons del passadís, la revista del centre, assemblees de classe i de delegats/ ecodelegats,...)
Rol dels docents	Un professor dinamitza i coordina la comissió, escolta les propostes i les vincula a la vida del centre.
Rol de l'alumnat	Alumnat sensible amb el medi ambient, l'estalvi energètic, el reciclatge i la reutilització...fa propostes i treballa per dur-les a terme

- **Nivell de participació segons el rol de l'alumnat:**
 - Implicació voluntària per formar-ne part, per tant, poden desenvolupar tots els nivells de participació que s'han considerat en els qüestionaris, des de col·laborar-hi, fins a comprometre's i actuar-hi.
- **Conceptes de 'participació' del marc teòric que es pretenen mobilitzar:**
 - *Suposa:*
 - Formar part activa de la comunitat
 - Treballar per allò que és col·lectiu
 - Compartir i consensuar decisions
 - Ser coherent amb un mateix
 - Proposar d'alternatives i solucions
 - Recolzar projectes col·lectius

- Assumir responsabilitats
- Involucrar-se
- Portar a terme les decisions consensuades
- *Exigeix*
 - llibertat
 - pensament crític
 - voluntat de millora col·lectiva
- *Mobilitza els valors de:*
 - solidaritat
 - compromís
- *Mobilitza les capacitats de:*
 - responsabilitat
 - coherència

Activitats del Pla d'entorn: Cross de Sant Cugat, marxa nocturna

Àmbit	Projecció a l'entorn
Alumnes	Tercer i quart d'ESO
Objectius	Donar resposta a les activitats proposades pel Pla d'entorn municipal.
Temporització	Dues activitats anuals, fora de l'horari lectiu de l'alumnat.
Descripció	Activitats lúdico/esportives organitzades des de l'ajuntament de Sant Cugat i destinades a tots els instituts del municipi
Rol dels docents	Acompanyar
Rol de l'alumnat	Realitzar les activitats proposades

- Nivell de participació segons el rol de l'alumnat:
 - Apuntar-s'hi per poder assistir-hi.
- Conceptes de 'participació' del marc teòric que es pretenen mobilitzar:
 - *Mobilitza les capacitats de:*
 - autonomia
 - autorregulació
 - responsabilitat

Dóna'm joc

Àmbit	Projecció a l'entorn
Alumnes	Alumnes de 3r i 4t ESO
Objectius	Crear un espai d'aprenentatge que faciliti la participació de l'alumnat en el marc escolar Facilitar mecanismes de participació en l'entorn

	Adquirir las competències bàsiques.
Temporització	Dues hores setmanals al centre i els patis de dos dies setmanals
Descripció	<p>La metodologia de treball permet vincular els aprenentatges amb la realitat social i convertir els recursos del context en recursos educatius, participant en projectes i activitats que representin un benefici per a la comunitat com a estratègia de formació per als alumnes.</p> <p>Projecte d'aprenentatge-servei. Els alumnes de l'institut reben formació CIATE durant el primer trimestre i al segon i tercer dinamitzen dos dies a la setmana el pati de l'escola de primària. Per la qual cosa s'han de preparar jocs, decidir estratègies, portar-ho a la pràctica, resoldre conflictes i fer les valoracions i propostes de millora pertinents per a continuar el projecte amb èxit</p>
Rol dels docents	Formació CIATE i dinamització de les sessions de preparació dels jocs a l'escola veïna
Rol de l'alumnat	Aprenentatge i servei (dinamització dels patis de 2n i 3r de primària de l'escola veïna)

- Nivell de participació segons el rol de l'alumnat:
 - Assistència obligatòria per als alumnes amb necessitats educatives, segons l'equip docent. I optativitat a la resta.
 - Es presenta com un crèdit optatiu, que pot ser triat com qualsevol altre, per tant, els alumnes que l'escullen han d'assistir-hi obligatòriament com una assignatura més.
 - El grup d'alumnes que en formen part, poden desenvolupar diferents nivells de participació segons els seus interessos i motivacions.
- Conceptes de 'participació' del marc teòric que es pretenen mobilitzar:
 - *Suposa:*
 - Compartir i consensuar decisions
 - Argumentar (implicar-se amb la paraula)
 - Ser coherent amb un mateix
 - Proposar d'alternatives i solucions
 - Comprometre's amb els altres
 - Recolzar projectes col·lectius
 - Assumir responsabilitats
 - Involucrar-se
 - Portar a terme les decisions consensuades
 - *Exigeix*
 - respecte als drets humans
 - *Mobilitza els valors de:*
 - cooperació
 - compromís

- *Mobilitza les capacitats de:*
 - o autonomia
 - o autorregulació
 - o responsabilitat
 - o coherència

2x2 estudi solidari

Àmbit	Projecció a l'entorn
Alumnes	Voluntaris de quart organitzats en parelles
Objectius	Oferir ajuda a l'estudi als alumnes de l'escola de primària veïna
Temporització	Un dia a la setmana de 17:30 a 18:30 (fora de l'horari lectiu de l'alumnat)
Descripció	Organitzats en parelles, dos alumnes de l'institut ajuden a dos alumnes de primària en l'estudi i el treball d'escola, de manera que els nens de primària reben atenció dos dies a la setmana i els voluntaris de l'institut ocupen cadascú una tarda. Dins el marc d'un projecte d'aprenentatge –servei els alumnes de l'institut reben formació al primer trimestre i assessorament la resta del curs
Rol dels docents	Formació, animació i suport
Rol de l'alumnat	Es comprometen amb la tasca d'acompanyar i ajudar en l'aprenentatge als alumnes de primària.

- *Nivell de participació segons el rol de l'alumnat:*
 - Comprometre's i responsabilitzar-se amb el projecte de l'estudi assistit del centre vers l'escola de primària
- *Conceptes de 'participació' del marc teòric que es pretenen mobilitzar:*
 - *Suposa:*
 - o Ser coherent amb un mateix
 - o Comprometre's amb els altres
 - o Recolzar projectes col·lectius
 - o Assumir responsabilitats
 - o Involucrar-se
 - *Exigeix*
 - o llibertat
 - o justícia
 - o respecte als drets humans
 - o pensament crític
 - o voluntat de millora col·lectiva
 - *Mobilitza els valors de:*
 - o cooperació

- solidaritat
- compromís
- *Mobilitza les capacitats de:*
 - autonomia
 - autorregulació
 - responsabilitat
 - coherència

5.1.6. Consideracions finals de l'anàlisi de les activitats del centre

Per tal d'analitzar quins elements del concepte de participació es pretén mobilitzar en cadascuna de les activitats que des del centre es proposen per al seu l'ensenyament aprenentatge s'ha utilitzat la proposta de definició del marc conceptual, el recull de totes elles apareix en el següent quadre par tal de fer una lectura transversal.

Quadre 8. Síntesi dels conceptes vinculats a participació (quadre) dels projectes del centre

		Suposa											Exigeix					Mobilitza els valors de:			Mobilitza les capacitats de:			
		Formar part activa de la comunitat	Treballar per allò que és col·lectiu	Compartir i consensuar decisions	Argumentar (implicar-se amb la paraula)	Ser coherent amb un mateix	Proposar d'alternatives i solucions	Comprometre's amb els altres	Recolzar projectes col·lectius	Assumir responsabilitats	Involucrar-se	Portar a terme les decisions consensuades	llibertat	justícia	respecte als drets humans	pensament crític	voluntat de millora col·lectiva	cooperació	solidaritat	compromís	autonomia	autorregulació	responsabilitat	coherència
Àmbit classe	Setmana de la ciència																					X	X	
	Fotografia matemàtica																					X	X	
	Temps de llegir																			X	X	X		
	Crèdit de síntesi			X	X		X	X		X	X	X				X	X		X	X	X	X	X	
	PRE			X	X		X	X		X	X	X				X	X		X	X	X	X	X	
Àmbit animació	Castanyada	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X					X	X	X	X	X	X	X	
	Comissió de festes 4t	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X				X	X	X	X	X	X	X	
	Festa de Nadal	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X					X	X	X	X	X	X	X	
	Sant Jordi	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X					X	X	X	X	X	X	X	
	Festa final de curs	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X												
	Associació esportiva		X	X			X	X		X	X	X	X				X		X	X	X	X	X	
Àmbit convivència	C. de convivència	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X		X	X		X	X	
	Equip de mediació	X	X	X	X	X	X	X					X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	
Àmbit gestió	Assembles a classe			X	X	X																X		
	Assemblea de delegats	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	Consell escolar	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X			X	X	X	X	X
Àmbit entorn	C. de sostenibilitat	X	X	X		X			X	X	X	X	X			X	X		X	X			X	X
	Activitat pla d'entorn																			X	X	X		
	Dóna'm joc			X	X	X	X	X	X	X	X	X				X				X	X	X	X	X
	2x2 estudi solidari					X	X	X	X	X	X		X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X

L'anàlisi de les activitats i projectes que es realitzen al centre, i que podem vincular amb l'aprenentatge de la participació, l'organitzarem en cinc apartats d'acord amb l'agrupament fet segons els cinc àmbits de participació que es proposen en aquesta recerca.

Respecte a l'àmbit classe, veiem que els conceptes vinculats a la participació que destaquen són aquells que mobilitzen capacitats d'autonomia i d'autorregulació en totes les activitats analitzades (Setmana de la ciència, Fotografia matemàtica i Temps de llegir). I en aquells que es potencia el treball en equip –com en el crèdit de síntesi i en el PRE- a més es treballen el fet de compartir decisions, argumentar, proposar, comprometre's, assumir responsabilitats, involucrar-se i portar a terme les decisions consensuades. Pel seu propi disseny, aquestes dues activitats del currículum mobilitzen valors de cooperació i compromís i exigeixen pensament crític, i el PRE, concretament, voluntat de millora col·lectiva.

Les activitats analitzades dins l'àmbit d'animació donen resposta a tots els conceptes vinculats a la participació que suposen formar voluntàriament part activa d'un grup, ja que els permet prendre decisions i portar-les a terme amb els altres, però en canvi, no sempre mobilitzen aquells conceptes que estan relacionats amb la justícia, el respecte als drets humans, el pensament crític i la voluntat de millora col·lectiva.

Respecte a les activitats i projectes de l'àmbit de convivència, l'equip de mediació mobilitza tots conceptes excepte aquells que suposen recolzar projectes col·lectius, assumir responsabilitats, involucrar-se i portar a terme les decisions consensuades. Possiblement per la mateixa concepció de la comissió, que té molt pautat el seu protocol d'actuació. La Comissió de convivència dóna resposta a gairebé la totalitat dels conceptes vinculats a la participació.

Dins l'àmbit de gestió, l'assemblea de classe és una activitat que pel fet de formar part d'un espai dins l'hora setmanal de tutoria, sovint massa dirigida pel professorat, s'acaba convertint en un espai per al debat, però no va més enllà. En canvi, l'Assemblea de delegats i el Consell escolar, pel fet d'estar formades per aquells alumnes que voluntàriament decideixen implicar-se en la presa de decisions del centre, mobilitzen tots els conceptes que vinculem a la participació.

Finalment, a l'àmbit entorn veiem que la Comissió de sostenibilitat, el Dóna'm joc i el 2X2 són projectes que afavoreixen en bona mesura la mobilització dels conceptes vinculats a la participació. Mentre que les activitats del pla d'entorn segueixen un patró similar a la setmana de la ciència i al concurs de fotografia matemàtica, ja que són

activitats que demanen apuntar-s'hi i seguir unes bases o instruccions donades, sense anar més enllà.

Analitzats aquests projectes i activitats que proposa el centre -i que han estat dissenyats perquè l'alumnat prengui part activa i significativa en la vida del centre- podem dir que s'acompleix aquest objectiu en gran mesura en aquelles activitats que cal voluntarietat per part de l'alumne, però una voluntarietat que vinculem a la llibertat, entenent així voluntarietat com la voluntat d'actuar i participar per assolir uns objectius compartits amb la comunitat i l'entorn.

5.2. Qüestionari

A continuació es presenten els resultats de cada pregunta del qüestionari, amb una primera interpretació de les respostes obtingudes

5.2.1. Anàlisi de la pregunta 1

Amb les teves paraules, digues què entens per 'participació'?

Per al recull i anàlisi s'organitzen les propostes de definició dels alumnes en quatre apartats, segons el que ells consideren l'acció de participar. Organitzats de menys a més activa ho recollim en quatre nivells: el nivell 1 "assistint i formant part d'un grup"; el nivell 2, "col·laborant en activitats del centre", el 3 "opinant i aportant idees" i el nivell 4 "prenent part en projectes".

Quadre 9. Anàlisi de les definicions de participació fetes per l'alumnat (pregunta 1 del qüestionari)

Tipologia de participació	Respostes de l'alumnat agrupades en categories	Núm. de respostes	
Assistent i formant part d'un grup	Formar part d'un grup	7	15
	Integrar-se amb els altres	1	
	Fer les coses a les què estàs obligat	1	
	Assistir	1	
	Ganes de col·laborar	1	
	Escolltar	3	
	Donar suport	1	
Col·laborant en activitats del centre	Col·laborar en activitats de l'institut	2	33
	Prendre part en activitats que altres organitzen	2	
	Prendre part en una conversa o classe	5	
	Implicar-te en una activitat fent-ne una part	3	
	Exposar dubtes i aportar coneixements informacions o idees a classe	20	
	Intervenir activament a classe	1	

Tipologia de participació	Respostes de l'alumnat agrupades en categories	Núm. de respostes	
Opinant i aportant idees	Opinar	21	29
	Defensar el que penses	2	
	Aportar coneixements, idees i solucions per a tirar endavant	1	
	Escoltar i arribar a acords	1	
	Fer propostes de millora	2	
	Debatre	1	
	Dialogar	1	
	Ajudar	1	
Prenent part en projectes	Prendre part en una acció o projecte	3	31
	Col·laborar amb altres en accions i activitats	16	
	Intervenir en les decisions, implicar-se	7	
	Tenir iniciativa per millorar	2	
	Esforç	2	
	Compromís	1	

A partir de les seves respostes constatem diferents nivells o graus respecte al que comporta participar, des d' <estar o ser membre sense que suposi una acció per part de l'implicat> (tipologia, "assistint") a <prendre part en una acció col·lectiva> (tipologia "prenent part en projectes"), passant per aquells que ho entenen com <col·laborar en l'entorn escolar> (tipologia "col·laborant en activitats del centre") o com a l'acció d' <aportar idees> (tipologia "opinant").

La majoria entén que participar fa referència a un paper dins la classe, en l'àmbit més acadèmic, "*participar vol dir intervenir a classe*" (tipologia "col·laborant" i "opinant"). Aquestes tipologies s'ha establert a partir de la interpretació textual d'aquelles definicions que citaven explícitament l'àmbit de la classe, l'escola o l'institut. No queden clares altres definicions que per no explicitar l'entorn no el suposem acadèmic, malgrat o pugui ser. En aquesta tipologia no queda clar si hi ha iniciativa per part seva o simplement hi són presents. Així com tampoc queda clar el context, si és l'escolar o fent referència al treball amb els altres, o si la col·laboració és en activitats conjuntes de l'institut o van més enllà.

Cal destacar en la tipologia "prenent part en projectes" on aquelles definicions de participació vinculades a acció/actuació voluntària per aconseguir un objectiu i matisen que cal iniciativa, responsabilitat i esforç.

5.2.2. Anàlisi de la pregunta 2

Tria i encercla 3 accions de les que hi ha a continuació, i que tu utilitzaries per definir el que entens per ‘participar’.

A la pregunta 2 els alumnes trobaven la taula que apareix en el quadre 9. Possibilitats de resposta a la pregunta 2 del qüestionari. Els demanava que triessin 3 accions d'entre les 20 proposades. La finalitat d'aquesta qüestió és analitzar el concepte de participació que els alumnes tenen, quan no es contextualitza ni es planteja cap cas o situació.

La distribució de les columnes no era aleatòria. Les opcions estan organitzades en cinc columnes, i cada columna implica un grau diferent de participació, cosa que no es fa explícita als enquestats. Les alternatives de la quarta columna es centren en una participació més activa que la resta, ja que suposen una major implicació personal i/o col·lectiva que supera el “fer el que diuen els altres”, per passar a la proposta pròpia i a l'acció.

Quadre 10. Possibilitat de respostes a la pregunta 2 del qüestionari

Estar en un lloc	Formar part d'un grup	Comunicar		Buscar solucions
	Assistir a activitats		Prendre part	Portar a terme les decisions preses
Escoltar què diuen els altres		Opinar	Donar a conèixer	
	Treballar amb els altres	Fer saber		Actuar
	Col·laborar	Dialogar		Comprometre't
Ser espectador/a	Fer la feina que em correspon		Ser solidari	Assumir responsabilitats

Els resultats obtinguts amb percentatge ponderat ens mostren que les respostes dels alumnes es centren majoritàriament a les categories 2 i 3.

Quadre 11. Resultats de la pregunta 2

Categoria	accions	Resultats pregunta 2		
		Nº respostes	n. resposta per categoria	Percentaje ponderat
1. Assistint	Estar en un lloc	0	10	5%
	Escoltar què diuen els altres	10		

Categoria	accions	Resultats pregunta 2		
		Nº respostes	n. resposta per categoria	Percentaje ponderat
	Ser espectador/a	0		
2. Formant part d'un grup	Formar part d'un grup	9	63	32%
	Assistir a activitats	7		
	Treballar amb els altres	9		
	Col·laborar	34		
	Fer la feina que em correspon	4		
3. Opinant	Comunicar	6	60	30%
	Opinar	39		
	Fer saber	3		
	Dialogar	12		
4. Aportant idees	Prendre part	11	18	9%
	Donar a conèixer	6		
	Ser solidari	11		
5. Prenent part	Buscar solucions	5	47	24%
	Portar a terme les decisions preses	10		
	Actuar	12		
	Comprometre's,	9		
	assumir responsabilitats	11		
	Totals		198	100%

Les categories 2 i 3 són les que suposen un grau de participació "passiva" i suposen el 62 % de les respostes totals.

No obstant, hem de remarcar que el 24% de les respostes es concentren en la categoria 5, aquella que suposa un tipus de participació més 'activa', les que els alumnes "busquen solucions", "plantegen alternatives", etc.

5.2.3. Anàlisi de la pregunta 3

Escriu els conceptes que has triat anteriorment, i digues en quines situacions ho portes a terme.

La pregunta 3 està estretament relacionada amb la pregunta anterior ja que, de les cinc accions seleccionades d'entre les vint opcions que tenien a la taula de la pregunta 2, ara els demanem que justifiquin tres de les escollides explicitant en quin context les

realitzen. Es pretén que els alumnes contextualitzin la tria feta a la pregunta anterior, per així conèixer quins són els àmbits i contextos de la seva actuació i/o participació. Ens interessa poder ubicar-nos de manera més precisa en el que seria una activitat pròpia de l'aula o del grup classe, o d'una activitat o projecte del centre.

Veiem com els alumnes continuen situant-se majoritàriament entre les categories 2 i 3, són les que suposen un grau de participació que anomenem “passiva”, aquella que suposa una acció quan se'ls demana i està situada especialment dins el context de l'aula (treball en grup, tasques vinculades a les matèries...) i del centre (comissió de festes, setmana de la ciència, concursos...)

Cal destacar que els alumnes que han marcat les opcions de la categoria 5 són els que estan més implicats en els projectes extracurriculars del centre (2x2, associació esportiva, equip de mediació, comissió de convivència, assemblea de delegats...).

En síntesi, els alumnes consideren que la seva participació es produeix principalment a l'espai de l'aula i en aquelles activitats que es proposen des de l'institut. Es a dir, per a ells la seva participació consisteix en a realitzar les feines que a classe es proposen, treballar en grup amb els seus companys compartint tasques i, assistint com a “participants” en les diferents activitats que es dissenyen des del centre o des del municipi. Segueix sent una minoria que vincula la seva participació, amb aquells projectes o activitats en què la seva opinió i el fet d'assumir responsabilitats són de gran importància.

5.2.4 Anàlisi de la pregunta 4

A continuació, hi ha un llistat d'activitats que porta a terme l'Institut Joaquina Pla i Farreras. Digues en quines participes o no. I si ho fas, com.

El llistat proposat és de 20 activitats, al que li hem de sumar les assignatures que ells vulguin destacar. Primer els demanem que marquin l'opció si o no (hi participen) i en cas d'una resposta afirmativa, indicar el grau de participació, des de “assistint”, fins a “portant a terme les decisions”, passant per “opinant” i “proposant”.

Quadre 12. Resultats de la pregunta 4 organitzats per àmbits i nivells

Activitats	Nivell 1 Assistent	Nivell 2 Opinant	Nivell 3 Proposant	Nivell 4 Portant a terme decisiones
AMBIT CLASSE				
Ciències Socials	0	11	20	15
Educació Física	4	3	6	14
Llatí	1	1	1	5

Activitats	Nivell 1 Assistent	Nivell 2 Opinant	Nivell 3 Proposant	Nivell 4 Portant a terme decisions
Llengües	4	12	7	8
Matemàtiques	5	8	3	3
Música	/	/	1	3
Tecnologia	/	2	1	2
Física i Química	/	3	1	5
Orientació	/	1	/	/
Informàtica	/	2	/	2
Temps de llegir	47	3	2	7
Setmana de la ciència	14	2	4	8
Concurs Foto Matemàtica	11	2	3	4
Crèdit de síntesi	1	/	4	12
PRE	3	2	16	43
AMBIT CONVIVÈNCIA				
Equip de mediació	2	2	2	8
tutoria	7	24	20	8
AMBIT ANIMACIÓ				
Associació esportiva	4	1	4	7
Activitats viatge Fi de curs"	10	5	13	27
Castanyada	8	5	14	30
Nadal	20	5	12	18
Sant Jordi	16	7	8	23
Festa Fi de curs	17	6	5	25
AMBIT GESTIÓ				
Assemblea de classe	6	21	14	6
Assemblea de delegats	3	2	1	2
AMBIT ENTORN				
Cross	21	/	/	4
Marxa nocturna	25	/	3	1
2x2	3	2	2	8
Sostenibilitat	/	1	/	/
Dóna'm joc	/	/	/	/

Les assignatures (àmbit classe) més escollides han estat aquelles en què identifiquen que poden opinar, proposar i portar a terme les decisions. Així trobem assignatures com les ciències socials o l'educació física on ells proposen i prenen decisions; les llengües on ells poden opinar; i altres que varia en funció del paper que cada alumne decideix desenvolupar a classe (només escoltar, contestar quan li pregunten, o fer preguntes, entre d'altres).

Pel que fa a altres activitats acadèmiques de fora classe, (àmbit classe) la "setmana de la ciència", i el concurs de fotografia matemàtica, majoritàriament senyalen el nivell 1 que vol dir concursar i assistir als actes paral·lels

Resulta curiós com tots han senyalat que participen al Temps de llegir (47 nivell "assistent"), possiblement pel fet que el projecte, iniciat fa tres cursos, es va presentar a l'alumnat com un projecte de tot el centre i s'ha revisat amb ells en varies ocasions,

plantejant el seu valor per la seva continuïtat i proposant aspectes a millorar des de l'assemblea de classe i l'assemblea de delegats.

D'entre les dues activitats que el currículum planteja com activitats d'equip tenim el crèdit de síntesi, que pocs l'han assenyalat com a activitat en la que hi participen (12 "portant a terme"), possiblement perquè es fa fins a tercer, però els que ho han fet li han donat nivells alts de participació, ja que el grup ha d'organitzar la feina proposada i prendre decisions per portar-la a bon terme junts.

L'altra és el Projecte de recerca en equip de quart, (el que a l'institut anomenem PRE), que ha estat senyalat majoritàriament (47 "portant a terme" i 16 "proposant") com una activitat que fomenta la participació, segurament per ser una proposta basada en la llibertat i la presa de decisions del grup.

Veïem que l'equip de mediació (àmbit "convivència") no és una activitat seleccionada per gaires alumnes. La raó la trobem en què a tercer es forma un grup d'uns 20 alumnes, que continuen a quart i que en arribar a batxillerat alguns han marxat a altres centres. Malgrat tot el grau de participació que assenyalen és alt, ja que és una activitat on fan propostes i porten a terme les decisions.

Pel que fa a la participació en les festes que s'organitzen al centre (àmbit "animació"), els alumnes es polaritzen en dos grans grups: aquells que s'impliquen activament en les propostes i en la presa de decisions (nivell 3 "proposant" i 4 "portant a terme") sent prop del 60%. I un 40% aproximadament que la seva participació es limita a assistir-hi (nivell 1) o a opinar (nivell 2)

La participació a l'associació esportiva (àmbit "animació") està reduïda a uns quants alumnes, els que la gestionen, coordinats per una professora d'educació física i els que en algun moment de la seva escolaritat s'apuntaven a aquest servei de migdia que es fa al centre. Així trobem els que l'assenyalen en nivell 4 ("portar a terme decisions") i els que ho fan en el nivell 1 ("assistència")

Respecte a l'assemblea de classe, només el 60% aproximadament consideren que hi participen d'alguna manera, tot i que el grau d'implicació està majoritàriament en els nivells 2 ("opinar") i 3 ("proposar"). El mateix passa quan senyalen l'activitat de tutoria, possiblement la raó és que és a la hora setmanal de tutoria on es realitza l'assemblea de classe, sovint no queden definits els límits entre elles.

L'assemblea de delegats ha estat assenyalada per pocs. Hem de tenir present que el delegat és una funció que desenvolupa un alumne al llarg d'un curs, per tant són pocs els que han tingut l'oportunitat d'exercir el càrrec. El grau de participació també varia i

això és degut a que l'assemblea d'alumnes ha començat a prendre decisions des del curs 2010-11.

Entre els altres projectes que ofereix el centre (àmbit "entorn") als seus alumnes tenim el 2x2, un projecte d'aprenentatge-servei en què alumnes voluntaris de quart d'ESO fan possible l'estudi assistit de l'escola veïna, en funció del grau d'implicació i dels caràcters dels participants, assenyalen diferents nivells de participació, destacant que la majoria (50%) indica el nivell 4.

Respecte a la comissió de sostenibilitat cal dir que el curs passat estava formada per alumnes voluntaris, de tots els cursos d'ESO i batxillerat, que es reunien a l'hora del pati amb un professor de ciències. El curs passat a la comissió, de quart només hi havia un alumne, aquest assenyalava en el nivell 2 la seva participació.

El projecte "dóna'm joc" (àmbit "entorn") no ha estat senyalat per ningú, ja que és un projecte de tercer d'ESO per a aquells alumnes amb necessitat d'integració a la vida del centre i en acabar quart van marxar per cursar cicles formatius (aquest qüestionari s'ha passat als alumnes que van cursar 4t al centre i actualment estan al batxillerat). El que sabem del projecte és per les valoracions que en fan professors i alumnes i constatem que el grau de participació el troben entre els nivells 3 i 4 (proposar i portar a terme decisions) (Dades obtingudes mitjançant les "notes de camp", juny 2011).

Respecte a les activitats proposades per l'Ajuntament (cross i marxa nocturna) els alumnes consideren que la seva participació es concreta només amb l'assistència (nivell 1)

En síntesi, la participació "activa", (nivells 3 i 4) s'observa fonamentalment en les activitats de l'àmbit d'animació, ja que prop del 60% han assenyalat que "proposen" o "porten a terme" idees o decisions en l'organització i desenvolupament de les festes. També cal destacar el grau de participació en el PRE, ja que el 90% consideren que ho fan de manera activa (nivells 3 i 4).

Un altre aspecte a tenir en compte és que l'alumnat considera participació "passiva" (nivell 1) aquelles activitats on només han d'assistir-hi i/o concursar-hi, però que en cap cas han d'opinar, proposar o executar

5.2.5. Anàlisi de la pregunta 5

D'entre totes selecciona aquella activitat en la qual la teva participació va ser més intensa i justifica-ho

Amb aquesta pregunta preteníem que els alumnes, en seleccionar una activitat o projecte d'entre les proposades a la pregunta 4 la justificuessin per així identificar nous elements i matisos pel que fa als nivells de participació, “assistint”, “opinant”, “proposant” i “portant a terme”.

Les explicacions que els alumnes aporten per explicitar la seva participació més activa i intensa en l'àmbit “classe” són:

- *“dissenyant les sessions de manera que tota l'acció requeia en nosaltres”* (nivell 4) educació física
- *“formant part d'un grup escollit per nosaltres, havíem de prendre decisions pel treball i per la presentació, vaig saber escoltar als altres i acceptar les decisions que els altres acceptaven i pot ser jo no”*.(nivell 4) PRE
- *“dient el que pensava, quin tema podíem treballar i com, aportant idees i decidint, dialogant amb la resta dels companys”* (nivell 3) PRE
- *“un treball en grup que necessitava la col·laboració de tots, opinant, portant informació ,proposant i portant a terme les decisions preses”* (nivell 4) PRE
- *“nosaltres fèiem les propostes”* (nivell 3) PRE
- *cada dia treballàvem i decidíem en grup* (nivell 3)-4) CCSS
- *escoltar, col·laborar, respectar les opinions dels altres, abans jo “maxacava” les opinions dels altres.*(nivell3) CCSS
- *“aportava idees, bon estar, alegria, vaig veure augmentar la meva participació. La participació està relacionada amb la motivació”* (nivell 3) música.
- *“presentant una foto”*. (nivell 1) Concurs de fotografia matemàtica
- *“buscant un bon experiment i presentant-lo”* (nivell 1) Setmana de la ciència

Les respostes que descriuen la seva participació en l'àmbit de convivència són

- *Un compromís perquè no era obligatori, es podia parlar amb llibertat,*(nivell 4) Equip de mediació
- *Hi havia confiança per opinar i proposar. Ens formàvem per ser mediadors,*(nivell3) Equip de mediació
- *m'agrada, els temes interessants i l'oportunitat de proposar coses, opinar i portar a terme les decisions ,*(nivell 3,4) Equip de mediació

- *ens reuníem 1 o 2 cops al més per opinar, preparar coses per solucionar conflictes entre persones ,(nivell 3) Equip de mediació*

Les respostes que descriuen la seva participació més activa a l'àmbit d'animació són:

- *com a monitora, organitzant dues cloendes, on tots vam participar perquè sortís tot com havíem planejat (nivell 4) Assoc. esportiva*
- *fent de monitor i professor d'activitats durant tot l'any(nivell 4) Assoc. esportiva*
- *feia de monitor d'una activitat (nivell 4) Assoc. esportiva*
- *preparant coreografia i ensenyant a nois (nivell 4) Assoc. esportiva*
- *assistint i portant a terme les decisions (nivell 4) Assoc. esportiva*
- *es van fer unes bandes que jo vaig proposar a la tutoria (nivell 3) festa de final de curs*
- *proposant comproment-me i fent un mini concert (nivell 4) festa de final de curs*
- *presentant i fent que tothom s'ho passes bé (nivell 4) festa de final de curs*
- *cooperant tots junts per guanyar diners, el viatge ens motivava per participar més intensament (nivell 4) final de curs*
- *donant idees per recollir diners i portant-les a terme (nivell 3) final de curs*
- *era un objectiu, havíem d'aconseguir diners. Hi havia moltes coses a fer, havíem d'organitzar activitats i dur-les a terme. Ens interessava molt. Si no ens interessa no participem intensament (nivell 4) final de curs*
- *Érem els responsables de dinamitzar les festes, vam poder decidir com fer-ho i de quina manera i tots vam aportar alguna cosa a cada activitat (nivell 4) festa de final de curs*
- *els de 4t responsables de dinamitzar-les, vam poder decidir com fer-ho i de quina manera i tots vam aportar alguna cosa a cada activitat (nivell 4) festa de final de curs*
- *treballant a les parades del carrer (nivell 4) castanyada*
- *ens vam implicar moltíssim en aquest projecte, vam donar molt per dur-la a terme, uns van deixar la casa, altres van aconseguir la fusta... calia una bona organització i ho vam fer proposant idees de decorar, muntant i actuant en el túnel del terror (nivell 4) castanyada*

- *fent de tot i ajudant en tot el que podia i passant-m'ho bé (nivell 3) castanyada*
- *opinant i aportant les meves idees, col·laborar per decidir que faríem, posar material, anar a vendre cada dia (nivell 3) castanyada*
- *el meu torn era al matí i m'hi vaig quedar tots els dies (nivell 4) castanyada*
- *vaig col·laborar fent de presentador, ajudant a muntar l'escenari...vam tenir molta feina (nivell 4) Sant Jordi*

Pel que fa a l'àmbit de gestió tan sols hi ha una intervenció que fa referència a l'assemblea de delegats i escriu

- *aportant el que dèiem a classe (nivell 3) Assemblea de delegats*

Finalment recollim les aportacions per a l'àmbit de projecció a l'entorn

- *Vaig comprometre'm amb el meu alumne, em preparava les classes per a ell, intentava que estigues bé, li vaig portar un pastís el dia del seu aniversari (nivell 4) 2X2*
- *un projecte solidari que van proposar els professors, els nens de primària van rebre la nostra ajuda, vaig aprendre a madurar i a tenir responsabilitats (nivell 4) 2X2*
- *el compromís per dur a terme el projecte i proposant maneres d'ajudar als alumnes (nivell 4) 2X2*
- *una experiència molt agradable, em divertia i ajudava als nens. a part de veure com aprenien em donava una gran satisfacció. M'agradava i li posava més ganes (nivell 4) 2X2*
- *voluntàriament, pensant i comunicant maneres d'ensenyar als nens de l'escola veïna (nivell 4) 2X2*
- *hi he participat tots els anys voluntàriament, amb gust i interès (nivell 1) cros de Sant Cugat*
- *cada any hi participo (nivell 1) cros de Sant Cugat*

Per tant, les raons que els alumnes donen per justificar la seva participació es troben semànticament vinculades amb dos aspectes. El primer fa referència a: portar a terme, actuar, la llibertat d'expressió (opinar, proposar), la llibertat d'elecció i decisió, la responsabilitat, el compromís i la implicació. I el segon es concreta amb: els altres i per altres, i la motivació (passar-ho bé, satisfacció, alegria).

5.2.6. Anàlisi de la pregunta 6

Llegeix els diferents supòsits i respon a les preguntes

Fins ara (preguntes 2,3,4 i 5) els alumnes mostren les seves representacions socials sobre la participació d'una manera que podríem dir més lliure. A partir de la pregunta 6, els alumnes han d'opinar sobre uns situacions o casos concrets, així les seves respostes ens donen una nova orientació

a) Anàlisi de la pregunta 6.1 Quan un dels teus professors o professores us diu.... “en aquesta assignatura, la participació és molt important, i es tindrà en compte a la nota final”. A què creus tu que es refereix?

Els professors explicitem als alumnes que volem que participin. Els demanem que participin a classe però, què entenen quan ho demanem?, saben com ho han de demostrar? i quines raons tenen per participar a classe?.

Presentem les seves respostes organitzades a partir de la interpretació semàntica en la següent quadre

Quadre 13 Interpretació semàntica del significat de participar a classe segons l'alumnat

Què pensen els alumnes que esperen els professors quan demanen participació a classe	Com pensen els alumnes que ho han de concretar	Nivell de participació
<i>Implicar-te</i> <i>Involucrar-te</i> <i>Esforçar-te</i> <i>Intervenir</i> <i>Mostrar interès</i> <i>Tenir bona disposició</i> <i>Estar actiu</i> <i>Assumir responsabilitats</i>	Assistir a classe Ser puntual Estar callat Estar atent Posar voluntat Portar-te bé. Respectar als altres.	1
	Fer el que es mana Pensar, raonar Fer preguntes Respondre preguntes Corregir exercicis Dir el que saps Aixecar la mà i respectar el torn de paraula Fer les activitats i deures Buscar informació Col·laborar a classe Cooperar amb els altres Presentar-se voluntari Sortir a la pissarra	2
	Donar la teva opinió Opinar en els debats Intervenir coherentment	3
	Intervenir en les decisions Ajudar als companys	4

Algunes frases extretes textualment il·lustren aquest quadre:

- “col·laborar amb ell, fent preguntes per a que quedi tot clar i donar “vidilla” a l’assignatura”
- “que apliquem els coneixements que adquirim en el desenvolupament de l’assignatura”
- “que estiguem actius fent aportacions a classe, valoren l’atenció i l’interès per la matèria”
- “fer veure que m’interessa, fer preguntes i responent a les que ell fa”
- “has d’intentar aportar coses bones al grup”
- “per ajudar a un mateix a desenvolupar les seves pròpies idees.”
- “s’ha de participar bastant si es vol aprovar”
- “implicació i interès, aquestes dues coses mostren responsabilitat envers l’assignatura”

Sabem que quan els professors demanem participació a classe, en general ens referim als nivells 1, 2 i en funció de la programació de la matèria, el curs, el grup classe, també el nivell 3, els alumnes també ho saben i actuen en funció d’aquestes premisses.

No és suficient amb estar a classe, encara que alguns apunten que assistir a classe ja demostra participació. Molts alumnes expliciten que participen a classe per pròpia voluntat, per responsabilitat (*voluntat d’aprendre, d’entendre*) o per interès. (*aprovar. Et valoraran positivament i pots millorar la nota*)

b) Anàlisi de la pregunta 6.2. Quan el vostre delegat o delegada de classe us diu que.... “s’hauria de participar en la preparació d’una activitat a l’institut (castanyada, fi de curs, jocs florals, setmana de la ciència, concurs de fotografia...)”. Quina és la teva actitud? Què fas normalment?

Quan el delegat dona el tret de sortida a una activitat, els seus companys reaccionen de diferents maneres. Primer sempre hi ha una decisió individual, i veiem que les opcions van de “no participo” a “sempre” passant per “depèn”. Les raons d’aquestes possibilitats són:

Quadre 14. Raons de l’alumnat per a participar

“No participo per....	“Depèn de l’activitat	Normalment si o sempre
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Manca d’interès ✓ Per no saber fer ✓ Per mandra ✓ Deixo que els altres ho facin per mi 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Si m’agrada ✓ Si m’interessa ✓ Si m’il·lusiona ✓ Si puja la nota ✓ Si puc 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ M’agrada participar ✓ Tinc temps lliure ✓ Motivats per activitats divertides que unien al grup

✓ <i>Sóc poc participatiu</i>	✓ <i>Si tinc temps</i> ✓ <i>Si em motiva</i>	✓ <i>El que és festiu m'agrada menys</i>
-------------------------------	---	--

Podem entendre que per a participar cal una decisió de l'alumne, cal que hi hagi, per part d'ell la voluntat de participar. El següent quadre recull l'actitud dels alumnes davant una proposta x de participació

Quadre 15 Resposta de l'alumnat davant una proposta de participació

Què fas normalment?			
Nivell 1	Nivell 2	Nivell 3	Nivell 4
<i>Escoltar les propostes dels altres.</i> <i>Assistir</i> <i>Presentar-se a concursos</i>	<i>Ajudar</i> <i>Col·laborar</i> <i>Esperar que els organitzadors donin les instruccions, sinó anar-los a buscar</i>	<i>Proposar idees</i> <i>Proposar activitats</i> <i>Opinar</i> <i>Votar i decidir quina</i> <i>Arribar a acords</i> <i>Organitzant amb els altres</i>	<i>Portar a terme el que s'ha proposat</i> <i>Donar exemple</i> <i>Compromís</i> <i>Assumint responsabilitats</i> <i>Solucionar els problemes.</i>

A continuació es destaquen algunes frases que exemplifiquen els diferents casos

- *“egoista perquè generalment em fa mandra i penso que ja ho faran. Ara que ho escric veig que no està massa bé.”*
- *“Obert a la realització d'activitats , però sense participar massa en l'organització”.*
- *“col·laborar, però sense agafar massa responsabilitat, m'informo i si m'interessa i se'm dona bé hi participo.”*
- *“bona perquè són coses bones, sempre acabem rient, compartint i ens uneixen més, participo posant el meu granet de sorra.”*
- *“sempre m'ha agradat participar en activitats voluntàries relacionades amb festes i sortides.”*
- *“participo sense posar excuses perquè formo part del grup i som tots una pinya.”*
- *“Em comprometo a fer les coses bé i amb responsabilitat”*
- *“Em faig càrrec de funcions.”*

En la segona taula, les respostes del alumnes reafirmen la idea de que la participació suposa una decisió individual, es pot no-participar, i el fet d'estar no suposa participar. Sempre cal una motivació que mobilitzi la participació.

Veiem també que hi ha respostes clarament posicionades en un o altre nivell, però trobem respostes que passen per tots ells, així podríem afirmar que el que anomenem nivells de participació podrien ser també fases d'un procés participatiu.

c) Anàlisi de la pregunta 6.3. Els alumnes de l'institut esteu representats al Consell escolar per dos companys o companyes que heu triat en unes eleccions. Quina funció creus que tenen?

Quan els demanem la funció del Consell escolar trobem 12 alumnes (20% aproximadament) que expliciten que no ho saben. La resta tenen clar que representen als alumnes de l'institut davant els adults, considerant només al professorat, i mai les famílies o el PAS (personal d'administració i serveis)

Les funcions que atorguen als representants dels alumnes les trobem vinculades majoritàriament entre els nivell 3 i 4 , els que anomenem "proposar" i "portar a terme decisions"

Quadre 16. Funcions dels representants d'alumnes al Consell escolar a partir de les respostes a la pregunta 6.3

Nivell 3	Nivell 4
<i>Fer propostes. Parlar del problemes dels alumnes i treballar per evitar-los. Donar a conèixer les nostres preocupacions i inquietuds. Prendre decisions amb els professors sobre les activitats que es poden fer a l'institut. Arribar a acords (per a que tothom estigui més a gust i millorar l'institut.) Informar a la classe dels canvis que afecten a l'alumnat. Participar a les assemblees de delegats</i>	<i>Aconsellar als nous de l'institut Representar als alumnes del centre. Aportar la opinió dels alumnes. Aportar el seu punt de vista. Aportar les propostes dels estudiants. Transmetre les necessitats de l'alumnat, les queixes, les propostes. Que al Consell hi hagi el punt de vista dels estudiants Vetllar pel nostre benestar Vetllar pels interessos generals dels alumnes. Defensar els drets dels alumnes. ser les nostres veus a l'institut, ens deixen opinar i proposar a través d'aquest Consell Prenent les decisions que van millor als alumnes.</i>

Cal destacar que cap dels enquestats ha posat exemples que concretessin les funcions dels representants d'alumnes al Consell escolar, les seves aportacions han estat correctes, apreses, però poc concretes.

d) Anàlisi de la pregunta 6.4. L'alcalde de Sant Cugat està molt satisfeta de la participació dels alumnes de l'Institut Joaquina Pla i Farreras en les activitats que organitza el municipi (ajuntament i entitats). A què creus que fa referència?

Les respostes a aquesta qüestió estan vinculades a les activitats que des del centre es projecten cap a fora com el 2x2, les aportacions del PRE o les propostes de la comissió de sostenibilitat. Justificant que són aquelles que ajuden al poble.

Majoritàriament senyalen la participació en aquelles activitats que s'organitzen des de l'ajuntament i les entitats del municipi, i en les que ells hi prenen part/ assisteixen (cross, la marxa nocturna, el torneig de Korfball, la cursa d'orientació...), es constata que són l'institut que més persones aporta a aquestes activitats lúdiques i esportives, *“quan proposen la majoria estem disposats a anar i prendre-hi part”, “que ens impliquem en totes les activitats que proposen”* i afegeixen *“no només participem en activitats que s'organitzen, també fem possible que es facin o fins hi tot ajudem en l'organització d'algunes d'elles”*.

Alguns fan referència que l'institut es fa visible al municipi amb iniciatives com la venda de castanyes, les paradetes del dia de les associacions o amb activitats del pla d'entorn (associació esportiva o el suport en l'organització d'esdeveniments esportius del municipi)

“la participació del Plafa fa referència a la importància que es dona al centre a la participació, la manera com ho planteja el professorat”

5.2.7. Anàlisi de la pregunta 7

Si un alumne dels Estats Units et demana en què i com participes a l'institut. Què li diries? Escriu-li un correu electrònic

Fent un buidat del e-mails, veiem com molts destaquen la participació voluntària en activitats que proposa l'institut. Expliquen que troben espais on aportar idees i prendre decisions *“ens proposen una sèrie d'activitats i tu decideixes que vols fer i que no”, “Pots donar la teva opinió i això es part de la participació”*. I enumeren les activitats on tenen l'oportunitat de participar, destacant: l'assemblea de classe, les reunions de delegats, les festes del curs (nomenen especialment el túnel del terror), l'oportunitat de fer accions per guanyar diners pel viatge de final de curs, l'equip de mediació i el 2x2.

Alguns es centren en la participació a l'aula, amb l'oportunitat de treballar en grup, fer activitats dinàmiques, o realitzar el projecte de recerca de quart (el PRE).

Altres constaten que per manca de temps (dedicats a l'estudi) no poden participar, però matisen que es concentren en una participació acadèmica que els repercuteixi en la nota (preguntar a classe, opinar, buscar informació...) o participant en concursos que s'organitzen al llarg de l'any. *"no hi participo gaire, em limito a assistir a classe i a participar en algun concurs (fotografia matemàtica, setmana de la ciència) crec que són una oportunitat per mostrar el meu interès cap allò que m'agrada. Assisteixo a les festes (nadal, fi de curs...)"*.

També descriuen com participen en el disseny del viatge de final de curs "Aportant idees sobre els llocs que es podrien visitar" i en les diverses activitats que s'organitzen al municipi: *"al meu institut sempre hi ha alguna cosa que fer, si no és una festa és un esdeveniment esportiu, sinó una recollida de diners per al viatge o algun grup de música preparant alguna actuació"*.

"Hi ha un equip de sostenibilitat al que et pots apuntar si t'interessa, també hi ha un equip de mediació, l'associació esportiva que ensenyen a més petits de l'institut algun esport. Els delegats de classe anem a les assemblees...hi ha moltes formes de participar a l'institut, escull la teva"

El receptor de l'e-mail pot trobar entre les moltes raons de la participació, la relació amb la llibertat d'escollir, la motivació, el compromís, la satisfacció personal i el bé comú:

"al nostre institut és important a la ESO. Es duen a terme moltes activitats que fomenten la convivència entre els alumnes i professorat i entre els diversos instituts de la ciutat" concreten aquí l'equip de mediació

"en aquest institut es valora molt la participació i per això hi ha tantes maneres de participar. Pots participar en múltiples llocs i ocasions...i ho pots fer lliurement" , "participo en les activitats que més em criden l'atenció, en les que estic còmode i em motiven" "La participació és bastant lliure, es important fomentar la participació des de dins i oferir-la a qui la vulgui utilitzar". "El resultat d'aquest esforç és una satisfacció personal i bons resultats", la cohesió del grup al compartir projectes comuns i treballar per assolir uns objectius i passar-ho bé, "intento participar-hi de forma activa, sobretot en les que més m'agraden perquè m'ho passo bé i és una forma de conèixer als companys"

5.2.8. Anàlisi de la pregunta 8

Finalment, com t'agradaria participar a l'institut? Quina seria la teva proposta sobre el tipus de participació que haurien de tenir els alumnes a l'Institut Joaquina Pla i Farreras?

Analitzant aquesta pregunta trobem els diferents nivells del concepte participació: Els que es centren a classe i cedeixen la responsabilitat als professors, *“que totes les assignatures/professors afavorissin la participació de l'alumnat”*. I els que demanen que els deixem més llibertat de fer activitats, *“més activitats en mans dels alumnes”*, afegint que això demana que el professorat els hi donem *“més confiança i responsabilitats”*

Remarquen la necessitat de trobar espais de participació, *“tenir més temps: a l'institut i temps fora de l'horari lectiu”*. Espais que es puguin compartir amb tot el centre, *“implicar tota l'ESO i batxillerat”*. *“Implicar-se de manera activa, ets pot divertir i ajudar al funcionament de l'institut (hi passem moltes hores)”*.

Alguns demanen *“més activitats a mans dels alumnes”*, això suposa que *“els alumnes facin més propostes”* i *“tenir més oportunitats de donar la nostra opinió”*. Afegeixen que cal *“un traspàs d'informació més fluid”*

Queda clar que és fonamental que les propostes de participació que es fan al centre han de ser voluntàries, cadascú decidirà si vol participar o no

Quan els demanem propostes reforcen la idea de la llibertat de participar i en quin grau, la idea de que cal que els adults confiem en ells, els escoltem i els deixem fer. altres aporten propostes més concretes com un club de cuina, sessions de debats, sessions de ball i activitats per ajudar als altres. I, no deixar de fer el 2x2

5.2.9. Consideracions finals de l'anàlisi del qüestionari

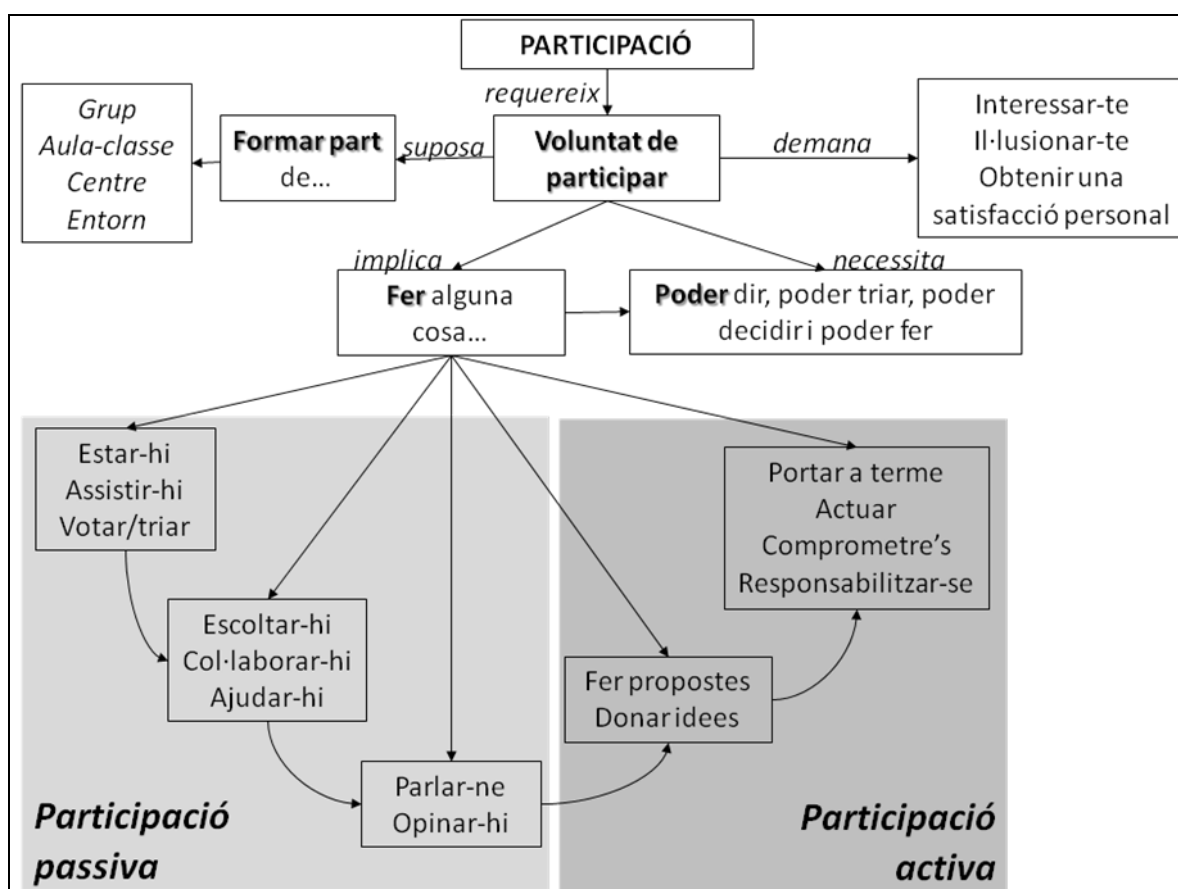
A partir de l'anàlisi de les respostes a cada una de les preguntes del qüestionari s'anaven organitzant els conceptes i les actituds que, per als alumnes, giren al voltant de la participació. Les primeres preguntes aporten l'aspecte més general del concepte, la participació és una acció. A mida que s'analitzen les altres qüestions es va perfilant aquesta acció en quatre o cinc nivells d'implicació o del que podem diferenciar com una participació passiva i una participació activa. Quan ells descriuen com participen, trobem que s'ubiquen en un dels nivells de la participació passiva o activa, i d'altres que expliquen el recorregut realitzat des del moment que s'assabenten de l'activitat fins al seu posicionament últim (sigui quin sigui). Els alumnes consideren que

qualsevol nivell dels descrits, és 'participació', tant des de l'estar-hi fins a l'actuar-hi, i s'ubiquen en un o un altre en funció dels seus interessos.

Sembla que per a l'alumnat participar és una acció que s'escull lliurement, i que es realitza quan hi ha la voluntat de fer-ho. És una decisió individual en un entorn col·lectiu.

El següent quadre presenta la conceptualització de participació dels alumnes a partir de l'anàlisi dels qüestionaris.

Esquema 7: Concepte de participació de l'alumnat a partir de les respostes del qüestionari

5.3. Entrevistes grupals

Es van formular les preguntes en funció de la conversa per tal d'aconseguir un diàleg fluid entre els entrevistats. Els grups es van mostrar relaxats i el discurs d'un provocava el dels altres de manera que anaven encadenant idees i construint un discurs conjunt, uns més fluid que altres.

A continuació es presenta el recull de les idees més rellevants que van sorgir als diferents grups:

5.3.1. Anàlisi de l'entrevista al grup 1

Grup format per dos nois i dues noies, amb interessos personals i ritmes d'aprenentatge diferents, però ben avinguts a l'hora de treballar junts. Un d'ells destaca per la seva implicació en activitats del centre i de l'entorn, mentre que els altres tres mostren una participació desigual en funció de les activitats i dels seus interessos per elles.

Quadre 17. Idees rellevants extretes de l'entrevista al grup 1

Alumne	Conceptes, idees i frases extretes de l'entrevista
JO	<ul style="list-style-type: none"> - Participem en comissions d'alumnes. Si vols apuntar-te no hi ha problema. - Treballs en grup a classe amb companys participació per aconseguir un objectiu comú. - Esforçar-te - Pensar diferent i defensar el que penses - Intentar-ho dur a terme un projecte - Donar opinió i escoltar les altres opinions - Voluntarietat - Decidim com actuar - Davant una situació i assumim les conseqüències, no important-te el que passi, assumint responsabilitats.
AS	<ul style="list-style-type: none"> - Participem a educació física A les sessions esculls que vols fer, com ho vols fer has de pensar el que fas (0:31), - Fent debats, treball en grup . Hi ha d'haver confiança per donar punts de vista - Fer conjuntament per assolir un objectiu comú - Implicar-se amb les idees - Exposes les idees - Tens un projecte - Participo en el Dóna'm joc, l'Associació esportiva, el 2x2...m'agrada provar-me a mi mateix, saber si sóc capaç. - La motivació de tenir un objectiu. - Sentir que faig alguna cosa amb la meva vida, ajudar als altres. - Fer una cadena, ajudo i m'ajuden - M'agrada - Implicar-se per millorar. - Sense que et manin
RD	<ul style="list-style-type: none"> - Pots escollir, pots dir el que penses - Hi ha d'haver bon ambient - Fer sense que t'ho demanin - Et ve de gust fer-ho

Alumne	Conceptes, idees i frases extretes de l'entrevista
	<ul style="list-style-type: none"> - No quedar-te quiet - Satisfacció personal - Fer alguna cosa per que vull, no esperar res a canvi, gratuïtament
EP	<ul style="list-style-type: none"> - Aportar una idea. - Respectar - No tancar portes, deixar-les obertes a que qui vulgui pugui participar (concursos, comissions...) - Participes quan tens un objectiu que vols aconseguir tens ganes que surti, i fas el que sigui per que surti - Cal motivació (inquietuds, ajudar a millorar, sentir-te orgullós de tu, satisfet de la teva feina)

Aquest grup es va mostrar poc dinàmic. Les aportacions sovint giraven entorn a una primera intervenció d'algun d'ells, per la qual cosa calia anar introduint petites preguntes o plantejant dubtes per aconseguir un major número de detalls i/o exemples.

5.3.2. Anàlisi de l'entrevista al grup 2

Aquest grup està format per dos nois i tres noies. És un grup de 5 perquè qui havia d'esser substituït finalment es va presentar a l'entrevista. Aquest grup és molt divers d'interessos i aficions amb un denominador comú, tots ells són bons estudiants i solen estar molt implicats en les dinàmiques d'aula. La seva participació en les diverses activitats del centre, és desigual.

Quadre 18. Idees rellevants extretes de l'entrevista al grup 2

Alumne	Conceptes, idees i frases extretes de l'entrevista
LC	<ul style="list-style-type: none"> - Participo per interès propi - Fer propostes - Cal tenir voluntat pròpia - Voluntarietat, generositat, gratuïtat - Organitzar, opinar és una participació més passiva - Els altres et motiven a participar, depèn de les relacions amb els altres participes més
AP	<ul style="list-style-type: none"> - Oferir-se de manera voluntària - La participació no pot ser obligatòria - Ajudar als altres - Sentir-se bé - Passar-t'ho bé - Dedicació - Prendre decisions - Preveure conseqüències - Assumir les conseqüències

Alumne	Conceptes, idees i frases extretes de l'entrevista
	- Actuar en diferents graus , opinar, organitzar i portar a terme
CN	- Organitzar-nos en grups, fer projectes - Cal tenir ganes - Dona satisfacció - Per ocupar el temps i no avorrir-te
AMG	- Triar, escollir - Institut obert als interessos que tenen els joves, diferents a només venir a classe: (música, esport, sostenibilitat). - Obtenir un resultat que t'agradi. Satisfacció personal - Ajudar als altres, fer una cosa bona - La recompensa no ha de perquè ser material. - Escollir - Opinar és participar de manera passiva. - La participació es sempre voluntària - Participes si tens interès, en allò que t'agrada
JC	- No m'agrada participar - Si m'agrada participo, sinó no - Actuar per altruisme o per recompensa material, benefici

Es va mostrar molt cordial i amable, tant que les aportacions que feien no eren qüestionades entre ells, si no al contrari, s'anaven complementant i matisant. Aquesta dinàmica va fer que l'entrevista esdevingués una conversa encadenada i força dinàmica.

5.3.3 Anàlisi de l'entrevista al grup 3

Grup format per dos nois i dues noies, força diferents entre ells tant en l'aspecte acadèmic com pels seus interessos. Cal destacar les ganes de col·laborar alhora de ser entrevistats

Quadre 19. Idees rellevants extretes de l'entrevista al grup 3

Alumne	Conceptes, idees i frases extretes de l'entrevista
CHE	- Participo en l'equip de mediació t'apunes, si vols, a les optatives i la resta dels cursos continues. Nosaltres participàvem, però no hi havia conflictes - Molt divertit - Participar és actuar, portar a terme una decisió - El 2X2 és una experiència molt xula, divertida, no només és participar per l'institut, és personal, per a realitzar-te - Participo perquè tinc temps. - Per estar amb altres, per tenir una experiència - Enfocar l'activitat cap a la cultura, no només per la festa.

Alumne	Conceptes, idees i frases extretes de l'entrevista
	<ul style="list-style-type: none"> - Quan és obligatòria ja no vols.
VT	<ul style="list-style-type: none"> - Participo en comissions d'alumnes, qui vol participar s'hi apunta i ajuda a aconseguir l'objectiu de la comissió. - Podem fer propostes - Fora del centre el 2X2 - Participes perquè t'agrada - Per ajudar als altres - Elegir-ho tu - Participar són fets, si només dius pot quedar a l'aire - Participar és més que opinar, opinar també pot fer canviar - Quan es demana una opinió i es pot fer alguna cosa, no és per guardar-la en un calaix
CNA	<ul style="list-style-type: none"> - No vaig voler participar, em penedeixo de no participar al 2X2 - És una oportunitat - Si hi ha un professor hi vas, no li pots fallar. - Participant et sents bé amb tu mateix - Participar és prendre decisions, actuar, sabent el que vols, ho vols fer i ja està - Participar també pot ser opinar per millorar els fets. - La motivació mobilitza
XB	<ul style="list-style-type: none"> - Participar és més que opinar, és fer alguna cosa . Opinar són paraules, la penya parla i no fa res - L'E Mediació els alumnes s'apunten per fer activitats i ajudar a resoldre conflictes que és l'objectiu de l'equip, es una alternativa a escoltar, pots organitzar activitats amb altres instituts. - Pots organitzar activitats, tenir iniciativa més individual - Decideixo quan tinc clar, m'agrada (Banc del Temps al batxillerat - Tenir iniciativa suposa voler fer alguna cosa que t'agrada a tu ajudant als altres (08:19) - Un alumne mou a un altre a participar. - També et mou que tinguis confiança amb el professor. - Tenir clar el que estàs pensant i fer - Saber el que estàs fent, tenir raons i saber les conseqüències

Aquest grup es va mostrar molt dinàmic, es van anar retroalimentant els uns als altres, generat un diàleg–debat que va facilitar la construcció compartida del concepte participació.

5.3.4 Consideracions finals de l'anàlisi de l'entrevista

Fonamentalment, veiem aspectes i idees que ens ajuden a reconstruir la RS que tenen els nois i noies respecte a la participació: acció, interès, voluntariat, satisfacció personal i llibertat d'expressió.

La voluntariat s'observa quan afirmen:

- “La participació en comissions d’alumnes, qui vol participar s’hi apunta (G3-00:59-VT).
- “Quan és obligatòria ja no vols” (G3-08:40-CHE).
- “Surt millor que si ens obliguen a fer-ho (G1-13:55-JO).

L’interès quan diuen:

- “voler fer alguna cosa que t’agrada a tu ajudant als altres (G3-08:19-XB).
- “un alumne mou a un altre a participar (G3-09:11-XB).
- “Plafa obert a interessos que tenen els joves, diferents a només venir a classe com música, esport, sostenibilitat (G2-01:53-AMG)

L’acció quan afirmen:

- “Decidim com actuar” (G1-17:38-JO)
- “quan es demana una opinió i es pot fer alguna cosa, no és per guardar-la en un calaix” (G3-14:40-VT)
- “Participar és més que opinar, és fer alguna cosa. Opinar són paraules, la penya parla i no fa res(G3-11:53-XB), “P tens un objectiu que vols aconseguir tens ganes que surti, i fas el que sigui per que surti (G1-14:13-EP)

La llibertat d’expressió quan diuen:

- “Aportar una idea” (G1-06:00-EP),

Per últim la satisfacció personal: “

- Sentir que faig “algo” amb la meva vida, ajudar als altres. (G1-15:18-AS)

Considerant que podem agrupar les aportacions dels alumnes al voltant d’aquestes idees, les organitzem en cinc àmbits semàntics: voluntarietat, interès, acció, llibertat d’expressió i satisfacció personal.

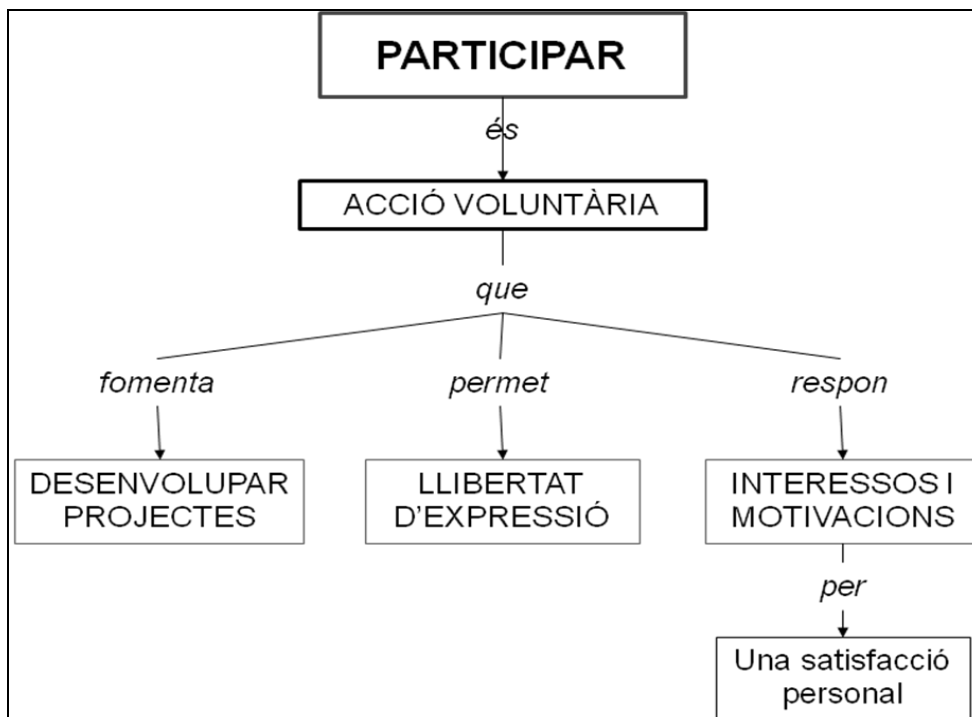
Quadre 20. Aportacions de l’alumnat entorn al camp semàntic de participació

Camp semàntic	Aportacions dels alumnes
Voluntarietat	<ul style="list-style-type: none"> - Tenir voluntat de fer-ho - No ser obligatori - Ser opcional - Poder triar lliurement - Poder escollir
Interès	<ul style="list-style-type: none"> - Tenir interès - Tenir motivació - implicació

Camp semàntic	Aportacions dels alumnes
Acció	<ul style="list-style-type: none"> - Actuar donant raons - Portar a terme - Fer conjuntament per assolir un objectiu - Assumir un compromís - Portar a terme decisions/projectes - Decidir, actuar, assumir responsabilitats - Tenir interès per millorar - Tenir iniciativa - Saber que fas i per què - Assumir conseqüències
Llibertat d'expressió	<ul style="list-style-type: none"> - Opinar per millorar - Exposar idees - Defensar idees - Opinar, escoltar - Donar opinions
Satisfacció personal	<ul style="list-style-type: none"> - Realitzar-se a un mateix - Viure experiències - Obtenir satisfacció personal - Socialitzar-se i estar amb altres - Divertir-se - Tenir oportunitat de fer coses - Plantejar-se reptes personals - Ser generós - Obtenir recompensa/beneficis - Ajudar als altres

L'anàlisi de les entrevistes grupals ens porta a donar resposta a la pregunta inicial, què entenen els alumnes per participació? Quina representació social té l'alumnat del centre a partir de la seva experiència de participació que ha desenvolupat al llarg de l'ESO? Per aquest motiu, s'ha construït el següent mapa conceptual que pretén sintetitzar les idees aportades.

Esquema 8. Definició de participació de l'alumnat a partir de les entrevistes grupals

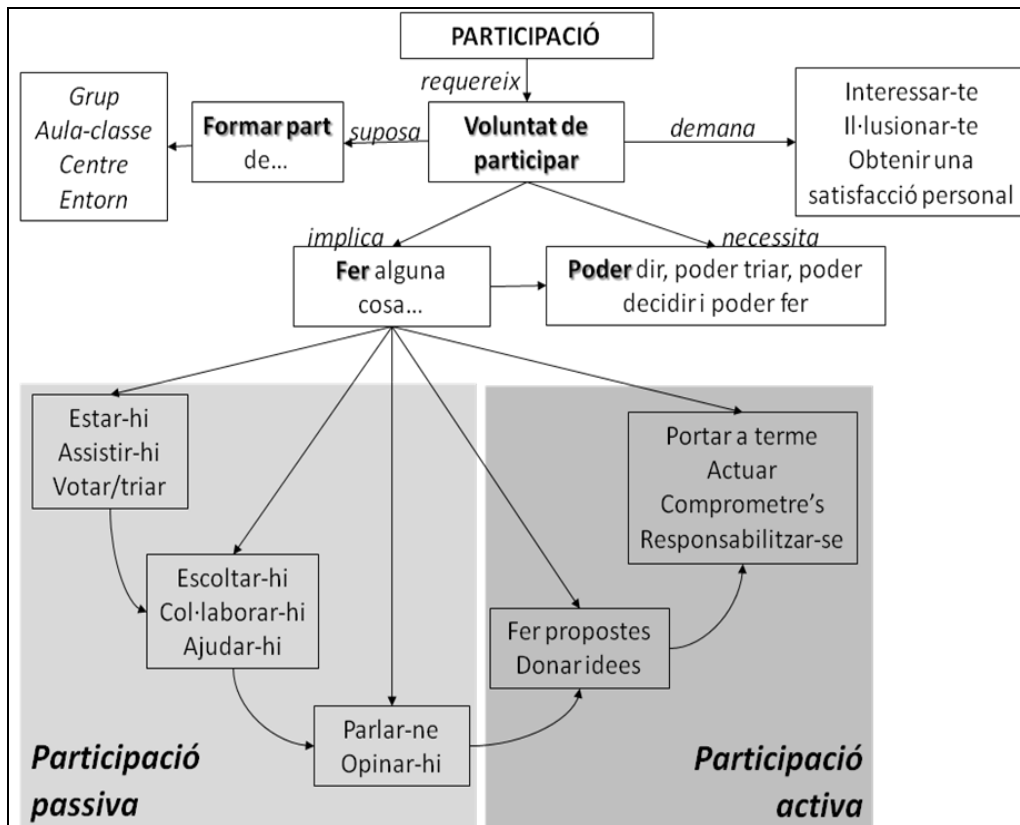
Font: elaboració pròpia a partir de les entrevistes

5.4. Consideracions finals

A partir de l'anàlisi de les respostes del qüestionari s'han organitzat els conceptes vinculats a la participació. Constaten que la participació és una acció, i aquesta acció té uns nivells d'implicació que va d'una participació més passiva a una participació més activa. Aquests nivells s'han acabat definint com a 5: "Assistent", "Formant part d'un grup", "Opinant", "Aportant idees", "Prenent part". Quan ells descriuen com participen, trobem que s'ubiquen en un dels nivells de la participació passiva o activa, i d'altres que expliquen el recorregut realitzat des del moment que s'assabenten de l'activitat fins al seu posicionament últim (sigui quin sigui). Els alumnes consideren que qualsevol nivell dels descrits, és 'participació', tant des de l'estar-hi fins a l'actuar-hi, i s'ubiquen en un o un altre en funció dels seus interessos. Per a l'alumnat participar és una acció que s'escull lliurement, i que es realitza quan hi ha la voluntat de fer-ho. És una decisió individual en un entorn col·lectiu.

El següent quadre presenta la conceptualització de participació dels alumnes a partir de l'anàlisi dels qüestionaris.

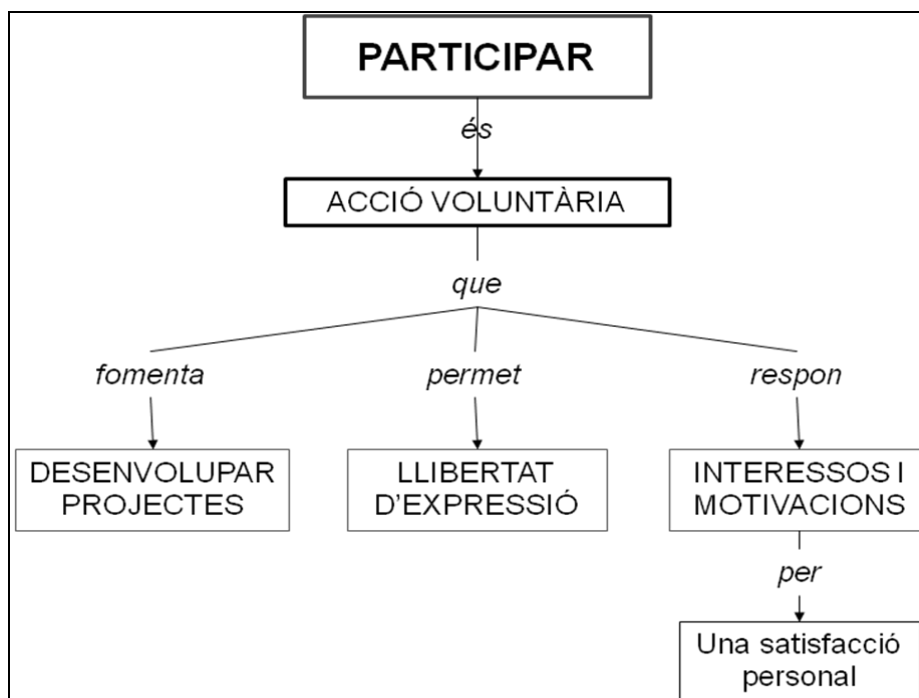
Esquema 9. Concepte de participació de l'alumnat a partir de les respostes del qüestionari

A partir de les entrevistes podem agrupar les aportacions dels alumnes permeten reconstruir el seu camp semàntic al voltant del concepte de participació. Organitzat aquest camp tenim cinc aspectes clau: voluntarietat, interès, acció, llibertat d'expressió i satisfacció personal.

El següent quadre presenta la conceptualització de participació dels alumnes a partir de l'anàlisi de les entrevistes grupals

Esquema 10. Definició de participació de l'alumnat a partir de les entrevistes grupals

Analitzades les activitats i projectes proposats per l'institut que podem vincular amb l'aprenentatge de la participació

Les de l'àmbit classe mobilitzen capacitats d'autonomia i d'autorregulació. I en funció del disseny de l'assignatura (selecció de continguts i metodologia) les que fomenten el treball en equip i el diàleg a l'aula afavoreixen la mobilització d'altres conceptes vinculats a la participació

Les activitats de l'àmbit d'animació donen resposta a tots els conceptes vinculats a la participació que suposen formar voluntàriament part activa d'un grup que pren decisions per portar-les a terme amb els altres, però no mobilitza aquells que estan relacionats amb la justícia, el respecte als drets humans, el pensament crític i la voluntat de millora col·lectiva.

Les activitats i projectes de l'àmbit de convivència, de gestió i de projecció a l'entorn en que l'alumnat decideix voluntàriament formar-ne part i implicar-se en la vida del centre, mobilitzen gairebé tots els conceptes vinculats a la participació.

Podem concloure que cal voluntarietat per part de l'individu, però una voluntarietat que vinculem a la llibertat, entenent així voluntarietat com la voluntat d'actuar per assolir uns objectius compartits amb la comunitat i l'entorn.

Capítol 6

Conclusions i propostes de futur

Un cop acabada la fase de recollida de dades i la d'organització, sistematització i anàlisi, ara es plantegen les conclusions, concretant així les reflexions més significatives d'aquesta recerca.

Aquest capítol està estructurat en sis apartats, el primer planteja algunes consideracions al voltant la finalitat. El segon presenta les conclusions de les preguntes. El tercer, les conclusions respecte als objectius. El quart les conclusions respecte dels supòsits. El cinquè les conclusions respecte de la metodologia. I el sisè planteja propostes per a futures recerques.

Les consideracions finals que es presenten pretenen proposar un marc de reflexió per a millorar la pràctica educativa.

6.1. Consideracions al voltant la finalitat

La finalitat d'aquesta recerca és indagar si els centres de secundària generen experiències i espais que permetin que els alumnes construeixin el concepte de participació que els porti a una ciutadania participativa.

Ensenyar i aprendre a participar en un centre educatiu és una finalitat i un objectiu establerts en el currículum, i per tant, ha de ser una voluntat explícita en els projectes educatius d'escoles i instituts.

En els claustres hi ha d'haver reflexió i diàleg per fer possible una formació per a la ciutadania democràtica, que deixi espais per a la participació lliure i responsable de l'alumnat, faciliti que puguin prendre part activa i significativa en la vida del centre i en l'entorn, i adquireixin aquella autonomia i responsabilitat que els permetrà anar d'una participació "passiva" a una participació "activa". Aquests espais per a la participació s'han d'anar incrementant paulatinament al llarg de l'escolaritat.

Si l'escola ha de ser el lloc on poden trobar l'oportunitat d'aprendre a participar, ha de ser decisió dels centres educatius voler ser aquest entorn d'aprenentatge per a la participació. Així, cal proposar activitats i projectes que mobilitzin els conceptes

vinculats a la participació i afavorir una implicació voluntària que permeti la coresponsabilitat. Un centre que es defineix com a participatiu ha d'incloure en el seu projecte educatiu estratègies per implicar a l'alumnat en la vida escolar mitjançant la paraula i l'acció cooperativa.

Per tant, només aquells centres que dissenyen la seva organització de tal manera que s'afavoreix la formació en la participació de manera explícita i real, poden ser generat experiències i espais que permetin que els alumnes construeixin i desenvolupin el concepte de participació, que els portarà a ser ciutadans actius i crítics. Aquesta no és una tasca fàcil, per tant, no és qüestió només de discursos, sinó que cal una implicació real per part de totes les instàncies del centre (Consell escolar, claustre, direcció i equips de professors).

Considero que el centre analitzat ha iniciat el camí que pot afavorir el disseny d'una organització i estructura que fomenti la formació en la participació. Encara queda molt per recórrer, però la voluntat de ser un 'centre participatiu' és el primer pas per esdevenir-ne.

6.2. Conclusions respecte de les preguntes

Com s'ha assenyalat anteriorment, aquesta investigació qualitativa vol donar resposta a les qüestions inicials: Què s'entén avui per participació en l'educació? Quines són les representacions socials dels adolescents respecte del concepte de participació? Què entenen per participar els alumnes de l'institut Joaquina Pla Farreras? Quins àmbits de participació s'ofereix a l'alumnat als centres educatius? Els alumnes veuen l'institut com un lloc on poder participar? És l'institut un entorn que afavoreix la participació? Si a participar s'aprèn participant, l'escola afavoreix l'aprenentatge de la participació i quines decisions cal prendre per afavorir aquest aprenentatge?.

Les preguntes de la recerca plantejades van ser les següents:

Què s'entén avui per participació en l'educació?

Participar esdevé dret i deure. La participació és una peça fonamental de la ciutadania activa, suposa formar part activa de la comunitat, treballar per allò que és col·lectiu, compartir i consensuar decisions, argumentar, implicar-se amb la paraula, ser coherent amb un mateix, proposar alternatives i solucions, comprometre's amb els altres, recolzar projectes col·lectius, assumir responsabilitats, involucrar-se i portar a terme les decisions consensuades.

És acció/actuació dins una dimensió col·lectiva, exigeix voluntarietat orientada al bé comú i a les necessitats socials. Aquesta actuació pot ser formal o esporàdica, i mobilitza valors de cooperació, solidaritat i compromís. I capacitats d'autonomia, autoregulació, responsabilitat i coherència. Actuar dins una dimensió col·lectiva exigeix llibertat, justícia, respecte als drets humans, pensament crític i voluntat de millora col·lectiva.

Quines són les representacions socials dels adolescents respecte del concepte de participació? Què entenen per participar els alumnes de l'institut Joaquina Pla Farreras?

La participació és una acció voluntària, que s'escull lliurement i que es realitza quan hi ha voluntat de fer-ho. L'acció de participar respon a interessos, motivacions o il·lusions variis, però ha de suposar satisfacció personal.

Participar és una acció individual en un entorn col·lectiu, per això cal formar part d'un grup, i necessita de la llibertat d'expressió per poder dialogar, opinar, donar idees i defensar-les, debatre i fer propostes per portar-les a terme. L'alumnat -en funció dels interessos, satisfaccions o compromís personals- s'ubica en uns nivells de participació més passiva o més activa. Aquests nivells són:

- Estar-hi, assistir-hi, votar/triar.
- Escoltar-hi, col·laborar-hi, ajudar-hi.
- Parlar-ne, opinar-hi.
- Fer propostes, donar idees, buscar solucions.
- Portar a terme, actuar, comprometre's i responsabilitzar-se

Els tres primers nivells s'emmarcarien dins una participació més passiva i el quart i cinquè en una més activa, el pas d'un a l'altre ve donat pel compromís de l'individu envers el projecte.

Quins àmbits de participació s'ofereix a l'alumnat als centres educatius?

Proposem organitzar les activitats del centre en cinc àmbits de participació, o espais de participació que permetin desenvolupar la motivació pel treball col·lectiu i els projectes de centre.

- 1- Àmbit de classe: Comprèn aquelles activitats i projectes que formen part de currículum: Les diferents assignatures, on cada vegada hi tenen més cabuda el diàleg a l'aula i el treball en equip, per aprendre amb i dels altres, (s'escolten, discuteixen, proposen, pacten, s'organitzen, planifiquen les tasques i es responsabilitzen del que acorda el grup). i aquells moments del curs que trenquen la organització de classe i que permeten la iniciativa i la participació realitzant treballs que no es fan per la nota com pot ser "la setmana de ...", concursos o altres.
- 2- Àmbit convivència: A l'institut, com en tota comunitat, s'ha creat i es crea contínuament un sistema de relacions entre les persones i amb l'entorn, del tipus de relacions que s'estableixin es generarà un o altre clima de convivència. És tasca de tots aconseguir-ho. Els drets, i també els deures de l'alumnat, és tema recurrent a les tutories, però cal anar més enllà per a una corresponsabilitat en la convivència i projectes com l'equip de mediació i la comissió de convivència ho poden fer possible.
- 3- Àmbit de l'animació: Comprèn aquelles activitats més lúdiques i festives que es realitzen al llarg del curs, on tot el centre s'aplega al voltant d'una celebració. Jornades festives que suposen la participació de tots i que cal fomentar i fer créixer, els més grans, els de quart d'ESO es poden responsabilitzar de la seva organització, prenent decisions i portant-les a terme. Dins aquest àmbit també està la comissió de festes de 4t què és mobilitza per organitzar activitats que els ajudin a finançar el viatge de final de curs. I amb un caire més esportiu l'Associació esportiva del centre que ofereix la pràctica de l'esport en horari extraescolar dinamitzat pels més grans.
- 4- Àmbit de la gestió: Els centres han de facilitar canals per recollir la veu de tots els seus membres i espais de trobada on es puguin fer propostes per dur-les a terme, les assemblees de classe i les assemblees de delegats en són uns. A les tutories, els alumnes de cada classe trien els que seran els seus representants, el delegat i el sotsdelegat Els delegats es reuneixen, una vegada al més, a l'assemblea de delegats per informar, debatre i proposar. En aquest àmbit trobem també els representants de l'alumnat al Consell escolar.
- 5- Àmbit de projecció a l'entorn: Quan l'institut mira enfora, surt del seu espai, ja sigui per respondre a les activitats proposades des del pla d'entorn municipal com fent propostes i portant-les a terme per participar en l'entorn.

Els alumnes veuen l'institut un lloc on poder participar? És l'institut un entorn on s'afavoreix la participació?

Els alumnes veuen l'institut com un entorn que els ofereix l'oportunitat de participar. Uns ho troben en l'espai classe/matèria o en el treball en equip, altres ho troben en els diferents projectes i activitats espais on poden aportar idees, prendre decisions i portar-les a terme. Destaquen el crèdit de síntesi, el projecte de recerca (PRE) de 4ESO, l'assemblea de classe i l'assemblea de delegats, l'organització de festes del centre i projectes com la mediació, l'associació esportiva i el 2x2 aquest últim fora del centre.

Un institut afavoreix l'aprenentatge de la participació quan es planteja en el seu projecte educatiu ser un centre participatiu, quan proposa activitats per mobilitzar la participació, quan desenvolupa projectes en corresponsabilitat amb l'alumnat, i quan manté uns espais on les iniciatives de l'alumnat poden portar-se a terme.

Si a participar s'aprèn participant, l'escola afavoreix l'aprenentatge de la participació?

Entenent que la participació pot ser activa o passiva, els centres educatius en tant comunitats que gestionen, conviuen, aprenen, actuen... afavoreixen la participació i per tant el seu aprenentatge. Però és quan les escoles proposen activitats que deixen espai a la llibertat dels alumnes per implicar-se en diferents graus, quan l'aprenentatge pot ser significatiu o no. És a dir, cal ser conscient que cada alumne decidirà quin serà el seu nivell d'implicació. Per tant, cada alumne ha de tenir la llibertat de decidir en quin nivell de participació s'ubica, i com pot anar canviant en funció dels seus interessos i motivacions. Per això, l'oferta d'activitats i projectes del centre ha de ser prou àmplia i diversa, per arribar a la majoria, o ha de ser prou flexible com per incorporar les idees i propostes de l'alumnat.

Quines decisions cal prendre per afavorir aquest aprenentatge als nostres centres educatius?

Els centres educatius, en tant que instruments per a la formació d'una ciutadania democràtica, han de fomentar i facilitar l'aprenentatge de la participació de l'alumnat, ja que a participar s'aprèn participant. Per aquest motiu, considero que caldria:

- Proposar activitats i projectes que contemplin tots aquells conceptes vinculats a la participació, i què l'alumnat pugui decidir si participa i en quin

grau ho vol fer, i que responguin als interessos de l'alumnat, que permetin la llibertat d'expressió i que la participació no quedi només en la paraula.

- Crear espais de participació en què l'alumnat pugui decidir quines activitats duren a terme i com, a partir del debat i l'argumentació. Aquests espais els alumnes els haurien de poder trobar en el centre i en l'entorn, dins i fora de l'horari escolar, tot trencant l'estructura rígida del centre, sovint massa compartimentada en matèries i assignatures i amb unes relacions de poder i d'organització massa jeràrquiques.

El centre ha de vetllar per a què els alumnes sentin que formen part del projecte. Quan és així, el compromís i la implicació poden transformar unes dinàmiques passives en participació activa, facilitant que l'alumnat en sigui part, perquè vagi adquirint autonomia i responsabilitat.

En definitiva, cal que els centres emprenguin aquelles accions –en els diferents àmbits de decisió- que puguin subministrar als alumnes els elements democràtics per a què participin de forma conscient i constructiva en la realització de projectes i en la solució dels problemes d'avui.

6.3. Conclusions respecte dels objectius

Per guiar aquest procés d'anàlisi s'han establert tres objectius: (1) Definir el concepte de participació, com un dels conceptes centrals en l'educació democràtica de la ciutadania, (2) Indagar sobre les representacions socials dels alumnes en finalitzar l'ESO en relació a la participació, i (3) analitzar el cas d'un institut de secundària que té com a una de les seves prioritats la formació en la participació dels seus alumnes.

Les conclusions per a cadascun d'ells són les següents:

Objectiu 1: Definir i construir el marc conceptual de participació, com un dels conceptes centrals en l'educació democràtica de la ciutadania.

Amb aquest objectiu s'ha pretès construir una proposta de marc conceptual que ha guiat la recerca. Per definir el concepte de participació s'han utilitzat les veus dels diferents autors que entenen aquesta com a concepte central en l'educació democràtica de la ciutadania.

Per construir aquesta proposta, no només s'han utilitzat les definicions existents, sinó que s'ha fet un treball d'anàlisi per establir quins són els conceptes que es vinculen a

la participació. Només d'aquesta manera, s'ha pogut interpretar les respostes dels alumnes i les activitats proposades per l'institut.

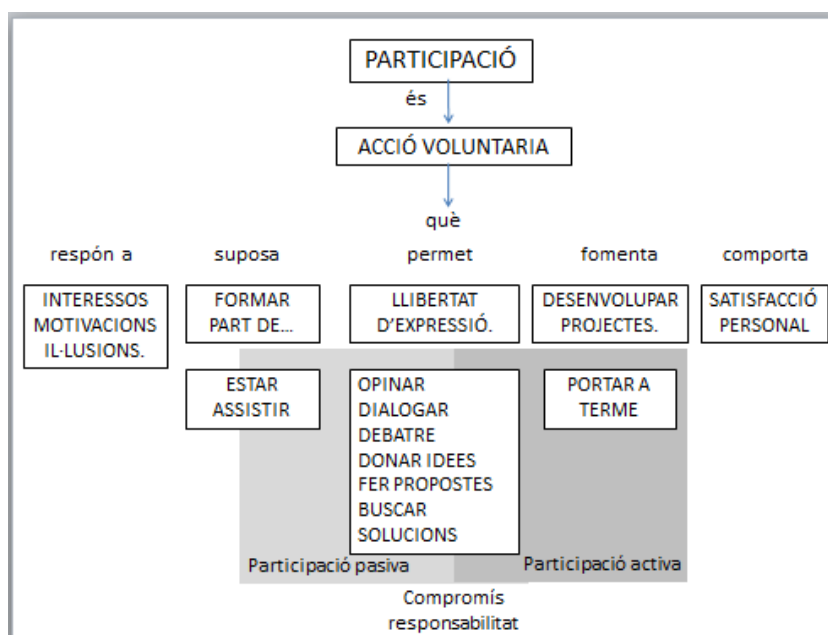
Els autors referenciats han estat aquells que han parlat de participació de manera explícita en el àmbit educatiu, obviant tots aquells que ho han fet de manera més general o en altres àmbits.

Objectiu 2: Indagar sobre les representacions socials dels alumnes finalitzada l'ESO en relació a la participació.

Una vegada definit el marc conceptual es va passar a la recollida de dades, per tal d'indagar sobre les representacions socials de l'alumnat de 4ESO de l'Institut Joaquina Pla i Farreras en relació amb concepte de participació. L'enquesta va ser l'instrument utilitzat. Així és va fer servir un qüestionari passat a 67 alumnes que el curs 2010-2011 cursaven 4ESO i tres entrevistes grupals, que van permetre identificar els conceptes vinculats a la participació que han construït a partir de les seves experiències a l'institut.

A partir de les enquestes i les entrevistes grupals s'ha construït el següent mapa conceptual recollint les representacions socials de l'alumnat respecte al concepte participació

Quadre 21. Síntesi de les representacions socials de l'alumnat

Objectiu 3: Analitzar el cas d'un institut de secundària que té com a una de les seves prioritats la formació en la participació dels seus alumnes.

L'institut Joaquina Pla i Farreras aposta per ser un centre on els alumnes aprenguin a participar. Per això proposa al llarg de l'ESO, i en diferents àmbits, un seguit de projectes i d'activitats que ho afavoreixin. Analitzant de cadascuna d'elles (objectius, rol dels docents i rol de l'alumnat) podem identificar aquells conceptes vinculats a la participació que mobilitzen.

Es constata que en cadascuna de les activitats es mobilitzen diferents conceptes vinculats amb la participació, des del nivell més passiu al més actiu, en funció de la quantitat de conceptes, valors i capacitats mobilitzats. És en aquelles activitats i projectes en què l'alumnat pot decidir voluntàriament la seva implicació i grau, i que a més li suposin alguna mena de motivació i interès personal, on es pot afirmar que l'aprenentatge de la participació és més significatiu. Pel contrari, aquelles activitats o projectes que no tenen en compte la voluntat de participar o la possibilitat d'incidir en el seu desenvolupament, es pot afirmar que l'aprenentatge de la participació no és significatiu.

Els alumnes consideren que aprenen a participar quan aquesta és de caràcter voluntari, poden fer propostes i desenvolupar-les, i els aporta un plus de satisfacció personal.

Sembla que aquestes tres característiques haurien de tenir-se en compte en el moment de dissenyar activitats i projectes en el centres que pretenen afavorir l'ensenyament i l'aprenentatge de la participació, en l'àmbit de l'educació per a la ciutadania.

6.4. Conclusions respecte dels supòsits

Els supòsits inicials de la recerca són:

Quan es parla de la formació dels joves per a una ciutadania democràtica, gairebé sempre es planteja que la participació ja vindrà amb la majoria d'edat. La participació democràtica, gairebé sempre es vincula amb 'participació política' en general, i al 'sufragi' en particular. Per tant, quan s'afirma que els joves no participen, gairebé sempre es vincula amb la manca d'interès per votar, o participar en qüestions 'polítiques' (partits, sindicats...).

En la construcció del marc conceptual d'aquesta recerca només s'han referenciat aquells autors que parlen de la participació ciutadana com un procés d'aprenentatge

que es pot donar dins de l'àmbit educatiu, i s'han descartat aquells que la plantegen com un dret i un deure a exercir en l'àmbit polític. No tenim dades concretes, però en la revisió bibliogràfica feta a l'inici d'aquesta recerca, es va constatar que una gran part reflexionen i analitzen la participació democràtica vinculada a la participació política. I una minoria ho fan des de l'educació i ho plantegen com un aprenentatge que cal anar fent, afirmant que els centres educatius poden i han de ser una oportunitat per ensenyar i aprendre la participació democràtica.

Els adolescents se senten participants d'una situació quan poden opinar i defensar les seves raons, i són escoltats i tinguts en compte. Els adolescents consideren que participen quan poden compartir tasques i feines amb el grup de companys i companyes.

Constatem que quan l'alumnat té l'oportunitat d'expressar-se lliurement, pot fer propostes i dur-les a terme. Està aprenent a participar. Aquest aprenentatge de ciutadania democràtica és possible als nostres centres educatius i no ha de quedar reduït a manifestar el seu vot quan siguin majors d'edat. Segons els nivells de participació establerts a partir de les representacions socials de l'alumnat, ells situen "el vot" entre els nivells més baixos, queda inclòs en el que podem anomenar 'participació passiva', i en canvi, aquesta és una de les preocupacions que ocupa als teòrics.

L'alumnat enquestat situa donar opinió, defensar i compartir tasques entre els nivells intermitjos de participació, a cavall entre la participació passiva i l'activa. Sent la participació activa considerada aquella que els permet desenvolupar projectes amb responsabilitat i autonomia.

Els alumnes pensen que en el centre la participació queda reduïda a les demandes que els adults proposen tant a nivell acadèmic (treballs, projectes, crèdits de síntesi...) com a nivell més lúdic (festes, 'setmana de', commemoracions, activitats extraescolars...).

Certament, per alguns alumnes la participació suposa 'assistir' a les activitats que des del centre s'organitzen (el professorat) o fins i tot 'estar' a classe. En canvi, hi ha un altre sector que manifesten que la participació està vinculada a la seva capacitat de decisió i d'actuació per fer realitat les seves propostes. Així podem diferenciar dos tipus de participació que anomenem participació passiva i participació activa, ja que tothom considera que participa en el centre educatiu.

Els alumnes que s'ubiquen en projectes on poden participar activament, són aquells que aporten més matisos i detalls al concepte de 'participació', i que a més, consideren que allí on els obliguen a anar-hi o a estar-hi, no suposa cap mena de participació. Pel contrari, els alumnes que no viuen cap experiència de 'participació activa', el fet d'assistir-hi o dir la seva opinió, ja ho consideren 'participació'.

Alguns centres educatius ofereixen molts espais de participació, però gairebé sempre dirigits i dissenyats pels adults, on els alumnes tenen el rol d'executar unes directrius molt concretes.

És cert que els adults dels centres decideixen i defineixen aquells espais de participació. Però és cert també, que aquests poden esdevenir espais de corresponsabilitat i de responsabilitat autònoma amb l'alumnat.

Els alumnes identifiquen uns nivells de participació activa en aquelles activitats i projectes en què poden portar a terme les seves propostes amb llibertat, autonomia i responsabilitat.

Per tant, tot i que l'adult sempre hi serà present en les activitats i projectes que des del centre s'organitzin, cal que la participació activa de l'alumnat es vinculi amb els seus interessos i motivacions personals, amb la seva llibertat d'elecció, i amb la seva capacitat per proposar i executar idees.

6.5. Conclusions respecte de la metodologia

L'objecte d'aquesta investigació és permetre saber com pensa l'alumnat i en quin context han desenvolupat les seves idees, per afavorir la presa de decisions educatives per a l'ensenyament i aprenentatge de la participació. El tractament de les dades ha estat bàsicament qualitatiu, i per tant, la pretensió no és buscar generalitzacions sinó comprendre la realitat que s'observa.

Basada en el cas de l'institut Joaquina Pla i Farreras de Sant Cugat del Vallès s'ha indagat el concepte de participació que té el seu alumnat en acabar l'educació secundària obligatòria utilitzant l'enquesta i l'entrevista grupal. S'han analitzat les activitats i projectes del centre que pretenen mobilitzar la participació. I s'ha triangulat la informació obtinguda com a estratègia per a reduir el grau de subjectivitat que suposava que l'investigador formi part de la realitat social investigada.

6.5.1. Respecte a l'anàlisi d'activitats de l'Institut Joaquina Pla i Farreras

Analitzades vint activitats/projectes desenvolupats en el centre i representatius dels cinc àmbits de participació (classe, animació, convivència, gestió i entorn) segons la proposta conceptual de participació establerta en el marc teòric d'aquesta investigació i a partir de l'observació participant, podem concloure que a l'Institut Joaquina Pla i Farreras es porten a terme activitats i projectes que afavoreixen l'aprenentatge de la participació. Malgrat tot, caldria revisar i redissenyar algunes d'elles perquè mobilitzessin més conceptes, valors i capacitats vinculades amb la participació.

Sembla que es pot afirmar, que l'institut ha iniciat el camí per esdevenir un centre participatiu, però encara cal que abordar un procés de reflexió intern que permeti el disseny de projectes de corresponsabilitat entre el professorat i l'alumnat, on aquests darrers vagin assumint major grau d'autonomia i responsabilitat, i el professorat vagi assumint més un rol de guia i d'acompanyament.

6.5.2. Respecte del qüestionari

Les 8 preguntes del qüestionari, majoritàriament obertes, han aportat idees, matisos i opinions que han permès indagar en les representacions socials de l'alumnat envers el concepte participació. Les més destacades serien les següents:

- Les preguntes 1,2,3 i 4 han permès establir els nivells de participació. En un principi en proposàvem cinc, però els resultats del qüestionari han acabat definint-ne quatre: 'assistint', 'opinant', 'proposant' i 'portant a terme', que amb la pregunta 4 es concreta en les activitats del centre diferenciant una participació més activa en els nivells 3 i 4 (proposant i portant a terme).
- La pregunta 5 aporta els matisos que els alumnes vinculen amb la 'participació activa': llibertat d'expressió, llibertat d'elecció i de decisió, portar a terme, responsabilitat, compromís i implicació, així com la seva dimensió col·lectiva (amb els altres i per els altres), i els aspectes de motivació (passar-ho bé, satisfacció i alegria).
- La pregunta 6 permet concretar altres aspectes de la participació, a partir de les seves vivències i experiències dins el centre. Així, afirmen que (a) quan el professorat demana participació a classe, el que demana és l'opinió i prou, (b) si tenen l'oportunitat de triar si participen o no, ho fan en funció dels seus interessos i motivacions i si els aporta satisfacció, (c) hi ha un gran desconeixement dels òrgans de decisió dels centres i de les funcions dels representants dels alumnes al

Consell escolar, i (d) valoren positivament que el centre formi part de les activitats que des del municipi s'oferten.

- La pregunta 7 evidencia que els alumnes coneixen les oportunitats que hi ha al centre per participar, però reconeixen que només aprofiten aquelles que responen als seus interessos, motivacions o disponibilitat.
- La pregunta 8 permet recollir la necessitat manifesta dels alumnes de trobar temps i espais per a la participació, uns temps i uns espais que permetin la lliure decisió de participar i en quin nivell fer-ho.

Malgrat haver estat un bon instrument per recollir les opinions dels alumnes, no cal oblidar que les respostes a un qüestionari sempre tenen certes limitacions. Una i la més destacada, és el grau de sinceritat dels que el responen. Possiblement, pot haver un cert biaix en aquelles respostes que pretenen ser 'políticament correctes' o tenir la voluntat de provocar satisfacció en l'enquestador. Això, cal tenir-ho en compte en el moment de l'anàlisi, i d'aquí que s'hagi optat per triangular les dades amb les respostes de les entrevistes grupals i les notes de camp preses en l'observació de les activitats. La validació de les dades ve donada per aquesta confrontació de respostes.

Un aspecte a millorar del qüestionari el moment en què es va realitzar, ja que això ha determinat la mostra. El moment òptim hauria estat a finals del curs 2010-2011, quan els alumnes acabaven de fer el 4ESO. En canvi, es va realitzar a principis del curs 2011-2012, quan els alumnes estaven començant el 1r de batxillerat, per la qual cosa, els alumnes que van marxar de l'institut (per cursar CFGM, PQPI o altres batxillerats) no van ser inclosos en la mostra. Segurament, la seva inclusió hauria donat majors detalls i matisos.

6.5.3. Respecte de l'entrevista grupal

L'entrevista pretén conèixer les raons i interpretacions que l'alumnat havia manifestat al qüestionari, establint un diàleg/conversa entre dotze alumnes, organitzats en grup de quatre. Es van definir diferents perfils de participació en l'alumnat (assisteixo, només a classe, opino i actuo) formant grups amb un alumne de cada perfil. Les entrevistes van ser fluïdes i enriquidores aportant nous elements per a la redefinició del concepte de participació en funció de les representacions socials de l'alumnat.

Un aspecte a millorar de les entrevistes hauria estat el fet de crear un clima previ més distés. Les preguntes i la gravació van començar de manera molt directa, sense tenir

temps a situar-se i acomodar-se. És a dir, caldria haver dedicat uns minuts abans de gravar, per contextualitzar l'entrevista i que ells agafessin confiança.

6.6. Propostes per a futures recerques

A partir d'aquesta recerca poden obrir-se altres línies de treball:

- Analitzar el que entén el professorat per participació de l'alumnat. Quines són les seves representacions socials?
- Analitzar el paper dels equips directius en les decisions de ser centre participatiu i com en fa partícip a la resta del claustre tenint en compte que participar comporta espais de presa de decisions i realització d'aquestes.
- Analitzar els projectes educatius que tenen com a finalitat fomentar l'aprenentatge de la participació de l'alumnat en el marc de l'educació per a la ciutadania, com ara els vinculats a l'aprenentatge i servei, els plans d'entorn, projectes amb ONGs, etc.
- Analitzar com les metodologies d'aula generen dinàmiques per a l'aprenentatge de la participació, com es gestionen, qui les gestiona, com s'avaluen.

Bibliografía referenciada

- ALBACETE, C.; CÁRDENAS, I.; DELGADO, C. (2000) *Enseñar y aprender la democracia*. Madrid: Síntesis.Educación.
- ANGULO, F.; VÁZQUEZ, R. (2003) "Los estudios de caso. Una aproximación teórica". A: ANGULO, F.; VÁZQUEZ, R. (coords) *Introducción a los estudios de caso. Los primeros contactos con la investigación etnográfica*. Málaga. Ediciones Aljibe.
- AUDIGIER, F. (1999) "L'education civique dans l'enseignement secondaire: quelques repères historiques". A: *IREH. L'école du citoyen. Revue Nationale du Réseau . CNDP-CRDP pour l'enseignement de l'histoire et de la géographie*, núm. 7, pàg. 17-27.
- BARTON, KC. (2006) *Métodos de investigación en didáctica de las ciencias sociales. Questiones y perspectivas contemporáneas*. Universidad de Cincinnati.
- BOSCH, D; GONZÁLEZ-MONFORT, N (2012) "Educar para la participación ciudadana en la enseñanza de las ciencias sociales". A: de Alba Fernández, N.; García Pérez, F.F.; Santisteban Fernández, A. (eds.) *Educar para la participación ciudadana en la enseñanza de las ciencias sociales*. Sevilla: Ed. Diada.
- BOSCH, D. (2012) "A participar s'aprèn participant". Comunicació presentada a les IX Jornades Internacionals de Recerca en Didàctica de les Ciències Socials de la UAB, febrer 2012.
- BOTELLA,J.; CASAS, M. (2003). *La democracia y sus retos en el siglo XXI. Elementos para la formación democrática de los jóvenes*. Barcelona: Praxis.
- CAMPS, V. (1993) *Paradojas del individualismo*. Barcelona: Crítica.
- CAMPS, V. (2005) "El sentit del civisme". A: *Barcelona Metròpolis Mediterrània*, núm. 6, Ajuntament de Barcelona.
- CANALS, R. (2005). *L'educació per a la ciutadania a través del diàleg i la participació a l'aula*. Document en línia <http://www.xtec.cat/alfresco/download/direct?path=/Company%20Home/Projectes/xtec_public/Roser_Canals.pdf> (darrera consulta. 31/07/2012).
- CARDONA, M. (2002) *Introducción a los métodos de investigación*. Madrid. Editorial EOS.
- IDHC (1998) *Carta Europea de Salvaguarda dels Drets Humans a la Ciutat Compromís de Barcelona* (14-octubre 1998). Document en línia

<<http://www.idhc.org/cat/documents/CartaEuropea.pdf>>. (Darrera consulta maig 2012).

- CELLIER, H. (2003) *Une education civique à la démocratie*. PUF. París
- CORTINA, A. (1997) *Ciudadanos del mundo. Hacia una teoría de la ciudadanía*. Madrid: ed. Alianza.
- CORTINA, A. (2001) "El vigor de los valores morales para la convivencia". Ponencia en el Consejo Escolar del Estado presentada en el seminario sobre "La convivencia en los centros escolares como factor de calidad. Construir la convivencia". Madrid.
- CORVALAN, J.; FERNANDEZ, G. (2000). Apuntes para el análisis de la participación en experiencias educativas y sociales. Mexico. Investigación CIDE. Document en línia <<http://redalyc.uaemex.mx/pdf/270/27030402.pdf>>. Darrera consulta maig 2012.
- DALONGEVILLE, A. (2003) "Noción y práctica de la situación-problema en historia. Enseñanza de las ciencias sociales". A. *Enseñanza de las Ciencias Sociales*, núm. 2, pàg. 3-12.
- DECRET 143/2007, de 26 de juny . Ordenació dels ensenyaments d'educació secundària.
- EURYDICE (2005) *La educación para la ciudadanía en el contexto escolar europeo*. Madrid: Consejo de Europa/MEC.
- GONZALEZ i BALLETBÓ, I (coord., 2007) *Participació política i joves. Una aproximació a les pràctiques polítiques, la participació social i l'afecció política de la joventut catalana*. Barcelona: Institut de Govern i Polítiques Públiques, IGOP. Col·lecció estudis, n. 22.
- JODELET, D. (1984). "La representación social: fenómenos, conceptos y teoría". A: MOSCOVICI, S. *Introducción a la psicología social*. Barcelona: Paidós, pag. 469-493.
- KERR, D. (2002) "Citizenship Education: an International Comparasion across Sixteen Countries". A: *The International Journal of Social Education*, núm 17 (1), pèg. 1-15.
- KORNBLIT, A. (2007) *Metodologías cualitativas en ciencias sociales*. Buenos Aires: Aiqué.
- LE GAL, J. (2002) *Els drets de l'infant a l'escola*. Barcelona: Graó.
- MOREU, A. (2004) "Educació política: Democràcia i ciutadania". A: *Temps d'educació*, núm. 28.
- NADAL, C. (2000). *Democràcia y participación*. Pamplona: EUNSA. Pamplona.
- NOGUEROL, A. (2007) *Tècniques d'aprenentatge i d'estudi. Aprender a l'escola*. Barcelona: Graó.

- PAGÈS, J.; SANTISTEBAN, A. (2005) *El marco teórico para el desarrollo conceptual de la Educación para la ciudadanía. Los problemas para definir los conceptos de EpC*. Wolters Kluwer España, pág. 1-14.
- PAGÈS, J.; SANTISTEBAN, A. (2007) "La educación democrática de la ciudadanía: una propuesta conceptual". En: ÁVILA, R.M.; LÓPEZ-ATXURRA, R.; FERNÁNDEZ DE LA REA, E. (coord.) *Las competencias profesionales para la enseñanza y aprendizaje de las ciencias sociales ante el reto europeo y la globalización*. Bilbao: EHU-UPV/AUPDCS, pág. 353-369.
- PAGÈS, J.; SANTISTEBAN, A. (2007) *La educación para la ciudadanía hoy*. Valencia: WOLTERS KLUWER ESPAÑA.
- PAGÈS, J.; OLLÉ, M (2007) "Las representaciones sociales del derecho, la justicia y la ley de un grupo de adolescentes de 4ESO". A: *Enseñanza de las ciencias sociales*, núm. 6, pág. 3-19.
- PETRACI-KOMBLIT (2007) *Metodologías cualitativas en ciencias sociales. Modelos y procedimientos de análisis*. Biblos metodologías.
- PUIG, JM. (1997) "Conflictos escolares: una oportunidad". A: *Cuadernos de pedagogía*, núm. 257, pág. 58-65.
- SANT, E. (2010) *Què entenen els joves per participació democràtica*. Treball de recerca del Programa de Doctorat de Didàctica de les Ciències Socials de la UAB (treball inèdit).
- TORNEY-PURTA, J. (2002) "The school's role in developing civic engagement. A study of adolescents in twenty-eight countries". A: *Applied Developmental Science*, nº 6, pág. 202-211.

Annexos

Contingut del CD adjunt:

a) Carpeta 'qüestionaris':

- Qüestionari
- Qüestionaris contestats pels alumnes
- Graelles de buidat de les dades dels qüestionaris

b) Carpeta 'entrevistes':

- Gravació de les entrevistes grupals